

OBRÁCENÍ

OSOBNÍ PŘÍBĚH

OBRÁCENÍ

Leonardo Mondadori
Vittorio Messori

ACADEMIA BOHEMICA

© 2002 Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., Milano
Czech edition © Academia Bohemica, o. p. s., Praha 2009

ISBN 978-80-904469-0-8

Předmluva

Tato malá kniha byla vydána v březnu 2002. V témže roce, 13. listopadu ráno, Leonardo Mondadori zemřel. Jeho nenadálý odchod mě zasáhl nepřípraveného a byl dalším z mnoha důkazů klamnosti lidských předpovědí: nejvýznamnější onkologové světa mu předpovídali ještě mnoho let života. Leonardo mi vyprávěl o svých dlouhodobých záměrech, i když si byl stále vědom Ježíšova napomenutí „Bděte tedy, protože neznáte den ani hodinu.“ (Mt 25,13) a s nadšením jemu vlastním plánoval velké projekty.

Jako vydavatel publikoval obrovské množství knih, ale tato byla první, na jejíž titulní straně stálo jeho jméno. Úspěch na sebe nenechal dlouho čekat. *Obrácení* několikrát stálo na prvním místě žebříčku nejprodávanějších italských titulů a stále se drží u jeho vrcholu, přičemž překladatelé pracují na dalších vydáních v zahraničí. Tento úspěch na trhu mu udělal radost: s onou evangelijní jednoduchostí a prostotou, která byla tak milá celému jeho okolí, chodil po kancelářích vydavatelství s publikací, jež nesla jeho jméno, a oznamoval každý další dotisk.

Na počátku našich hovorů mi řekl: „Dosáhl bych svého záměru, kdyby stránky, které společně sepíšeme, vykonaly trochu dobra, byť by to bylo pro jediného člověka.“ Že byl tento jeho záměr významně překonán, ukázala bezprostředně prodejnost knihy a následně dopisy tisíců čtenářů, kteří mu vyjadřovali svou vděčnost. Co se mě týče, nikdy jsem nepochyboval, že osobní svědectví, které s notnou

dávkou odvahy podal, zasáhne do hloubi duše mnoho lidí. Spíše jsem se mýlil v odhadech reakcí některých médií a lidí z jeho sociálního a profesionálního prostředí. Oproti předpokládaným ironickým komentářům, ne-li polemikám či přímo výsměchu, jsem musel konstatovat respekt a pochopení. „Běžní“ čtenáři i lidé zainteresovaní byli jednotní přinejmenším v obdivu k člověku, který se neváhal veřejně odhalit, který zvítězil nad všemi zábrany v naději, že bude někomu prospěšný. K člověku, který s pokorou a horlivostí odkryl své soukromí, aby přesvědčil vrcholné manažery, jako byl on, stejně jako obyčejné farníky, že Naděje existuje – a to pod jménem Ježíš Kristus.

Dobře vím o jeho přání zajistit co největší rozšíření těmto stránkám, které se neočekávaně staly jeho testamentem lidským i duchovním. Přesto mě však mrzí, že *Obrácení* vychází v brožované formě, vyhrazené „tuctovým“ knihám. Z místa, kde se nyní nachází, ať Leonardo Mondadori – velký vydavatel a výjimečný spisovatel – každému čtenáři své knihy vyprosí takovou radost, takovou naději, jaká charakterizovala posledních deset let jeho pozemského života.

Vittorio Messori

OBRÁCENÍ

*Martině, Francescovi, Filippovi,
s přáním, aby ve svých životech našli
tajemství a radost víry.*

L. M.

I

„Podle někoho je život ponurý, podle jiného šedivý, ten můj je však úžasný. Na mé současné báječné existenci se dohromady podílí několik okolností. Především – před čtyřmi lety jsem znenadání zjistil, že mám rakovinový nádor na štítné žláze, na slinivce i na játrech, a musím si proto každý den aplikovat interferon. Mimoto mám velmi široký pracovní záběr, což je přirozeně náročné. K tomu jsem navíc – i svou vinou – rozvodem odloučen od ženy, která z křesťanského hlediska zůstala mou manželkou a s níž mám dceru, přičemž další dva moji synové jsou z druhého manželství. Přesto prožívám hodnotný křesťanský život. A je to právě víra, díky níž je navzdory všemu můj život úžasný.“

Nelze jinak než s překvapením a jistě i s dávkou po-hnutí číst, že slova jako nemoc, rodinná krize nebo obtíže v zaměstnání nemusí být důvodem k nářkům či depresi, spíše motivem k tomu, dívat se na život ve světle evangelia, a tudíž ho vidět jako „úžasný“.

Rukopis s takovými neobvyklými formulacemi mi doručila pošta několik dní před minulými Vánocemi. Záměr pisatele byl jasně vyjádřen hned na začátku: „Těmito stránkami bych chtěl být užitečný lidem, kteří z nejrůznějších

důvodů odsunuli svůj křesťanský život stranou a kteří mohou, každý svým způsobem, kráčet podobnou cestou jako já... Víím, že se jejich víře staví mnoho překážek, ale přesto je zvu, aby nezůstávali stranou, aby vyzkoušeli to, co jsem napsal, aby našli alespoň trochu světla a dostali impuls k novému pohledu na katolické křesťanství.“

Následující stránky evidentně nepocházejí od člověka věřícího z tradice nebo ze zvyku, spíše od konvertity: „Na desetiletí jsem odsunul stranou praktický křesťanský život. A pak náhle přišlo poznání a postup stále dál a výš ve víře a radosti na znovuobjevené cestě evangelia...“

* * *

Říkávám – nikoliv bezdůvodně – že překvapení s sebou přináší vždy i trochu emocí. Tento text, který začíná i pokračuje tak strhujícím způsobem (někdy téměř na hranici nezvyklé intimnosti – alespoň pro jisté sociální a kulturní prostředí), není jedním z tuctových výtvorů anonymních pisatelů, kteří se v knihách a novinách zabývají náboženskými otázkami. Naopak. Rukopis byl předem avizován, jeho zaslání předcházela série telefonátů starostlivých a spolehlivých asistentek s lehkým cizím přízvukem, především anglosaským.

Stručně řečeno – autorem textu je *top manager*, abych použil tento zkompromitovaný výraz, nikdo menší než prezident jedné z největších evropských vydavatelských agentur: 3000 miliard lir celkového obratu, 5100 zaměstnanců, nejmodernější tiskárny, stovky nových knižních titulů roč-

ně, spolupracovníci v polovině světa, 49 novinářských redakcí. Prezident vydavatelství Arnoldo Mondadori SpA. Ředitel gigantu, který přežil všechny politické převrasy, každou ekonomickou krizi i kulturní recesi, přičemž si udržel – spíše ale upevnil – svou *vedoucí pozici* i rozhodující slovo na poli kultury a informací vůbec.

Zkrátka jde o Leonarda Mondadoriho, vnuka Arnolda – Velkého Staříka, mýtického zakladatele impéria tisku a papíru. Mluvím tedy o představiteli největší současné dynastie italských vydavatelů. Ten mi předložil text, jímž udělal riskantní krok a přeskočil na druhou stranu barikády. Jako velký vydavatel přijal z apoštolské horlivosti roli spisovatele začátečníka. K tomu připojil i hrubý nástin jakési katolické příručky, která by vycházela v některém periodiku a v níž popsal „pochybnosti a nejistoty, do kterých často upadal při diskuzích na náboženská témata s mnoha lidmi, které mu jeho povolání v hojně míře přivádí do cesty“.

V tomto druhém textu je skryto svědectví horlivého nadšení a úsilí Leonarda Mondadoriho, který je překvapivě sám sebou nejistý, cítí se ve své specifické zkušenosti vlastně jako „novokřtěnec“ („Ne vždy se mi daří zformulovat přesvědčivé odpovědi, kvůli mé nejistotě v otázkách dogmatiky a teorie nebo pro odlišné postoje a názory ostatních účastníků debaty“). Formuloval tyto pochybnosti a váhání jedno po druhém, svými vlastními slovy, a následně „přihrál míč“ jistému knězi k doplnění a zastřešení. Pojednání, které jak se snad brzy ukáže, je *mirabile dictu audituque* této doby, v níž i mezi katolíky fráze „podle mne“ z úst kohokoliv

vzbuzuje dojem, že mluví někdo větší než Magisterium, je tedy v naprostém souladu s katolickou naukou.

* * *

Není třeba žádného velkého zkoumání v oblasti náboženství, abychom konstatovali, že dnes na Západě většina lidí nepatří ke klasickým praktikujícím křesťanům – v Itálii konkrétně ke katolíkům – tím méně pak k „novým náboženstvím“, k sektám, jak se jim říká. Těchto sekt je značný počet, ale mají méně vyznavačů, než se obvykle soudí. A stejně vzácná je konverze k islámu nebo buddhismu – alespoň ve smyslu bezvýhradného a pevného přilnutí, které podle Mondadoriho představuje jakoby další aspekt blahobytu – duchovní vedle materiálního.

Většina Evropanů, ale i Severoameričanů ze všech společenských tříd náleží k různorodým „náboženským společnostem“, které bývají odborníky označovány jako *believing without belonging* – víra bez členství. Jde tedy o víru zaměřenou víceméně na „jakéhosi Boha“, pokud ne jen na „cosi“, avšak bez pravidelné účasti na shromážděních a bez fixace na nějakou církevní instituci. Toto náboženství „Bůh ano, církev ne“, nebo chcete-li „Kristus ano, kněží ne“, sjednocuje významnou část dnešní západní civilizace, jež raději naslouchá kazatelům více nebo méně okultním, je alergická na hierarchii a dogmata, ale především na náboženskou morálku.

Právě s vědomím této situace mne Mondadoriho konverze překvapila; a možná ještě více mne zarazilo, že ho ne-

pohltil individualismus „supermarketů náboženství“, nýbrž že beze zbytku přijal za své Krédo katolické církve.

Návrat nejen k Bibli – i to je fenomén dnes neobvyklý – nýbrž dokonce ke katechismu! Vrací se snad v církvi, už po desetiletí (od posledního koncilu) rozviklané – v církvi, kde je pro mnoho lidí křesťanská láska deklasována na lidumilství nebo sociální angažovanost, kde jsou pochybnosti o pravověrnosti a náznaky jakýchsi vnitřních „katolických škol“, jejichž vášnivé diskuze končí, jak se zdá, ztrátou vši identity – vrací se snad v této církvi doby stoupenců Claudela, Maritaina, Péguyho, Bloye, Husmanse, snad i Papiňiho a Rebory s jejich jednotou? Je možné, aby se „papisté“ navrátili do ovčince?

Při vši úctě a důvěře ke knězi, který bděl nad pravověrností textu z teologického hlediska, mě však nezajímala tolik nezávadnost argumentů a polemik výjimečného Leonarda jako jejich „nadstavba“ – komentáře k nim. Vskutku, dokonce i v těchto chaotických dobách je normální, že kněz u pojmu jako manželství, mimomanželské vztahy, antikoncepce, potrat, eutanázie, kněžský celibát, ďábel a peklo apod. vysvětluje a zastává tradiční doktrínu a morální učení církve. Ale je snad něco neobvyklejšího, než když je apoštolem podobného pohledu na věc známý manažer, protagonista četných kulturně společenských rubrik a různých periodik – zimních v Cortině a letních na Capri?

Tedy překvapení, i když některé náznaky mě na to měly připravit.

U vydavatelské společnosti řízené Mondadorim jsem publikoval několik knižních titulů, jejichž prodejnost nebyla pro vydavatele zklamáním. Především jsem ale vydal „il Libro“ – takovou dostala kniha přezdívku mezi řediteli a redaktory – již se prodalo v krátké době mnoho výtisků, a to v 53 jazycích. Myslím tím moje rozhovory s Janem Pavlem II., který si přál, aby se kniha jmenovala *Překročit práh naděje*.

Příznávám, že jak jen to jde, opouštím Milán (pro svou samotářskou povahu), odjíždím z města, a to nikoliv z nadšení pro ekologii. Nezajímají mě veřejné záležitosti ani vztahy s vysokými kruhy a nemám ve zvyku měnit profesní vztahy v přátelství. Moje návštěvy vydavatelských domů mají téměř nádech ironie, ne-li přímo směšnosti – dávám totiž přednost neformálním vztahům, třeba z dob středoškolských studií, spíše než strojeným a formálním kontaktům se špičkami. Ve světě knih mi jsou milejší přátelství s obyčejnými redaktory a prodejci než s řediteli a šéfy.

Nicméně po opakovaných pozváních, ze kterých byla cítit upřímná srdečnost, jsem konečně vstoupil do kanceláře prezidenta velkého – pro mne možná až příliš velkého – gigantu Mondadori SpA.

* * *

Trvalo tedy mnoho let, než jsem se odhodlal odbočit z východního okruhu, minul jsem letiště Linate, jel podél kotviště pro hydroplány a zamířil k budově tvaru kosmické lodi, kterou brazilský architekt Oscar Niemeyer umístil na vlhkou louku v Segrate. Vyskytoval jsem se na tomto starém milánském předměstí už kdysi, ještě jako novinář a reportér dávno předtím, než jsem se stal spisovatelem, a dříve, než sem přišli stavbaři.

Ještě jsem se nerozhlédl a už v duchu spílám slavnému projektantovi – nebo tomu, kdo postavil strážní budky po pravé straně příjezdové silnice k zelené ohradě obkličující nápadného dinosaura. Tady nejsme v Anglii, tady mají všichni volant nalevo, a je třeba přímo akrobacie, abyste podali dokumenty strážným, kteří si je pak kopírují. Většina přítomných autorů není nejmladších. Natahují se, cvičí, a to nikoliv z důvodu revmatismu, artrózy šíje nebo nadváhy, kterou věk přináší. Špatná nálada systematicky sílí kvůli parkovištím vzdáleným od vchodů a kvůli slavnému Brazilci, který nutí návštěvníky projít dlouhým koridorem nad rybníkem, v němž krouží velké, tmavé, neklidné ryby. Ani stopa po nějakém zastřešení, které by chránilo před deštěm nebo letním žárem – takto si to představoval a přál architekt. Má to snad být predehra kajícího očišťování, než se vstoupí do *Svatostánku Kultury*? Nebo pěstují trpělivost některých přátel – spisovatelů...

Dostávám se tedy konečně k vstupní bráně, podrobuji se dalším formalitám (kontrola pasu, ověřovací telefonáty) a hned, jakmile je to možné, mířím do lidského mraveniště ve čtvrtém poschodí, mezi redakce a kanceláře grafiků. Tady je v praxi vidět, jak funguje lidský instinkt přežití v nehumánním prostředí kancelářských kotců *open space* – výplodu „demokratických“ architektů. Těch, kteří sami mají útulné ateliéry v krásných palácích v historickém centru. Rozhodli, že ostatní – nikoliv oni sami – musí být a pracovat stále „pohromadě“; což v praxi vede k vytvoření výklenků a útočišť s využitím skříní, registrů a paravánů.

* * *

Vystoupal jsem až do pátého patra, jehož rezidentům bylo ponecháno privilegium opravdových zdí tvořících opravdové místnosti. Tady jsem vystoupil z výtahu a zahrnul vlevo. *Tlumené hlasy, luxus, pohodlí*: koberce, ticho (až na zvonění telefonů utlumené za polstrovanými dveřmi), krásné obrazy, poslíčci a zřízení ve stejnokrojích, kteří vás vysvléknou z kabátů a uloží je na neviditelná místa, přičemž se ptají, zda si dáte něco k pití. Přijmou vás asistentky, které se omlouvají, jestliže musíte náhodou posečkat několik minut na divanu s potahem z kvalitní kůže, na dosah ruky poslední čísla všech možných časopisů, s jejichž vydáváním zde mají co společného.

Tak tedy, konečně se otevírají dveře rohového sálu s překrásným výhledem, spojeného se salónekem pro exkluzivní společnost, číšník připravuje a servíruje oběd. Za těmi

dveřmi je on sám – pan prezident, nositel tak slavného jména. Setkání je přátelské a srdečné.

Náš společný přítel mi řekl, že budu-li chtít poznat, jaké jsou poslední módní trendy, postačí všimnout si pozorně jeho kravaty. Běžné řeči, ale asi ne tak docela – jeho krejčí je prvotřídní, žádná konfekce. Tento muž – sběratel a znalec umění, kromě toho i organizátor velkých mezinárodních výstav ví, jaké zvolit barvy a jak sladit doplňky. K tomu se navíc připojuje držení těla přirozené a nenucené, jak se sluší na potomka významné dynastie, takové, aby učinilo zadost rozšířené pověsti galantního (řeceno eufemisticky) bonvivána.

V zájmu objektivity je nutno ihned na počátku vyvrátit klamně pověsti, že rodina odprodala před časem veškeré své akcie. Mondadori zastává vrcholovou pozici v pravém smyslu slova – bezesporu zvyšuje prestiž firmy tím, že je zárukou kontinuity a tradice, ale stejně tak hraje roli opakovaně osvědčená důvěra v něj jako velkého akcionáře. Akcionáře, který je pověstný svým pevným jednáním a až tvrdým postojem, pokud jde o zájmy společnosti v prostředí nelítostných zákonů trhu, a který by nemohl vykonávat takovou funkci, pokud by neprokázal své kvality manažerské. Dodejme, že podobně jako nejde jen o důvody „dynastické“, nejsou tu ani důvody politické. Přátelství Leonarda Mondadoriho se Silviem Berlusconiem není zárukou úplné shody názorů. Postoje vydavatele, svobodně a volně vyjadřované a dobře známé široké veřejnosti, jsou často výrazně odlišné od názorů současného prezidenta Rady.

* * *

To je však, co se týče politiky, všechno. Na toto téma jsem mému společníkovi nepoložil ani jednu otázku. K tomu jasné vysvětlení: už po několik staletí je zřejmá snaha odklonit naši pozornost od Výšin k Hlubinám, od Nebe k Zemi, abych použil výrazy poněkud ohrané a otřepané, ale srozumitelné. Ideologie osmnáctého a devatenáctého století se nás snažily přesvědčit, že prvořadou – pokud ne jedinou – hodnotnou dimenzí, o kterou by se člověk měl zajímat, je sociální a ekonomická aktivita, ta, kterou můžeme praktikovat na náměstí, na tržišti či na veřejných schůzích. Do politiky by podle někoho měl tedy dospělý a rozumný člověk vložit nejen své pozitivní city, ale i svá utrpení, a dokonce i naději.

Jenže tak tomu není, což dobře ví každý, kdo se upřímně ptá sám sebe. Fungování *polis* jistě není vhodné demonizovat, i když její rudé, černé a další ideologie a světská pseudonáboženství mají na svědomí četná neštěstí, navršení hromad mrtvých a nepopsatelná utrpení. Není ji vhodné *démonizovat*, ale je třeba ji *demytologizovat*.

Každý sofistický politický program je schopen nabídnout nějakou odpověď, obvykle spornou (neexistuje vláda bez opozice), na časné otázky. Na těchto stránkách bych se ale chtěl zabývat otázkami „posledními“. Ptát se, jaký je smysl žití a umírání, hledat dostačující a uspokojujivá vysvětlení pro naši potřebu dobra, štěstí, věčnosti.

Toto jsou pojmy a otázky, které patří do oblasti náboženské, v žádném případě politické. Politické odpovědi by byly nepřijatelné. Nikdo neočekává, že by jeho touha po spáse, radosti, naději, jeho touha milovat a být milován mohly být programem nějaké politické strany nebo že by mohly být vyřešeny reformami či revolucemi.

Před lety jsem strávil jeden den s Eugenem Ionescu. Řekl mi: „Žena, kterou nikdo nemiluje, člověk, kterému diagnostikují rakovinu, osamělý penzista na lavičce, ten, kdo se ve slabé chvíli podívá do zrcadla a na své tváři pozoruje stopy času, každý z nich se ptá, co tady dělá, co s ním bude... Nikdo z nich nebude nikdy utěšován od politika, odboráře, sociologa, což by podle slov evangelia, nebylo nic jiného, než jako kdyby ‚slepý vedl slepého‘.“

To co zde bude ve středu zájmu, je pouze jeden ‚osobní příběh‘, zkušenost, ve které sympatie k té nebo oné vládě má význam pouze okrajový nebo téměř žádný.

Abych se tedy vrátil k Leonardovi. Naše rozhovory probíhaly v době volební kampaně, která mě pramálo zajímala. Vzpomínám si, jak jsem se dobře pobavil při naší cestě do Pamplony. Přivedlo nás sem zkoumání „případu“ Opus Dei, jež má v tomto hlavním městě španělské provincie Navarra, proslaveném divokými býčímí *slavnostmi* opěvovanými Hemingwayem, svou prestižní univerzitu, zkoumání, jehož výsledky měly být publikovány právě ve vydavatelství Mondadori.¹

---

¹Česky vyšlo jako *Případ Opus Dei*, Brno: Cesta 1998.

Cestovali jsme ve třech nebo čtyřech lidech soukromým letadlem Berlusconiho skupiny, které vydavatelství získalo po vleklých, v médiích propíraných a komplikovaných právních sporech, jež přetrvávají dodnes a nikterak mě nenaplníují nadšením. Na našem letadle byl nápadně vymalovaný Berlusconiho znak: „velký had“ s čtyřlístkem v tlamě od Viscontiho. Na provinčním letišti v Pamploně nás vítal personál se širokými úsměvy ve tváři. Realita ale byla taková, že si nás spletli s herci, představiteli populárního televizního programu, který běžel ve Španělsku a jehož symbolem je stejný znak, jaký byl vyobrazen na našem letadle.

Leonardo byl elegantní, přirozený a nenucený, „světák“ oblečený vhodně při každé příležitosti. Nicméně jsem si s jistými rozpaky všiml jeho zavazadel zjevně omšelého vzhledu. Mondadorimu se podařilo zkombinovat to, jak má vypadat *showman*, s image režiséra, módního návrháře nebo i herce.

* * *

Pokud jde o „náboženská“ témata, na která se zvláště kvůli mé osobě tento můj vydavatel snažil občas narážet: možná jsem příliš lehkomyšlně předpokládal, že jeho zájem je dán obchodním čichem zděděným po velkém dědovi Arnoldovi – že cítí konec ateistické či racionalistické ideologie, znovuoživení náboženských témat, a připadá mu tedy vhodné zařadit do katalogu sem tam nějakou knihu tohoto druhu.

Kromě toho, nebyl by snad tento člověk, kterého jsem nepovažoval za lhostejného k módě, dost *trendy*, kdyby znovu objevil svět náboženství a upřednostnil trochu orientálního synkretismu?

Budu pokračovat ve své kruté upřímnosti: když kolovaly různé poznámky a narážky na jeho potíže se zdravím (šeptalo se to strašné slovo – rakovina), byl jsem to já, kdo si s cynismem (ano, nechybí ani v dnešní *kulturní době*) pomyslel, že jeho útěk k „náboženství“ je přirozenou reakcí rozechvělého člověka na selhání jeho zdraví.

Uvědomil jsem si však, že dělám chybu nebo přinejmenším riskuji, že budu nespravedlivý, a to během večerů, kdy jsme se scházeli na večeři ve firmě. Sedávali jsme v boxu, kde dekoraci tvoří loď a hned u vchodu narazíte na keramiku ukřižování od Luca della Robbia, což je jen jedno z mnoha vybraných uměleckých děl. Obvykle jsme bývali u stolu jen my dva, obsluhovaní Francou, věrnou služebnou z Capri (zaráželo mě, jak málo žen se pohybuje v jeho okolí, ale ne do té míry, abych se vyptával). Až později se připojil někdo z okruhu jeho přátel, často to byli lidé z okolí Luigi Rotha, prezidenta Fondazione Fiera Milano, finančníci a průmyslníci. Diskutovali jsme s nimi na různá náboženská témata, jimiž jsem se zabýval ve své poslední knize. Tyto „teologické rozpravy po večeři“ měly jinou tematickou náplň než ty, na které zval Leonardo do svého salónu autory vydávající u jeho společnosti, což ale nebyli přátelé. Zdá se, že to bylo jediné místo v Miláně, kde se Miláňané zajímali o podobné záležitosti.

Přes jeho srdečnost, vlídnost a náznaky přátelství nemohu říci, že by náš vztah dospěl až k důvěrnosti. Během mé přípravy na sepsání těchto stránek se mě zmocnila nejistota. Dlouhá praxe novináře, který se často setkává s „velikány“, pravými nebo domnělými, mi oblékla jakýsi „plášť“ či „krunýř“ bránící ostychu před nimi. Jelikož mne kdysi Giulio Andreotti zarazil poznámkou o svém rozčarování z katolíků, snažím se být toho pamětliv, jak jen lze. Ale současně nezapomínám, že nežiji ve světě titánů obklopen giganty. Průměrnost, bída, netečnost a liknavost nás všechny spojují. Proč si tedy pěstovat komplexy vůči těm, kteří jsou nám bratry v naší malosti?

* * *

A naopak – i když si protiřečím – možná jsem se až příliš ostýchal před Arnoldovým dědicem, před tím, který teď zastává pozici prezidenta, před vnukem člověka, z něhož se stala legenda. Legenda, k níž se váže kromě jiných podnik, který byl předem hodnocený jako ztracená investice: ještě jako mladému a nepříliš známému se mu podařilo hrou na city a kouzlem osobnosti, houževnatostí a urputností – s miliony odvážně vzatými na dluh – objevit spisovatele Gabriela d’Annunzio a povznést na vydavatelský pojem století jeho slavnou *Treves*. Nejenom to. Podařilo se mu také vydat úplné básníkově dílo na tak vysoké profesionální úrovni a s takovou grafickou úpravou, že mu básník na jednu svou fotografii připsal věnování plné obdivu: „Jedi-nečnému vydavateli a nejvěrnějšímu příteli...“ D’Annunzio,

Pirrandello a tak dále a tak dále, ti všichni (nebo téměř všichni) ostatní, které si už nepotřeboval předcházet, zaplňovali jeho předsálí, aby publikovali pod značkou růže a pod pyšnými slovy Dantovými „In su la cima“ – Vzhůru na vrchol.

Už jako děčko, chlapec a později mladík jsem byl nevyčísitelně lačný po potišťeném papíru. Mondadori byl pro mě společným jmenovatelem pro „Mickeyho Mouse“, „Billa od Rio Pecos“, „Encyklopedii pro chlapce“, spoustu ilustrovaných knih a bezpočet časopisů (v prvé řadě „Epoca“, dále „Panorama“, dokonce „Grazia“, časopis pro ženy, do kterého jsem nakukoval, kdykoliv byl na dosah, zvědavý na svět žen a jejich malá tajemství), mnoha naučných a prozaických textů i ceněné řady Oscar, který za pár lir zaplnil moji studentskou knihovničku klasickými díly. Mondadori, to byly knihy vážné i pro zábavu – detektivky tolik rozšířené, že se dostaly do encyklopedie a charakteristická „žlutá“ barva jejich desek dala přezdívkou celé edici, sci-fi typu „Urania“, *spy stories* s razítkem „Přísně tajné“...

V Turíně, kde mám domov, když nepočítám ten v Miláně, jsem tisíckrát snil o oné kouzelné adrese *via Bianca di Savoia 20*. Neměl jsem tušení, ve které čtvrti by mohla být, jaká budova se za ní skrývá, kde jsou ty lahodné listy vymyšleny a vázány! Ano, tohle příjmení bylo pro mě z kategorie legend, zvuk těch čtyř slabik v sobě pro mě skrývá bezpočet hodin strávených odpočinkem, vstřebáváním informací a vůbec formováním sebe sama.

Mýtus, který pro mne Arnaldo představoval, měl pevné základy. Jeho dcera, Leonardova matka, vypráví v poutavé

biografii *Tiskárna na nebi*, že v den po smrti Velkého Staříka jí trvalo tři hodiny, než přečetla nekrolog v „Corriere della Sera“. Pohřební průvod blokoval střed Milána celé odpoledne. Prezident republiky – byl to tehdy Giuseppe Saragat – se nemohl osobně zúčastnit pro zaneprázdněnost státními záležitostmi, ale poslal celou delegaci úředníků, aby zastupovali jeho úřad. I emigranti před fašismem v zahraničí zaregistrovali význam a formát tohoto podnikatele v kultuře, který se nevyhnutelně zapletl do intrik Mussoliniho a jeho hierarchie (přičemž ale publikoval i výslovně „zakázané“ autory, např. Thomase Manna). Dokázal pak ale znovu začít, stal se největším v Itálii a poskytoval stravu pro duševní růst širokým masám i intelektuálům.

Nabídnuté přátelství a důvěra si žádaly cítit se jaksi na stejné úrovni s tímto mužem, ale jak by to bylo pro mě možné – i když se teď již některé moje knihy dostaly do onoho legendárního katalogu – být naroveň s mužem, který nosil jméno skvící se na nespočetných obalech a deskách knih? Dokonce i tykání, které mi ihned na počátku bezprostředně nabídl, mi působilo jistou nelibost a zklamání.

* * *

Navíc jsem byl v zajetí jakéhosi schématismu. Obával jsem se, že by se mohl projevit jistý nesoulad mezi názory a postoji manažera tohoto typu (i když jde o vydavatele papežských textů) a katolictvím, kam směřoval můj hlavní zájem. Uměl bych si představit Mondadoriho jako jasného, přímého, ortodoxního, a přitom oproštěného od každé úz-

koprnosti a široce tolerantního? (Nic není v dnešní církvi více nekonformní než poslušnost Magisteriu, nic není banálnější a pohodlnější než přitakávání na všechny strany...) A to jistě ne z *politické korektnosti*, z níž mám upřímnou hrůzu, když u lidí občas vidím masky a převleky – věčnou a trvalou neřest, zlořečenou a odsuzovanou Ježíšem – pokrytectví znalců zákona a farizeů.

Mohl jsem u Leonarda očekávat víru tolerantní a otevřenou, nikoliv jako produkt běžného konformismu, nýbrž respektu k tajemnému a záhadnému Bohu, který nechtěl být viděn zřetelně, nýbrž v pološeru? Respektu k Bohu, který se nezjevuje jasně na oblacích, nýbrž který chce být hledán „ve stínu hádanek a záhad“, a proto ustanovil, že víra nemá být povinností, nýbrž darem, a tudíž by nevíra neměla být tolik vinou, jako spíše nedostatkem milosti? *Leitmotivem* textů Nového zákona je „chceš-li“, spíše než „musíš“. Chceš-li, můžeš zjistit, že jsi milován Bohem, který je otec, tatínek – *abba*, jak ho oslovuje sám Ježíš.

Katolictví chápavé a trpělivé, alergické na zvraty a fanatismus, ale současně pevné a stálé v přesvědčení, že má na své straně nejlepší šance zvítězit v sázce s Tajemstvím, k níž nás vyzývají život a smrt? Katolictví, které se mimo jiné – možná trochu provokativním způsobem – nebojí dát prostor oněm „pobožnostem“ (růženec, kult Panny Marie a svatých, různé monotónní modlitbičky, sochy a obrázky, procesí a průvody, ostatky svatých, poutě, svatyně, votivní dary, andělé strážní...), které provázely spousty generací věřících a vydržely dodnes, ale jež jsou označeny razítkem

kýče pro svět a vyvolávají nelibost současných „dospělých křesťanů“?

Krátce a stručně: uměl bych si snad představit Mondadoriho s růžencem v ruce vedle mě v jeskyni v Pyrenejích, kde se astmatické dívce, která neumí ani číst a psát, zjevila „Paní“ (o které jsem četl mnoho knih ve všech možných jazycích a jiné jsem napsal, přičemž zůstávám věrným poutníkem a ctitelem)? Taková věc mi připadala nepřijatelná a rozporuplná. Taková představa se mi jevila jako nereálná.

* * *

A přece... Jako překvapení tady na stole leží text doručený poslem z Milána. Překvapení umocněné ještě skutečností, že se naše sporadická setkání se šéfem nakladatelství na několik let úplně přerušila a nebyl ani náznak, že by se tato situace mohla změnit.

Příležitostí k dalšímu setkání z důvodu pracovních kontaktů bylo méně a méně. Poslední knihy jsem totiž vydával u jiných vydavatelů. Ne snad proto, že bych si mohl stěžovat na mašinérii v Segrate nebo na vztahy se zaměstnanci. Neměly vliv ani aspekty ekonomické (zálohy, autorská práva, ostatní běžné podmínky), které jistě hrají svou roli, nýbrž ty, které jsou pro některé autory přednostní, ne-li prvořadě, totiž to, čemu se nikoliv náhodou říká „kulturní průmysl“.

Prostě jsem svěřil své poslední texty jiným, protože dráha spisovatele je komplexní záležitostí a na stezce života se profesionální motivace kříží s motivy osobními a často

i zcela náhodnými. Moje přeběhnutí k jiným vydavatelským firmám, aniž by bylo plánované a definitivní, se pochopitelně nezamlouvalo v budově tvaru kosmické lodi v Segrate, kde neradi vidí, když autoři nabízejí i jen výjimečně u konkurence. Zde se na takové pohlíží spatra: „Tady je to nejlepší, nač bys hledal jinde?“

Z mé strany jsem se tedy vyhýbal kontaktům a setkáním pro jisté zábrany – abych nemusel nic vysvětlovat redaktorům a šéfům, kteří zůstali mými přáteli a na jejichž profesionalitu a vstřícnost jsem si nemohl stěžovat a které jsem v žádném případě neodepsal pro eventuální další vydavatelský počin. V té době jsem se o Leonardovi dozvídal jen občas z kulturních rubrik, především v souvislosti s velkými uměleckými výstavami, které organizoval, nebo z bulvárních sloupků odhalujících např. domnělý flirt s nějakou atraktivní dámou, a sice na základě fotografie pořízené na ulici nebo v restauraci. Navzdory dobře známé „důvěryhodnosti“ médií (kdo z novinářů by bral tisk vážně?) mě tyto klepy nepřesvědčovaly o jeho postupu na cestě víry.

* * *

Toto jsem si tedy říkal překvapený a zaskočený textem, který mi byl doručen krátce před minulými Vánoce. Na úvodních stránkách, z nichž jsem už citoval pár slov, Leonardo sdělil čtenáři „navigační pokyny“.

Jeden z nich zněl takto: „Velmi užitečným se mi stalo poznání, že vztah se Spasitelem nabývá hodnoty a roste

pouze skrze činy, ukázněností, každodenním řádem, a ne jen slovy, jakkoliv upřímnými. Je třeba rozmlouvat, to je modlit se k Otci a Panně Marii alespoň jednou denně, mše se zúčastňovat alespoň v neděli a v povinné svátky, protože v modlitbě, i když je někdy možná nudná, se osobně setkáváme s Ježíšem. Dále je třeba denně číst několik stránek z Nového zákona, zpovídat se a přijímat eucharistii nejčastěji, jak je to jen možné.“

Po těchto „navigačních pokynech“ následovalo povzbuzení: „Zkuste a uvidíte, že toto vše napomůže, aby se vašim otázkám a pochybnostem začalo dostávat odpovědi, a to cestami neplánovanými a neočekávanými. Zvláštní jemná radost, podobná té, kterou pocítíme po dobré a upřímné zpovědi, začne pronikat váš každodenní život.“ Zkrátka, Leonardo tvrdil: „zkuste to a uvidíte, že oběti a odříkání, schopnost odporovat pokušením, to vše bude snadnější“.

Četl jsem. Žasl jsem. A nač to skrývat? – trochu jsem zjihl a přepadlo mě dojetí, když jsem znovu ucítil vůni katechismu, a to z textu muže dominujícího novinovým stránkám zabývajícím se ekonomikou, pomínou-li rubriky s klepy.

Ten starý dobrý katechismus je moudřejší a modernější než některé texty, které se nám připlétají do cesty, často spíše poplatné nestálým ideologiím „světa“, než že by odpovídaly na věčnou potřebu lidského srdce, na jeho touhu po tajemství a svatosti. To vše je v katechismu spolu s konkrétním návodem, jak toho docílit.

Starý, stále aktuální katechismus s otázkami a odpověďmi, ale též s radami a zdravými podněty. Pohromadě je

tam všechno, co někteří v církvi už nedělají, co ani nechtějí dělat – a tento nový stoupenec, poznamenaný životem, prací, láskami, aférami, neváhá „nést svou kůži na trh“ a předkládá to vše s upřímností a prostotou někoho, kdo si všiml Ježíšova varování v evangeliu: „nebudete-li jako děti, nevejdete do nebeského království“ (Mt 18,3).

Učenci zkoumají jen povrch, což je k smíchu. Pochopení toho, co je opravdu důležité – to je odměna pro ty, kdo se nebojí znovu objevit jednoduchost a kouzlo dětství. Zdálo se mi, že přesně toto je skryto v jeho tak překvapivém textu.

* * *

Za několik týdnů jsme se s Leonardem setkali na letišti v Bari. On přicestoval z Cortiny, kde trávil vánoční svátky s dětmi, já z Verony, nejbližšího letiště od mého domu u jezera Garda. Oba jsme nastoupili do auta, které řídil Ibrahim, zedník, který do Itálie přesídlil z Maroka spolu se svou mladou manželkou. Tady se stal průvodcem, řidičem a pomocníkem Leonardovi, který zde v ostunském regionu vzkřísil k novému životu starobylou usedlost. Její součástí je i kaple z osmnáctého století zasvěcená Panně Marii Růžencové. V dále se leskne hladina Jaderského moře, ke statku náleží pár desítek hektarů olivových hájů, ovocný sad, křoviny, pastvina pro pár koní nebo oslů. Pět psů exotických ras, hlučných a spokojených. Jedna za druhou ale zmizely kachny a husy, jež obývaly rybník, staly se obětí úkladů kun a lišek, které se potulují po okolí.

Po tři dny – obsluhováni výhradně jednou ženou, která každé ráno přijížděla z nedalekého okolí proto, aby se postarala o naše jídlo a poklidila četné pokoje zařízené vynikajícím architektem – vydavatel a autor zůstali sami na tomto izolovaném místě, stvořeném pro středozemní slunce, ale teď – začátkem ledna – bičovaném sněhem a ledovým větrem vanoucím od Balkánu.

Zůstali jsme zde mezi olivovníky a citrusy zasypanými nezvyklou bílou pokrývkou a události se daly do pohybu.

Rukopis mi byl poslán k posouzení. Hned mi bylo jasné, že zvolená forma není úplně vhodná. Tedy forma příručky, která odpovídá na nejrozšířenější námitky, k nim krátké „úvodní slovo“ a nastínění různých témat. Texty s teologickými náměty byly vynikající: skutečně poučné a vytríbené, zaručeně pravověrné. Ale právě proto si zasloužily stát v textu odděleně, každé téma zvlášť. Mohla by se tak rozšířit a obohatit série publikací, dnes potřebných tak jako nikdy, osvětlujících „pravý“ katolický pohled na problémy, které znepokojují dnešního člověka. Lidem by se pak dostala do rukou ta pravá kniha, ale – jak to říci? – normální, stravitelná, přesně podle očekávání. Ačkoli opravdu nebylo předvídatelné ani „normální“, jak jsem již naznačil, že by to mohl být prezident firmy Mondadori, kdo by přijal roli teologa striktně poslušného papežskému stolci, protože ho motivuje *horlivost přesvědčení* (řčeno s Pascalem) a touha oslovit všechny a připomenout – především těm, kdo jsou na stejné sociální a kulturní rovině – že jediná, pravá naděje je znovuobjevit Krista a jít za ním tak, jak hlásá a žije římská církev.

Na těchto stránkách bylo svědectví nesmírně upřímné a silné, s touhou zvítězit nad každým „lidským ohledem“, psané s horlivostí neobvyklou dokonce i v době návratu k duchovnu. Kardinál Josef Ratzinger, prefekt Svatého stolce, mi poskytl interview, z něhož následně vzešla kniha,² jež vzbudila v církvi velký rozruch a inspirovala živé diskuze. Na konci rozhovoru řekl s nádechem znepokojení větu, která mi utkvěla v paměti: „To co mne dnes obzvláště zaráží, není bezvěrectví, nýbrž víra. Nepřekvapuje mne agnosticismus, ale křesťanství.“

Nemohu jinak než souhlasit s těmi, kdo odmítají jednoduché rétorické fráze a povrchní slogany („návrat k náboženství“...) a hlásí se k přijetí evangelia žitého ve věrnosti církvi, vyhlašují trvalý boj konformismu a vydávají se na cestu konfrontace s celým okolním prostředím.

Jak bych mohl ignorovat tento druh „zázraku“, kterým víra je vždy, ale tím spíše, jestliže se dostaví tak neočekávaně – jako úplná a totální konverze –, totiž jde-li o takový „zázrak“, o jakém svědčí Mondadoriho rukopis?

V tomto případě se nejedná o návrat k víře z filantropických motivů, pro sociální nebo politickou angažovanost, ani ze „solidarity“ lidumila, motivů dnes tak četných. Naopak, Leonardův text končí třemi kapitolkami s výmluvnými tituly: „Osobní setkání s Bohem“, „Dábel a peklo“, „A potom?“ – kde oním „potom“ je míněn přechod ze života pozemského do věčného.

---

²Česky vyšlo jako *O víře dnes*, Olomouc: MCM 1998.

Kdo je obeznámen s tím, jak hluboké ticho panuje okolo těchto otázek i v církevním prostředí, může ihned docenit novost takového přijetí křesťanství – křesťanství „totálního“, nikoliv deklasovaného pouze na nástroj pro lidské povznesení, příručku sociálního pracovníka, který má jako hobby citáty z Bible. Jde tedy opravdu o někoho, kdo v krátké době pochopil, co a jak by mělo být.

* * *

V té době jsem se skoro nudil a zahálel, čekal jsem na nějakou pracovní náplň a činnost. Mým problémem by jistě nebylo nalézt projekt, kterým bych vyplnil čas. Mimo již zaběhlé a zažité rutiny spolupráce s novináři a vydavateli jsem se zabýval příležitostně i zpracováváním výsledků svého několikaletého zkoumání, a nebyl jsem tudíž bez povinností.

Přesto jsem bez váhání Leonardovi navrhl, aby podrobil zkoušce trpělivosti jeho kolegy u „konkurence“ a ke všem jejich povinnostem přidal ještě i moje, abychom se my dva mohli setkat a přijít na kloub tomu, „co a jak se přihodilo“.

Na rozdíl od původního Mondadoriho záměru – sepsat katolickou etiku v pilulkách – se mi jevilo jako vhodné něco úplně jiného. Něco, co by naplnilo jeho touhu „konat dobro“. A sice představit lidem člověka, který byl schopen přemýšlet, rozjímat a objevit nový aspekt života – aspekt, který dodal jeho životu novou příchut'. Ano, opravdu tady bylo něco jiného, co bylo třeba poznat a pochopit: byl to on sám.

Ještě předtím, než vyslechneme jeho odmítnutí mimo- a předmanželských vztahů, antikoncepce a potratů nebo jeho obhajobu kněžského celibátu, svátosti smíření či pojednání o všech dalších tématech, je zde jedna otázka, která dominuje všem: Jak se to mohlo přihodit? – myslím tím přesvědčení a víru tak „mimořádnou a neobvyklou“ nejen pro jeho okolí, nýbrž pro něj samotného, alespoň po celém jeho dřívějším životě.

Obrácení, ovšem. Ale jakou cestou, jakými stezkami – po kterých by ho lidé mohli následovat – ho dostihla milost, a to s takovou intenzitou, že mu dala vroucnost přesvědčení a horlivost k apoštolátu, jaké připomínají *convertis* kulturní Paříže v prvních desetiletích osmnáctého století? Proč nevyprávět a nezveřejnit tolik cenný „itinerář“, jaký se v dnešní době objeví jen vzácně?

Odpověď Leonarda byla okamžitá a jednoznačná: Jen do toho! (Kdo s podobně náročným profesionálním nasazením by přijal?) Řekl mi, že ho docela baví dávat se všanc, i když předvídá nepochopení, možná od mnohých i jízlivé komentáře – nejvíce od lidí z jeho okolí. Ale ti „mnozí“, dodal, neznamení nic vzhledem k zástupu těch, kterým, jak doufá, by mohl být užitečný tím, že obětuje svou intimitu, své soukromí. Bude imunní vůči lidským ohledům, aby – podle slov sv. Pavla z Tarsu – „byla všem lidem hlásána nabízená spása“.

Je celkem zřejmé, že „láska k pravdě“, milost „duchovního chleba“, je pro toho, kdo hledá Krista, cennější než chléb hmotný. Viděl jsem v tomto správném pochopení evangelijní hierarchie další důvod, proč jsem s ním chtěl

mluvit o prožité zkušenosti. Hned v první příhodný den tedy došlo k našemu setkání na usedlosti v Puglii.

II

Strávili jsme tři dny debatou, jakousi duchovní očistou (podobnou generální zповědi). Poslední den při snídani ve velké kuchyni, než mě Ibrahim odvezl na letiště, abych se vrátil na sever, mi můj společník řekl, že se cítí poněkud deprimován: „V noci jsem o tom přemýšlel a obávám se, že jsem tě zklamal. Neumím ti dát odpovědi ryzí a hluboké, navzdory svému filosofickému vzdělání, když se mě ptáš, jaké byly intelektuální motivy a pohnutky v přijetí mé víry. Nezmohl jsem se na víc, než ti vyprávět příběh, ten můj.“

Hned jsem ho uklidnil, a to ne ze zdvořilosti, že právě toto jeho vyprávění bylo pro mne cenné. Skutečně, více než třicet let se zabývám hádankou náboženského obrácení, snažím se pochopit proces změny – cestu od ateismu (*Deus non est*) nebo agnosticizmu (*Ignoramus et ignorabimus*) k víře (*Deus est*) a ještě dále ke křesťanství (*Jesus est Dominus*).

Já sám takto pátrám a ptám se i z osobních důvodů, jelikož jsem přesvědčen, že Leonardo udělal obdobnou zkušenost jako já. K víře jsem, alespoň v počátcích, nedospěl procesem postupného prohlubování, po výhradně rozumové úvaze. Přípravoval jsem se na zkoušky z politických věd jako svědomitý a pilný žák světských podalpských uči-

telů, formovaný v rodinném prostředí hluchém až vzpurném vůči náboženství, když jsem byl nepředvídatelně uveden do jakéhosi jiného rozměru a prostoru, z něhož jsem následně od základu změnil náhled na život a na svět. Z nynějšího pohledu se mi víra jeví jako samozřejmost.

A jelikož jsem poznamenanán tvrdě racionalistickým vzděláním, od té doby hledám možné *důvody*, které by vysvětlily přijetí oné *intuice* nebo (mohu-li použít výraz méně zřejmý) onoho *odhalení*, kterého se mi dostalo kdysi dávno za chladného léta v opuštěném Turíně. Měl jsem a mám potřebu ujistit se (již mám téměř nashromážděné důkazy), že toto mé prohlédnutí není jen preludem či iluzí.

Všechny knihy, které jsem napsal a snad napíšu, mají původ v přesvědčení, že víra je darem Božím, ale že je též záležitostí rozumu a vědomí v rámci jejich možností. Víra je tedy opravdu tajemný dar Boží, ale jedná se o dar, který se má rozumem přijmout. Řečeno s Pascalem – hluboce věřící je současně i velkým vědcem, přemýšlivým a hloubavým. Právě rozum využitý až k mezím svých možností přináší poznání, že tady jde o tajemnou skutečnost, která vlastní rozum přesahuje. Velká „sázka“ neznamená slepotu, jak si představuje protestantismus, pro který je víra tím větší, čím je „nevysvětlitelnější“. Podle luteránů je rozum jen ďáblova prostitutka a pravá víra se ho zříká. Pro katolíka není „sázka“ na pravost evangelia v rozporu s rozumem, nýbrž ho překračuje. Víra je tedy tajemství, které však může být přijato i bez ústupků rozumu, protože jsou k tomu dobré důvody.

Vedou se komplikované diskuze o celkem jednoduché věci, která mě vždy zajímala: jde o „apologetické“ hledání „důvodů, proč věřit“, což je nikoliv náhodou titul knihy vydané právě u Mondadoriho. Toto vydavatelství také publikovalo můj „průzkum křesťanství“. Léta jsem cestoval po světě a vyptával se lidí na jejich motivaci k víře nebo nevíře. Pro tento průzkum jsem si vybral lidi „pracující hlavou“, vzdělance, profesory, intelektuály, vědce. Často jsem nad nimi lámal hůl a vršil argument na argument, námitky na námitky. A v podobném duchu se nesly i mé ostatní knižní tituly.

Moje práce se mi vždy zdála a dosud zdá jako užitečná, ale vidím i její nebezpečí. Možná je na vině voluntarismus mládeži, jehož následkem kladu důraz na intelektuální hledisko spíše než na rozměr víry, což s sebou nese pokušení (jehož vážnosti jsem si dobře vědom) udělat z víry ideologii, jednu z mnoha.

Vím dobře, že zde nejde o pouhou rozumovou úvahu filosofa, teologa, vykladatele Písma, historika nebo v mém případě zpravodaje pátrajícího po stopách, znameních či projevech Boha, který chce být hledán. Je třeba naslouchat, prožívat, vnímat, experimentovat, tedy udělat *zkušenost* s Bohem, s Kristem, nikoliv pouze rozumově pátrat po jeho existenci a pravosti.

Zkušenost, to je „poznání tajemna“ tím, kdo vidí, dotýká se, konstatuje a tak dosahuje větší jistoty ve víře, což je vyšší poznání než to, které má základ v jakémkoliv rozumovém úsudku. Křesťanství, to je život, ne doktrína. I ta

je jistě nezbytná, ale k tomu, aby sloužila tomuto životu, aby ho osvětlovala a řídila.

Jan na začátku svého evangelia mluví o tom, jak byl spolu s Ondřejem okouzlen Nazaretským a chtěli se s ním seznámit. Ježíšova reakce není žádné kázání ani přednáška, odpověď je úplně prostá: „Pojďte a uvidíte.“ (Jan 1,39) Uvidí, jako všichni ti, kteří se během staletí rozhodli následovat ho, že víra je setkání, poznání, přijetí.

Křesťanství tedy opravdu není „náboženstvím Knihy“, jak by nás dnes někteří chtěli přesvědčit. Jako by se Slovo snad nestalo tělem, nýbrž listem papíru. Středem této víry není produkt nějakého tiskaře, totiž nějaká tlustá stará kniha, jedna z mnoha jiných. Středobodem je srdce, není to papír, ale tělo a krev eucharistie, až skandálním způsobem „materiální“. Takové je dogma katolické církve o proměňování.

* * *

Naslouchal jsem tedy svému společníkovi s mimořádným zájmem, přičemž on – na konkrétní otázku – vyloučil možnost, že by jeho víra byla iluzí. Ale svůj názor nepodložil stránkami apologetických knih (i když v této době četl pouze podobný druh literatury).

Za pramen své jistoty označil prožitou zkušenost. „Jak může být iluzorní víra, která mne každý den, v každé situaci, i v té nejtíživější a nejbolestnější, utvrzuje, že mi může dodat vyrovnanost, mír, radost a morální sílu?“

O zkušenosti s modlitbou řekl: „Teď už nemohu skončit den, aniž bych se obrátil na Boha. Při modlitbě si znovu a znovu ověřuji jistotu, že nejde o slova do větru, nýbrž o plodný dialog s Otcem, který naslouchá svým dětem. Skutečně pokaždé, když se k Němu obrátím s prosbou o něco, co by mi bylo duchovně užitečné, dočkám se pohotové a rychlé odezvy.“ A dodal – „Modlím se k Bohu Otci, ke Kristu, ale i k Matce Marii.“

Vím dobře, že když se dnes mluví o Tě, kterou Itálové oslovují „Madona“, naše Paní, u mnohých věřících je téměř hmatatelně cítit jistou nelibost, jako by pouhá zmínka o ní byla ústupkem a návratem k jisté přeslazené zbožnosti, časem překonanému kýči odněkud z prastaré kaple, k přeslazenosti v duchovním životě, nepřijatelné pro lidi vzdělané a dbalé na eleganci.

I teď mluvím z osobní zkušenosti: když jsem byl puzen neodolatelnou vnitřní silou, abych uznal, že v evangeliu je Pravda, snažil jsem se alespoň snížit cenu, kterou bych měl zaplatit, mám-li zůstat intelektuálem: když to tak má být, ať se stanu křesťanem, ale ať jsem ušetřen toho, abych se stal „mariánským ctitelem“!

V prvé knize,³ kterou jsem napsal, jsem hned v úvodu mluvil o Ježíšovi otevřenými slovy (i když s jistými rozpaky), která mohla vzbudit pohoršení u některých zbožných lidí, ale byla pochopitelná těm, kdo znají prostředí, z něhož jsem vyšel: „O Ježíšovi se mezi vzdělanými lidmi nemluví. Podobně jako sex, peníze či smrt, i Ježíš patří mezi témata,

---

³Česky vyšlo jako *Hypotézy o Ježíšovi*, Praha: Portál 1994.

kteřá vnášejí do slušného společenského hovoru nelibost. Staletí strojené, umělé zbožnosti jsou za námi, už bylo dost sentimentálních obrázků Nazaretského s blondátými vlasy a modřými očima, s postavou pro přecitlivělé ženy. Už bylo dost obrázků k prvnímu svatému přijímání typu – ‚Ježíšek přichází do tvého srděčka‘. Je konec kroucení lidí náchylných k nasládlému komolení jeho jména, to je neodvolatelně tabu.“

Mluvil jsem tedy o Ježíšovi, nikoliv o Marii. Ani jméno této osobnosti dějin se nevyskytlo na oněch stránkách, pokud to nebylo jen tak mimochodem. Teprve po několika letech, když jsem pokročil v hledání, uvědomil jsem si, že Syn nemůže existovat bez Matky, že bez tohoto pozemského kořene, jakým je lidské tělo Panny z Nazareta, by se události okolo Krista staly mýtem, což by mělo fatální důsledky. Bez této vazby na panenské lůno Mariino by se z víry stala jen vzducholoď, která mizí v dáli na nebi legend. Dokladem toho je dvacet století historie křesťanství.

Trvalo jistý čas než jsem pochopil, že tam, kde vznikne prostor pro Marii, neubude žádný prostor pro Ježíše. Naopak, znamená to potvrzení jeho lidství, které není umenšené božstvím. Zdůrazňuje, že Vtělení není jen symbol, nýbrž konkrétní, reálná jistota. V starodávném liturgickém chvalozpěvu neznějí prázdna slova, když se Maria provolává za „protivnici každého kacířství“. Jak jsem se snažil osvětlit (i sobě samému) na stovkách a stovkách stránek „mariánského zápisníku“, který byl po léta publikován v jakémsi měsíčníku – pravá role Marie spočívá

v tom, že ona je garantem pravověrnosti, zárukou stability víry, ukazatelem směru bránícím zbloudění na scesti.

* * *

Protože jsem sám dlouho pátral po tom, co se skrývá za nelibostí, jež vzbuzuje „mariánské“ téma zvláště u těch, kdo přicházejí „zvenčí“, a strávil jsem léta úvahami a studiem, abych našel odpověď, byl jsem překvapen a dojat prostotou, s níž se mi Leonardo svěřil: „Ani dvě manželství, stejně tolik rozvodů a nějaká další společná soužití mne neoprostily od náklonnosti k ženám. Hřích smyslnosti, jak ho nazývají staří moralisté. Ale je v tom i něco hlubšího, nikoliv nepočestného. Bez ženy vedle mne, bez její přítomnosti a citové opory se mi život zdá nemožný. Nicméně – pro svou situaci rozvedeného – něco takového pro mě nepřichází v úvahu a ani si to nechci dovolit. Mám tedy trn v těle, abych citoval sv. Pavla, kterého se lidskými silami nemohu zbavit. Z popudu duchovního vůdce jsem se jednou obrátil na Matku Boží tou krásnou modlitbou sv. Bernarda: ‚Pamatuj, láskyplná Panno Maria, že nikdy nebylo slýcháno, abys opustila toho, kdo se utíkal pod tvou ochranu...‘ Přesně tak. Milost, o kterou jsem prosil, jsem také obdržel. Zajisté se pohybuji na hraně pokušení, mohu upadnout, ale byla by to pouze moje vina, nikoliv nedostatek její pomoci.“

I zde tedy mluví ze své osobní zkušenosti. Zkušenosti s konkrétní, hmatatelnou milostí. Zkouška s jednoznačným, nepopíratelným závěrem, která umožňuje překonat

všechny pochybnosti o pravosti víry. Když jsem se ho zeptal, zda ho snad neuvádějí do úzkých profesionální pochybovači, například biblisté, podle kterých se nic z evangelia nemá brát doslova a do písmene, protože já jsem musel konfrontovat dokument s dokumentem a publikovat komplikované texty, abych takovým oponoval. Když jsem se ho tedy na to zeptal, ironicky se usmál: „Jsem kluk z venkova, i když jsem absolvoval Milánskou státní univerzitu. At' si říkají, co chtějí. Pro svůj vlastní život se spokojím s konstatováním, že když vezmeme evangelium vážně a budeme se snažit podle něj žít, zjistíme, že ‚funguje‘. Tudíž je pravdivé.“

Contra facta non valent argumenta – pragmatický výrok zdravého realismu. Jakou hodnotu mají argumenty skeptiků, výsměch nevěřících, podsouvané „pravdy“ profesorů, když zkušenost sama, každodenně ověřená, svědčí o něčem jiném?

Vyprávěl jsem mu, jak se kdysi ptali Jana Marie Vianneye, svatého faráře arského, jak se bude tvářit, až projde branou smrti a možná zjistí, že celé jeho křesťanství nebylo k ničemu. Patron farářů jim dal známou odpověď: „I kdyby se to stalo, nikdy nebudu litovat, že jsem věřil v Boha, který je Láska.“ Leonardo se usmál a bezprostředně dodal: „Vtipný výrok, dobře vyjadřující hlubokou pravdu: sám svatý Jan připomíná křesťanům, že pojmy Bůh a Láska jsou synonyma. Žádný problém se nekoná, protože nejen vím, ale v praxi jsem si ověřil, že to všechno je pravda...“

Abych ho upevnil v jeho názoru, prozradil jsem mu, že jsem se v nedávné době rozhodl sepsat biografii jed-

noho světce – nikoliv proto, abych rekonstruoval historické události, nýbrž proto abych studoval *in corpore vivo*, co se děje v člověku odhodlaném vzít evangelium vážně, a to do všech důsledků. Biografie, kterou jsem potom publikoval, dostala jako motto výrok, jehož autorem je Evagrius Pontský, mnich ze 4. století: „Jednu teorii lze vyvrátit jinou teorií. Ale kdo by kdy mohl usvědčit z omylu život?“

Ano, pravdivost víry je doložena nejenom v apologetických knihách, které inspirovala, ale především v osobnostech, které zformovala. Je ztělesněná ve skutečných živých lidech, neboť Vtělení Boží dokazuje, že nejde o klam. Dalším motivem k víře je pro Leonarda skutečnost, že v katolickém učení, stejně jako v morálce, vše souvisí se vším. „Právě zde jsem našel odpovědi na své otázky. Odpovědi, které uspokojují jak můj rozum, tak srdce.“

* * *

Ale je zde i další aspekt jeho zkušenosti, na který mě upozornil jeden náš společný přítel: „Tento člověk je svým temperamentem srdečný, společenský, žádný samotářský introvert. A toto dědictví po dědečkovi – srdečnost, otevřenost vůči druhému – jsou hodnoty z nejvyšších. Neviděl jsem žádnou fotografii Arnolda ve společnosti kohokoliv, aby na ní neměl přívětivý a přátelský úsměv. Mám za to, že jednou z nejdůležitějších věcí, které Leonarda motivovaly k následování, bylo to, že se v novém křesťanském prostředí cítil být přijat a milován. Jistě do sebe začal vstřebávat víru i z toho důvodu, že vnímal dobrotu těchto lidí.

Musí zde jistě působit zkušenost s odlišnou atmosférou mezi těmi, kdo se snaží žít víru, a těmi, s nimiž se setkává v každodenním občanském životě.“

Toto přítelovo upozornění mě inspirovalo k zamyšlení nad úzkostnou otázkou sv. Augustina, tehdy ještě pohana, při jeho prvních setkáních s křesťany: „*Si isti et istae, cur non ego?*“ Po čem zatoužil tento velký světec? Jednoduše (i když to byl záměr pouhými lidskými silami nedosažitelný) – po takovém výrazu tváře, jako měli věřící, se kterými se setkal na úsvitu křesťanství: tváře, z níž je zřejmá radost.

Právě radost. „Co se ti stalo? Nechal sis udělat plastiku obličeje? – Takovou otázku mi jednoho dne položila má první manželka,“ říká Leonardo. Jedině chirurgická operace, domnívala se žena, mohla mít za následek takový široký, trvalý úsměv, jehož si teď všimla a který dříve neměl. Vysvětlení záhady podal Paole v odpovědi: „Ano, nechal jsem si udělat plastiku, ale na duši.“ Stejně tak, dodal se smíchem, se jednu dobu šířily pověsti od Milána po Řím, že snad bere drogy nebo pije. Jak jinak vysvětlit, že „ten Mondadori“ je pořád tak dobře naladěný, srdečný, usměvavý? Jedním slovem – radostný?

Velmi mu leželo na srdci, abychom hovořili o dalším aspektu, pro něj významném a důležitém, o jeho osobní každodenní zkušenosti, která ho stále více utvrzuje v tom, že jde po správné cestě. „Vydát se ve stopách Krista znamená objevit nový prostor, stačí se rozhlížet okolo. Jinak se ale ztratí a zůstane skrytý, přinejmenším ve světě, kde se pohybujeme nejčastěji. Mám na mysli ekonomiku, kulturu

nebo umění. Je to prostor, kde vládne radost – úžasný, jedinečný.“

Říká, že zamýšlel sepsat knihu s názvem, který by shrnoval její obsah: *Bratře, proč jsi smutný?* Když jsem ho slyšel mluvit – tak radostně – o zkušenosti s radostí, instinktivně jsem si vzpomněl na jiný titul, který napsal Clive Staples Lewis o svém obrácení a z něhož vznikla nadšená apologie křesťanství: *Zaskočen radostí*.⁴

Ale ano, také já sám mohu jistým způsobem dosvědčit (stejně jako kdokoliv, komu se dostalo tajemného a přesto konkrétního daru víry) onen stav „zaskočení radostí“ i přes obtíže každodenního života. Zkušenost překvapivá, protože zůstává skrytá „světu“, ale ne tomu, kdo hledá „skrytý poklad“, abych použil Ježíšova slova.

Tuto radost mi jasně dosvědčil svým chováním a počínáním ve dnech našeho izolovaného soužití na usedlosti v Puglii. Když ho pozoruji, vzpomínám také na předešlá setkání, kdy jsem ještě netušil, kam až zajde na cestě víry. Uvědomil jsem si, jak tento muž popírá Nietzscheho kousavý výsměch křesťanům s jejich výrazy obličejů, jako by byli spíše účastníky pohřbu než kandidáty věčné radosti.

Ne, nešlo tady jen o projev radostné povahy. Tohoto odstínu veselosti a dobré nálady jsem si u něj všiml už před lety, aniž bych z toho tenkrát cokoliv dalšího vyvozoval. Potvrdil mi to a svěřil se, co je pro něj nyní zdrojem vši té radosti: „Je to dobře vykonaná zpověď. Když vstaneš ze židle nebo z klekátka, chce se ti při odchodu hvízdát.“

---

⁴Česky vyšlo jako *Zaskočen radostí*, Praha: Návrat domů 2006.

Přirozeně – svatá zpověď' nikoliv jako izolovaná epizoda, nýbrž pravidelné reflexe života, kterému se znovu vrací smysl, řád i význam v jedinečné perspektivě spojující čas a věčnost.

* * *

Tedy radost. A to navzdory tomu, co již vím a co mi i on často připomíná, že z lidského pohledu naprosto nejsou k radosti důvody. Naopak, i když ponecháme stranou katastrofální (přivlastek je z jeho úst) citový život, tento pětapadesátiletý muž cestuje po celém světě z jednoho letiště na druhé, vláčí s sebou termální vak a v něm injekce, které si musí každý večer vpichovat, aby bránil šíření endokrinního nádoru. Ložisko na štítné žláze vymizelo, ale stále hrozí nebezpečí rakoviny na játrech a na slinivce břišní.

Jeho současný život je mimořádný – záviděníhodný i tragický. Měl potřebu vyprávět mi o něm, a to se stejnou odzbrojující prostotou, s jakou odhalil i svůj předchozí život.

Narodil se v Miláně v roce 1946. V roce 1951, když mu bylo pět let, dekretem prezidenta republiky přijala rodina Laury, Arnoldovy dcery (všichni jí říkali Mimma), jméno dědečka.

Byl to sám dědeček Arnold, který naléhal, aby vnuk nosil jeho jméno a současně ho určil za dědice majetku firmy, za pokračovatele jeho horlivého nadšení pro potišťené papíry. Sázka, která nevyšla naprázdno.

Mimma napsala ve svých vzpomínkách z roku 1985: „Mám syna, který nikdy nepomyslel na nic jiného, než na to, že bude pokračovatelem ve stopách dědečka – vydavatele tisku.“

Byl to vnitřní hlas, tehdy poněkud předčasný. Otec Leonarda – Giorgio Fornerón, z valdenské rodiny – vstoupil do klanu Mondadoriů za romantických okolností, když byl velitelem partyzánů. Brzy se ale vytratil ze života syna. Leonardo říká: „Jde o osobu, i když je to můj otec, na kterou jsem musel zcela zapomenout.“ Již v roce 1948, když byly synovi sotva dva roky, přišel rozvod, a to v Rakousku, které k tomu bylo vhodné z právních důvodů.

Dětství v obrovském milánském bytě – 650 čtverečních metrů – v bytě patrona dynastie, v prestižní lokalitě na náměstí Duse. Prázdniny v Cortině nebo ve vile v Portofino, nebo v druhé vile v Meina u Lago Maggiore, jež vstoupila do dějin literatury. Střídali se zde totiž největší světově proslulí spisovatelé, okouzlení a podmanění charismatem původně malého, nevýznamného tiskaře, z něhož se stal král vydavatelů. Byli vděční, že mu mohou svěřit své texty. Leonardo vzpomíná, jak ho v dětství houpal na kolenou Thomas Mann nebo jak seděl u stolu společně s Waltem Disneyem. Jestliže někdo zazvonil u dveří, mohl to být Ungaretti, Buzzati nebo Montale.

„Musím hned na začátku přiznat, že prožívat každý den společně s oním mimořádným dědečkem v jednom domě znamenalo být určen, abych jednoho dne pokračoval v jeho díle – znamenalo to vstřebat a zažít velkou lekci pracovitosti. Jeho tajemstvím byl jakýsi druh posedlosti být ve

svém oboru první, nejlepší, spolehlivý. Ne nějaký tiskař, ne typograf narychlo povýšený na vydavatele, nýbrž přítel autorů, otec pracujících, neúprosný konkurent a současně spravedlivý ke spolupracovníkům a zaměstnancům. Veškerá energie a každá lira se musela investovat do podniku, a to až do té míry, že náš obrovský dům v Miláně jsme měli pouze pronajatý, aby kapitál nebyl blokován a mohl se využívat k pořizování stále nového a nového technického vybavení.“

Zbožnost nebyla v domě Mondadoriho viditelná. Žádná averze, ale také žádné praktikování. Ani v neděli, ani letmá zmínka, žádná potřeba probírat podobné otázky. Při pátrání v paměti to jediné, na co si Leonardo vzpomíná, je povzdech dědečka, již postaršího: „Doufám, že mi Bůh dá ještě nějaký čas, musím toho ještě mnoho vykonat.“ nebo poznámky pronesené jen tak mimochodem, třeba v nádherné vile v Portofino na útesu nad mořem: „Díky Bohu, že mi dal k odpočinku po práci tak nádherné místo.“

Zmiňme ještě, že budoucí vydavatel byl v mládí členem socialistické strany, tedy potenciálním antiklerikálem. Arnoldova manželka Andreina, přijala prvé svaté přijímání v sedmdesáti letech při mši svaté u příležitosti jejich zlaté svatby. Ani s pokřtěním Leonarda nebyl žádný spěch, došlo k němu, když mu bylo téměř pět let.

Všechny školy, které navštěvoval, byly sekulární, žádné církevní. Na proslulém gymnáziu Berchet v Miláně byl jeho učitelem náboženství mladý kněz, který právě v té době kolem sebe shromažďoval mládež, jenž měla mít zajímavé osudy. Oním knězem byl Luigi Giussani, zakladatel hnutí

Studentské mládeže, jenž se později přeměnilo na *Comuni-one e Liberazione*. Je zřejmé, že čas Leonarda ještě nena-stal. Říká: „Nevzpomínám, že by na mě Giussani zapůsobil zvláštním dojmem. Na rozdíl od mých vrstevníků – spolu-žáků jsem necítil žádnou potřebu prohlubovat své znalosti ani se účastnit aktivit, které podnikal. Po pravdě řečeno, právě naopak, náboženství mě nepřitahovalo.“

Následovala filosofická fakulta (ne katolická, přirozeně) proto, aby mu byla kulturním základem pro práci vydavatele, již měl před sebou. Mezitím dědeček posílal svého vnuka do knihkupectví i do tiskáren ve Veroně, aby poznal a vstřebal, jak podnik funguje. Na jeho průpravě mu velmi záleželo a dbal na ni.

V devatenácti letech přišlo v Cortině první citové vzplanutí, jehož osudové následky přetrvávají až dodnes. Ve spolku *zlaté mládeže*, který je tam snad až příliš slavný (a v němž, mimochodem, dynastie natolik zdomácněla, že hlavní letní kulturní událostí je až dosud „měsíc Mondadoriho“), se Leonardo seznámil s Paolou.

Jde o prvorozenou dceru Lina Zanussiho, místního mimořádného podnikatele, jenž se během několika let stal jedním z největších evropských výrobců domácích spotřebičů. V roce 1968 došlo k tragédii – slavný průmyslník zahynul při leteckém neštěstí a Leonardo, jemuž bylo dvaadvacet let, cítil jako svou povinnost stát při rodině. Trávil skoro všechny svůj čas v jejich vile v Pordenone. Situace vyústila téměř zákonitě ve sňatek s Paolou.

Manželství vydrželo sedm let a dospělo k tak špatnému konci, že se až v Miláně šuškaloby když ne přímo o vzájem-

ném odporu, tedy alespoň o lhostejnosti. Vypráví: „Zrovna v době, kdy jsme se rozcházel, zjistila Paola, že je těhotná. Dceři jsme dali jméno Martina. Bylo to moje první dítě. Napětí mezi námi dosáhlo takového stupně, že mi jednoho dne s bolestivou jasností došlo, že pro dobro obou dvou je nutné ukončit společný život. Navždy jsem odešel z domu.“

Záležitost byla dokonce i z pohledu volnější morálky přátel světáckého Leonarda souzena jako choulostivá. Rozchod vzbudil velkou pozornost, až senzaci – něco takového není podle *bontonu*, navíc na počátku prvního těhotenství.

„Je pravda,“ říká „že teprve po mnoha letech mi světlo víry pomohlo pochopit, jak má manželství vypadat, co skutečně znamená manželství jako svátost. Pro nás, stejně jako pro všechny ostatní z našeho okolí, to byl jen významný mezník na pozemské pouti, a i když se to neodvažujeme přiznat, více méně s vědomím, že nemusí být definitivní. Ani já, ani moje žena, ani nikdo z mého okolí jsme neměli žádnou představu o tom, co znamená svátost. I když jsme byli úředně katolíci a dbali jsme na to, aby sňatek byl církevní, za přítomnosti kněze. To proto, abychom dostáli konvencím, ale i pro okázalost církevního obřadu. Dnes se hodnota nerozlučitelnosti jeví ještě méně pochopitelná. Má se za to, že láska mezi manžely spočívá v ‚jakémisi citu‘, v sentimentální rovině. Jestliže manželé zjistí, že už ‚necítí‘ nic, jakmile skončí počáteční okouzlení, docházejí k závěru, že je vhodné a nutné, aby šel každý svou vlastní cestou, hledat nový cit. Darování sebe sama, oběť, odpuštění, porozumění, trpělivost, věrnost stálá a za všech okolností, toto všechno, co v soužití muže a ženy

brání opotřebování časem, bouřemi a zkouškami života, to vše se vytratí. Příčinou rozvratu je obvykle absence nadpřirozeného pohledu a přístupu, nikoliv nedostatek dobré vůle.“

A dodává výrok zarážející pro svou hořkou pravdivost: „Tváří v tvář narůstajícím potížím v našem manželství jsme neměli, Paola ani já, žádný prostředek, kterým bychom se společně pokusili odstranit jádro problému. Neměli jsme k dispozici žádný ‚návod k použití‘, jak korigovat naše životy ani jak obnovit důvody našeho soužití, jež dalo vzniknout novému životu v těle matky, který měl právo nalézt při příchodu na svět stabilní rodinu.“

* * *

Pro Leonarda bylo tedy objevení „návodu k životu“ v nedohlednu a čekalo na něj ještě mnoho nástrah a mnohé chyby, errori. Slovo, které má stejný etymologický základ jako „errare“ – toulat se bez cíle. Právě tento výraz dobře charakterizoval jeho život.

Přišlo období jeho druhého manželství. Z něj se narodily další dvě děti. „Naštěstí,“ říká Leonardo. Ale skončilo, jak se často stává, dalším rozvodem.

Právě v té době umírala Mimma, v Miláně milovaná a ctěná pro svou lidskost a inteligenci. „Vždycky jsem k ní silně lnul, ale ve skutečnosti mezi námi nebyla nikdy úplná důvěrnost. Zdálo se, že jistý druh studu brání vzájemnému otevření se. Na konci, kdy už zbývalo jen málo času, jsem si jednoho dne sedl blízko k jejímu lůžku, byli jsme sami.

Podařilo se nám překonat ten komplex, který bránil důvěrnosti mezi námi. Mluvili jsme celé hodiny, potom jsme se objali a oba dva jsme plakali. Byla to katarze, očistující rozhovor, osvobozující od úzkosti, kterou jsem pocítoval pro její blížící se smrt. Ta přišla brzy poté.“

Zůstaly ale další úzkosti. „O Vánocích jsem se cítil tak sám. Dvě ztroskotaná manželství za sebou, tři děti dvou různých matek, smrt vlastní matky, vážné problémy ve vydavatelství, nestabilita, o které v novinách psali jako o ‚válce v Segrate‘ a která vyústila v mé dočasné odvolání z firmy. Podívám-li se na svůj život, nevidím tam nic jiného než nepořádek; jakýsi úspěch v profesionální sféře, ale řadu selhání v té osobní. Pokud jde o přátele, věděl jsem dobře, že v mém prostředí je přátelství často formální a nejisté a že jakmile se vytratí gloriola úspěchu, opustí tě i ti, kteří se zdáli být nejbližšími. Ptal jsem se sám sebe, jaký tohle všechno má smysl.“

Jako by to vše nestačilo, aby našel nějaký smysl existence po krachu druhého manželství, vrhl se do soužití s jinými ženami a oddal se marnivosti. Obklopoval se nesmírně drahými věcmi, jako je soukromé letadlo, a podlehl nezvládnutelné posedlosti – sběratelství uměleckých předmětů.

* * *

„Smysl“, se kterým již po jistou dobu koketoval, pochopil v roce 1992, tedy přesně o deset let dříve, než jsme se sešli, abychom dali základ tomuto textu. Jestliže nyní

upřesňuji data, je to jen proto, abych ujistil čtenáře: cesta tohoto muže k tak silné víře, že se stal až misionářem, byla dlouhá. Bylo tedy dostatek času, aby se jeho přesvědčení stabilizovalo a obstálo v životních zkouškách.

Zážitky, o kterých Leonardo vypráví, hodnocené ze světského hlediska jako „výstřední“, nejsou výplodem náhlého vzplanutí někoho, kdo snad právě spadl z koně na cestě do Damašku. Přes eventuální zklamání některých lidí prostě nevěřím na náhlá „obrácení“, která ale neobstojí v tvrdých nárazech života. Pak se totiž znovu vrátí ten, koho sv. Pavel nazývá „starým člověkem“.

Na začátku obrácení byla kniha (jak jinak by tomu u vydavatele mohlo být), která ho, trochu překvapivě, zaujala v katalogu. Malá knížečka vydaná poprvé v roce 1939 a od té doby opakovaně vydávaná ve všech možných řečech tolikrát, že se stala jedním z největších dlouhodobých bestsellerů ve světovém měřítku.

Je to 999 bodů, které tvoří *Cestu*. Napsal ji blahoslavený (a brzy již svatý)⁵ Josemaría Escrivá de Balaguer nejen pro věřící z jeho Opus Dei – „Božího díla“, ale pro kohokoliv – především pro laiky, kteří cítí povolání k duchovní cestě, jež nevyžaduje žádné velké činy ani okázalá gesta, ale směřuje ke svatosti plněním každodenních povinností běžného života.

Cesta byla publikována v Itálii výhradně katolickým nakladatelstvím I´Ares. Přes i tak velkou prodejnost knihy si věřící prelatury (kanonická forma Opus Dei, dosud v církvi

---

⁵Josemaría Escrivá de Balaguer byl Janem Pavlem II. svatořečen v Římě 6. října 2002.

nevidaná) přáli oslovit věřící v daleko širším okruhu, a to i mimo sféru katolické církve. Odtud tedy pochází myšlenka spolupráce s největším nezávislým vydavatelstvím, jímž je právě Mondadori, aby vytisklo a distribuovalo tento slavný breviář svatosti od monsignora Escrivy.

* * *

Leonardo tedy navázal kontakt s „numerářem“ (věřící prelatury, který je Dílu trvale k dispozici), kterého znám a kterého si velice vážím pro jeho profesionální schopnosti, důsledné křesťanství i přirozenou taktnost. Takt se u tohoto vynikajícího inženýra potvrdil, jak svědčí Leonardo, i při přátelských setkáních následujících po vydání *Cesty*: „U lidí, se kterými jsem se v Opus Dei sblížil, jsem našel otevřenost, vstřícnost a pochopení pro mé problémy, ale současně taktnost a zdrženlivost od každého vnucování názorů. Kromě přátelských setkání se numerář, s nímž jsem navázal kontakt, v podstatě omezil na to, že mi představil kněze, na kterého se mohu obracet – pokud si budu přát – i se zpovědí a duchovním vedením. Krátce nato jsem měl tu čest a potěšení setkat se s prelátem, druhým nástupcem blahoslaveného Escrivy. Do Opus Dei jsem ale nevstoupil. Pravděpodobně by to ani nebylo z důvodů mých nedořešených rodinných vztahů možné. Mne – jako perfekcionista v profesionálních aktivitách – obzvláště oslovovalo to, že můj zpovědník zdůrazňoval pečlivost a svědomitost při plnění každodenních povinností. ‚Cokoliv děláš, dělej co nejlépe‘, toto naléhání Otce, jak ho všichni v Opus Dei na-

zývají, blahoslaveného Josemaríi Escrivy, inspiruje k pozitivnímu, optimistickému postoji k povinnostem, s čímž se ztotožňují. Křesťanství moderní a současně zachovávající kontinuitu tradice, otevřené i pevné, svobodné i věrné. Nalezl jsem tam životaschopnou syntézu mezi povinnostmi pozemské reality a tíhnutím vzhůru.“

Leonardo říká, že duchovní vůdce mu vštěpoval do paměti i další zásady, které znamenají v Opus Dei konkrétní praxi, nikoli prázdňá slova. Že je totiž třeba systematickosti, pevného a závazného plánování v duchovním životě. „Naučil jsem se pravidelně modlit ráno a večer, každý den číst evangelium a nějaký duchovní text jako potravu pro duši. Samozřejmě jsem se také naučil, že mše svatá, alespoň nedělní, není jen povinností, nýbrž hlavně potřebou, radostí, svátkem. Ovšem mše nikoliv vyslechnutá vestoje od posledních lavic, nýbrž prožitá, z prvních řad, blízko oltáře a bez obav z nudnosti kázání.“

* * *

Může se to zdát zvláštní tomu, kdo se nasetkal s podobnými námitkami, ale tohle téma nudného kázání, neopodstatněné, ne-li přímo nepochopitelné, patří mezi nejčastější stesky v prostředí, na které se Mondadori v roli teologa zaměřil. Toto téma mu tolik leželo na srdci, že se jím zaobíral ihned v první kapitole svého rukopisu. Hned na začátku poznamenává: „Kdykoliv se při mých setkáních s přáteli a s lidmi ze všech možných tříd a z různého kulturního prostředí, které jsem díky svému povolání vydavatele po-

znal, téma hovoru stočilo na nedělní mši, jedna z prvních námitek byla: „Šel bych tam rád, ale kázání je vždycky tak nudné, že si raději přemýšlím o něčem jiném. Mám dojem, že si kněz vykládá o teologii pro sebe, zatímco nás trápí jiné věci.“

Co míní Leonardo? „Musím přiznat, že z podobných námitek mě mrazí.“ Je pro něj skutečně potěšením připomenout, že „účelem a podstatou mše svaté není kázání, nýbrž eucharistie, prožívání zázraku oběti Krista, který se pod způsobou chleba a vína obětuje na oltáři. Toto je podstata, toto je jádro. Na nedělní liturgii se chodí, abychom se nasýtli tímto Tajemstvím, nikoli především proto, abychom poslouchali kázání: jestliže i ono je zajímavé a přínosné, tím lépe, protože nás posiluje na cestě víry. Ale pokud tomu tak není, nesmí to narušit stěžejní Událost: Ježíše vzkříšeného, zpřítomňovaného v eucharistii, který dává nový význam životu každého z nás.“

Podle jeho názoru (který chce zprostředkovat i ostatním) není katolická mše „nedělní pobožností“ jako v protestantských společenstvích, kde muž – nebo od jisté doby i žena – po veršiku z Bible uspořádá jakousi konferenci na aktuální témata. Zde je „kázání“ opravdu stěžejním programem. Ne tak ale při katolické eucharistii, kde je kněz pouhým prostředníkem při mystickém tajemství Proměňování. Jestliže je kněz navíc i schopný kazatel, tím lépe. A jestliže není, pak je na místě trpělivost – neshromažďujeme se v první řadě proto, abychom naslouchali jeho slovům, která jsou stejně jen prostředkem k tomu, abychom soustředili pozornost na Písmo.

Leonardo pokračuje: „Pokud jde o mne, nejenže mě takové přikázání (účasti na nedělní mši svatě) nezatěžuje, ale vůbec ho nevnímám jako povinnost, nýbrž spíše jako dar. Ano, mám potěšení ze ‚svěcení svátečního dne‘, jak předepisuje přikázání, protože cítím, že při mši svatě čerpám naději a sílu. Je to ústřední bod křesťanského života, připomíná nám, že smrt byla poražena, že Ježíš skutečně vstal z mrtvých a že temnota tedy nebude mít poslední slovo, že za a nad tím, kam naše omezené smysly dohlédnou, panuje úžasná Realita, již budeme součástí. A to po celou věčnost.“

* * *

Nikoliv náhodou má Opus Dei španělského zakladatele: jeho „věrnost papeži“ a římské církvi je pevná jako ze žuly. Není to trochu těžko stravitelné pro duchovní orientaci člověka, jako je Leonardo, jehož otec byl z valdenských, jedna z manželek episkopálního vyznání a jeho vlastní formace zcela světská?

I v téhle otázce je jeho odpověď jasná a jednoznačná: „Nikdy bych nemohl být jiného vyznání než katolického. Papež, Maria, svatí, eucharistie v jejím nehlubším smyslu, osobní zpověď, napojení na Boha prostřednictvím církevní instituce a jejího kléru... toto všechno je pro mne naprosto logické, až instinktivní. A dále – i toto vyvozují spíše ze zkušenosti než z teoretických příruček nebo z diskuzí teologů: Čím více se snažím jít po cestě vyznačené katolickým uče-

ním, tím více nalézám přesvědčivé odpovědi, které hledám, i potřebnou duchovní pomoc.“

Nemá tedy žádný důvod k tomu, aby snad hledal domněle „lepší“ křesťanství mimo římskou církev, například u protestantů nebo v nějaké sektě.

Necítí se ale ani přitahován k náboženstvím jiným než křesťanským. Ti, k nimž mluví o svém přesvědčení, přirozeně reagují otázkou: „Obvykle začnou trochu nepřátelsky: ‚Jak můžeš vědět, že tvoje náboženství je jediné správné?‘ Považuji se v tomto směru za nevzdělaného, nejsem teolog, a tudíž nemohu odpovědět jinak než: zvolil jsem si životní styl podle křesťanství, protože se domnívám, že je to jediné náboženství založené na Ježíšově jedinečném činu lásky, kterého byli svědky sami lidé. Bůh je samozřejmě přítomen i v jiných náboženstvích – způsobem, který zná jen On sám. Ale je zde jistý rozdíl, který všechno mění: jinde je člověk nucen hledat Jeho. Cest a směrů je mnoho, projevy vyznání víry různé, modlitby vždy nádherné. Ale Bůh zůstává vzdálený, nedosažitelný, nepoznatelný. Jedině v křesťanství je tomu naopak. Není to člověk, kdo úzkostně hledá tvář Boží, nýbrž je to Bůh, který hledá člověka. Dokonce kvůli němu na sebe přijme lidské tělo, žije jeho život, o čemž máme historické svědectví v evangeliích. Bůh vystupuje z tajemna, které ho obklopuje, a odhaluje svou pravou tvář. A prostřednictvím Ježíše nás žádá o jediné – abychom reagovali, odpověděli na jeho lásku. Co si ještě můžeme více přát? Zajisté – Ježíš není guru, a tudíž nás nebude poučovat, jak se cítit dobře pomocí techniky dýchání nebo jak zklidnit mysl, abychom byli uvolněnější

a spokojenější. Ne, Kristus nám odhaluje a zjevuje lásku nebeského Otce a učí nás způsobu, jak tuto lásku žít. Je to skutečně ‚radostná zvěst‘. Proč bych tedy měl hledat vodu v jiných studnách, když mám to štěstí mít od narození vedle sebe tento zdroj?“

Tedy vědomá, uvážená a pevná volba pro katolictví, kterému lze vytknout snad jen jistý nedostatek sebevědomí, jež by ale mělo být vyváženo náležitou dávkou pokory: „Musíme si znovu uvědomit, a to do všech důsledků, že dar nám nabízený je obrovský. Nezasluhujeme si ho, ale objektivně vzato: jsme svědky nesmírného Poselství, úplně jedinečné Pravdy, přesto máme mít respekt k těm, kdo mají částečnou pravdu, nikoliv však úplnou, celou Pravdu. Mám za to, že je dobré dát si pozor na jednu věc – a sice na nebezpečí, abychom nekomplikovali evangelium, které je současně hluboké i prosté.“

* * *

Abychom se opět vrátili k Leonardovu osudu a cestě. Po dlouhé přípravě duchovním vůdcem vykonal v roce 1993 zpověď. Ve čtyřiceti šesti letech, v podstatě poprvé – od dob svého mládí, kdy to bylo ovšem bez vážnějšího vědomí.

„Jak jsem již řekl: dobře vykonaná zpověď, úplná a upřímná, je jedním z hlavních zdrojů radosti, kterou člověk může pocítit. Máš pocit jistoty, že jsi byl znovu přijat v Otcově domě a usmířen s ním, se sebou samým i s ostatními. I z tohoto důvodu – a možná je to ten hlavní – se hluboce cítím být katolíkem. Neuspokojuje mne dělat účty s Bohem

mezi čtyřma očima, jak je běžné u protestantů. Potřebuji onen lidský nástroj, prostředníka odpuštění a milosrdenství Božího, kterým je právě kněz. Nebyl to snad sám Ježíš, který udělal svým apoštolům moc odpustit či neodpustit a vyzval je, aby hlásali odpuštění hříchů v jeho jménu? Je to samozřejmě radost, která se rodí z bolesti, cenou za ni je obnažení sebe sama v úplné bídě. Tato první zpověď mě stála mnoho, protože jsem objevil množství hříchů a provinění, která jsem dříve bral na lehkou váhu.“

Mezi hříchy, jejichž vážnost si ve své zakořeněné povrchní „světské“ perspektivě neuvědomoval, patřilo také pomlouvání, které je podle jeho slov „nejběžnějším sportem ve společenských salónech“. Neustálé klepy, jako v ďábelském souboji. Útok na jedny pro pomyslné renomé druhých. Terčem může být opravdu kdokoliv, přirozeně pokud není členem právě této společnosti nebo daný večer není zrovna přítomen, neboť je toho času na rekreaci v nějaké exkluzivní lokalitě. Neblahý zlozvyk zaobírání se klepy, kterému se lidé oddávají zjevně bez pocitu provinění, jako by to byla nevinná hra. Aby budil ještě nevinnější dojem, používá se dnes pro klep anglosaský výraz *gossip*. „Jednou večer přeskakovaly v salónu pomluvy o nepřítomných z jedné pohovky na druhou jako šílený míček v hracím automatu. V jednu chvíli jsem to už nemohl déle snášet, vstal jsem a odešel. Vymluvil jsem se, že ráno odlétám. V těchto situacích si uvědomuji, jaký přístup si žádá (kromě jiného) víra: vědomí, dříve i pro mne neznámé, že je třeba respektovat bližní podle Ježíšova příkazu, abychom sami nesoudili.“

Po „první“ zpovědi následovalo i „první“ přijímání. „Bylo to v New Yorku o vánoční vigilií v katedrále Sv. Patrika. Zažil jsem velmi silné citové pohnutí. Mrazení v zádech, proudy slz – z radosti a z vědomí tohoto šokujícího daru od Krista, který přislíbil být s námi, a to dokonce jako pokrm, až do konce věků.“

* * *

Leonardo dodává, že zpověď, vyznání v jeho plném významu a smyslu, působí svým účinkem kromě sféry náboženské i ve sféře sociální – výchovou k sebekázi. „Zpytovat svědomí a uvědomit si svoje chyby, vzít na sebe břemeno – to nám pomáhá znovu získat onen smysl pro zodpovědnost, jehož ztrátu jsme riskovali; blahodárným způsobem se konfrontujeme s pravdou bez ideologických nebo sociologických výmluv.“

Jestliže pohlédnu sám na sebe, musím konstatovat, že jsem jedináček, který prakticky neměl otce, zkažený v bohaté a vlivné rodině. Kdybych měl hledat omluvu pro své chyby a nedostatky, mám z čeho vybírat. Byl to právě katolický realismus – jeho výzva, aby byl každý odpovědný sám za sebe – který mi pomohl a pomáhá distancovat se od každého nařikání, každého ospravedlňování se ve stylu ‚sociologa‘ Rousseaua nebo ‚pokrokového‘ psychologa, podle něhož každou vinu má na svědomí společnost, vzdělání, okolnosti, snad i vláda. V každém případě někdo jiný.“

Přijmout do důsledku vlastní zodpovědnost znamená udělat prostor pravdě. A součástí pravdy je i jiný neodvratný a osudový fakt, který se snažíme skrýt, odstranit, ignorovat, a sice to, že každý život je dříve nebo později poznamenán bolestí, nemocí, smrtí.

Neexistují problémy, které by se daly řešit jejich pouhým zvyšlňením, jak by nás někteří chtěli přesvědčit. Jsou bolestné věci – a je jich mnoho, dokonce velmi mnoho, mluvíme-li o pozemském štěstí – které jsou nevyhnutelné, před nimiž se nedá uniknout, ale které mohou být nikoliv jen vytrpěné, nýbrž proměněné pohledem na toho Boha, který se zjevil v osobě Ježíše Krista. Na Boha, který se stal člověkem a mezi lidi nepřišel, aby odstranil kříž, nýbrž proto, aby si ho naložil na ramena a nakonec na něj byl vyzdvižen.

Kdo jej vzal vážně, může dosvědčit, že není planý příslib, který podle sv. Matouše vyslovuje Mesiáš: „Pojďte ke mně, všichni, kdo se lopotíte a jste obtíženi, a já vás občerstvím. Vezměte na sebe mé jho a učte se ode mě, neboť jsem tichý a pokorný srdcem, a naleznete pro své duše odpočinek. Vždyť mé jho netlačí a mé břemeno netíží.“ (Mt 11,28)

Leonardo vyjadřuje souhlas s tím, co píše Jan Pavel II. ve své encyklice *Evangelium Vitae*: „Pokud totiž lidé považují život za smysluplný pouze do té doby, dokud jim přináší rozkoš a blahobyť, jeví se bolest jako nesnesitelná zátěž, od níž je nutné se všemi možnými způsoby osvobodit.“⁶

---

⁶Jan Pavel II., *Evangelium Vitae*, Praha: Zvon 1995, s. 46.

Leží mu na srdci důrazné odmítnutí eutanázie, která je stále více deklarována jako „právo“, a tudíž hrozí nebezpečí jejího schválení – podobně jako se to již stalo u rozvodu a potratu. V praxi se ale tragickým způsobem ukazuje, že sám pojem smrti se stává nepřijatelným. Bez náboženského, ale spíše výhradně křesťanského pohledu – jediného, který vidí Boha na sebe brát všechna lidská provinění a utrpení, tělesná i duševní – není smrt ničím jiným než necudností, která má být zahalena a zakryta za každou cenu.

III

Bolest a utrpení, setkání se smrtí, hodnota svátostí, schopnost rozdávat dobrou náladu, radost i v nejtěžších chvílích a situacích: ve všem tento člověk přesvědčuje, že nejedná jen podle nějaké teorie, nýbrž na základě toho, co na vlastní kůži zažil. Vypráví o své generální zpovědi a následném „pomazání nemocných“, i o tom, co tradice církve označuje zlověstným a znepokojivým pojmem – „viaticum“.

V lednu 1998 jsem byl v New Yorku ve farnosti Richarda Neuhouse, dříve protestantského pastora, který se pak stal katolickým knězem, a který je také autorem několika světových bestsellerů s náboženskou tematikou (v italštině vydaných u Mondadoriho). Jeho dílem je kromě jiných i kniha *Solidarita a zisk*, která patří k základním textům liberální křesťanské perspektivy, tak poznamenané demagogií „teologie osvobození“ s jejími jedovatými marxistickými nánosy. S jejím autorem, otcem Neuhousem, se Leonardo spřátelil a navštěvoval ho pokaždé, když přijel na Manhattan za pracovními povinnostmi nebo kvůli zdravotní prohlídce.

Tenkrát přišel, aby u něj bilancoval celý svůj život, než se podrobí chirurgické operaci, v jejíž úspěch se dalo jen doufat. Skalpel sice vedli vysoce profesionální američtí chi-

rurgové, ale i tak mohl náhle přerhnout slabou, tenkou nit, na jaké visí život kohokoliv z nás. „Po dlouhém zpytování celého mého osudu mi otec Neuhaus uložil za pokání znovu přečíst úvod k evangeliu sv. Jana. Oněch osmnáct jedinečných, nesmírně hlubokých veršů: ‚Na počátku bylo Slovo a to Slovo bylo u Boha a to Slovo byl Bůh...‘ (Jan 1,1) Pro mne to přirozeně nebylo pokání, nýbrž odměna, výživná potrava, abych mohl čelit budoucnosti, tomu co přijde, z lidského pohledu tak nejistému, tomu co pro mne začíná zítra.“

Vše začalo v roce 1997 zvláštními bolestmi, neobvyklými pro člověka zvyklého těšit se dobré fyzické kondici a pevnému zdraví. Jak prostředí velí, v hojné míře pěstoval sport: tenis, plavání, za mlada i jednu z nejdražších sportovních disciplín – automobilovou rallye. Znepokojen nenadálými potížemi, nechal se vyšetřit a dozvěděl se závažnou diagnózu: nádor na štítné žláze a karcinomy na životně důležitých orgánech – na játrech a na slinivce břišní. Bylo to pět let, co se obrátil k víře. Teď tedy bude jeho víra podrobena tvrdé zkoušce. Nuže, nejenže uvěřil – říká s pokorou a přesvědčivě – ale i dokázal, že je schopen dát smysl každé události, tedy i ráně, která stála před ním, traumatu, jemuž měl čelit.

V Memorial Hospital („čtrnáct pater rakoviny v srdci New Yorku“, jak ji definoval s hořkým úsměvem) ložisko na štítné žláze úspěšně vymizelo, přičemž lékaři konstatovali, že nevyprodukovalo metastázy. Pokud jde o játra a slinivku, nález byl uklidňující – jedná se o druh tumoru

šířícího se natolik pomalu, že ho lze udržet pod kontrolou medikamenty, které také od té doby denně užívá.

Se stejnou periodou, jako se střídají roční období – tedy čtyřikrát do roka – se podrobí vyšetření u amerických lékařů, kterých si cení kromě jiného i pro jejich upřímnost, s jakou informují pacienta; seznámí ho s diagnózou, výhledem, možnými léčebnými postupy (pokud nějaké jsou) a také s procentem pravděpodobnosti úspěšného vyléčení – ať je příznivé či nepříznivé. Alespoň v takových případech rezignují ve Spojených státech na již vžitě pokrytectví, *politické korektnosti*, na zaběhlé farizejské vyhlazování skutečného stavu věcí, a ponechávají prostor kruté profesionalitě: chleba je chleba a rakovina je rakovina.

„Vzpomínám, jak jsem se probíral po operaci. Všechny pacienty ten den operované přivezli na pojízdných postelích do jednoho pokoje, do mrazivého a hlučného prostředí. Technika v Memorial Hospital záměrně produkuje chlad a hluk, což napomáhá pacientům, aby se probrali po silných anestetikách,“ vypráví Leonardo.

* * *

Jen pohledíme – prominent z výjimečného rodu, dědic slavného jména, „doktor“ pro horlivé asistentky, manažer, je muž řidiči uctivě otevírají dveře limuzín, v jakých se vozí prezidenti. Tak tady je – trpící mezi trpícími, mezi netrpělivými hlasy, nařikáním nesrozumitelnými slovy na pooperačním sále, kde choroba eliminuje každý společenský rozdíl až k nule a všechny postaví na stejnou úroveň ve spo-

lečné lidské bídě. „Bídě, která nemá žádný jiný význam a na niž není jiná odpověď než Kristův kříž,“ řekl Leonardo, zdůrazňuji, bez falešné zbožnosti, nýbrž s odzbrojující prostotou.

„Snad největším mým pokušením, nectností, která mě nejvíce ohrožovala, byla pýcha. Jsme-li zdraví a daří se nám dobře, jsme ctěni a váženi, cítíme se být téměř nezranitelní a středem vesmíru. Omyl – ležím tady jako vyděděnc zdraví společně s mnoha jinými, světu neznámými. Jsem upoután na lůžko, pečují o mne s chladnou profesionalitou lékaři, pro něž nejsem nic víc než jeden z rakovinových případů, které operují podle pořadí každý den monotónně jako na běžícím pásu. Právě tam v Memorial Hospital jsem pocítil jasně a s pohnutím, ale současně i s úlevou, že víra není jen filosofickým pojmem, nějakou ideovou perspektivou, moudrostí nebo etikou, nýbrž Přítomností, která zažene tvou samotu a jako dar ti poskytne plnou vyrovnanost navzdory všem nepříznivým okolnostem. Tedy opakuji – Bůh ‚pocitovaný‘ jako konkrétní hmatatelná zkušenost daleko spíše než nějaká rozumová teorie. V takových situacích si člověk uvědomí, že je závislý na Někom, kdo ho má rád a neurčí nikomu osud slepě či anonymně. Ve chvílích jako tato přijde na mysl také blízkost smrti, ale bez úzkosti, bez neurotického stresu vlastního současnému kulturnímu prostředí, kde je povinností předstírat, že se nic neděje, kde se musí mluvit a jednat, jako kdyby neexistoval pro každého z nás neodvratný konec.“

A dodává, že vyrovnanost i na onom místě úzkosti a utrpení udržuje vůli žít: „Vůbec jsem se necítil ztracen, tak daleko od mého milánského domova. Důvodem nebyl jen zvyk cestovat, dobrá znalost Ameriky ani ovládání jazyka. Těšilo mne pomyšlení, že kdybych odsud vyšel ven, ocitnu se na Madison Avenue, v srdci nejživějšího města na světě. Vědomí oné Přítomnosti zahánělo každý smutek, každou rezignaci a umožňovalo mi i nadále milovat to, co jsem miloval vždy – pulzující život v metropoli s jejím nekonečným počtem obyvatel. Ale víra mi dodávala také jistotu blízké přítomnosti těch, kteří ‚nás předešli‘, kteří již zemřeli, v prvé řadě mé matky, ale kteří dále tajemně žijí v neviditelném prostoru, i když odděleném od našeho.“

Je řeč o tom, co křesťan nazývá „společenstvím svatých“, co je jednou z nejútěšnějších pravd víry, jistotou, která láme pouta času a prostoru a bourá bariéru (bez nadějně neproniknutelnou pro „svět“) smrti samotné.

Je to tajemná a současně pevná vazba všech se všemi, vzdálených s blízkými, živých s mrtvými. Skutečné společenství všech pokřtěných („svatých“ podle dikce Bible), kteří již patří do „církve vítězné“, očištěné, či těch, kdo se ještě namáhají v „církvi bojující“. Spojení hluboké, jehož prostřednictvím se ten, kdo již dosáhl mety věčného života, může přimlouvat u Boha za ty, kdo ještě krácejí, a tito se zase mohou přimlouvat za zemřelé, kteří se ještě nacházejí v tajemném místě očišťování, než budou hodni bez zábran předstoupit před tvář Nejvyššího.

Řekl mi, že všechny tyto vědomosti načerpal při čtení katechismu, což ale nedělal v dětském věku, nýbrž ob-

jevil jej až jako dospělý. Znal teoretickou stránku věci, avšak jako obvykle dodal, že právě vědomí tohoto tajemství, vědomí, které odolá všem námitkám, má z konkrétní zkušenosti získané na lůžku při hospitalizaci v americké nemocnici.

* * *

V těch dnech v New Yorku u něj byly obě matky jeho dětí.

Právě jeho děti, tito tři mladí lidé (přestože je s nimi v úzkém kontaktu) a jejich životní situace, byli jeho největší starostí: „Nyní to vidím zcela jasně: Je neúčinné a zbytečné banalizovat rozvod, planě teoretizovat o rozpadlých nebo o smíšených rodinách. Ve skutečnosti se jedná o drama, ve kterém krutě zaplatí všichni, jichž se týká. Když dolehnou utrpení a bolest, téměř vždy se zastírají a skrývají, protože tak si to žádá *liberální* mentalita – jí je třeba se přizpůsobit, abychom byli ‚moderní‘.

Jsem si dobře vědom toho, že se dotýkám nepopulárního tématu – především pro prostředí mně vlastní. V době, kdy se zhroutila hodnota nerozlučitelnosti vztahu muže a ženy a vytratilo se vědomí toho, že rodina je institucí zaměřenou především k darování života, mluvit o manželství z křesťanského pohledu je počinem poněkud drzým, riskantním a neomaleným. Nicméně věrnost, pochopení, přijetí, vzájemné odpuštění, otevřenost plodnosti jsou stále ideály, které mohou v praxi přinést mnohým neočekávanou radost. Pokud se někdo zarazí, že tak mluvím zrovna já, který mám za zády hned dvě rozpadlé rodiny, není mi

zatěžko reagovat. Právě proto říkám to, co říkám. Nyní jsem pochopil – i když pozdě – jak má manželství vypadat, jaká je podstata a cíle manželství z onoho nadpřirozeného pohledu, který vůbec není anachronický (jak si mnozí myslí). V tomto pohledu víry, i na základě toho, co jsem vytrpěl a nechal vytrpět jiné, má původ můj názor.“

Ohledně tohoto tématu ho trápí jedna dosud nezodpovězená otázka: „Proč církev, která předepisuje povinný katechismus pro děti před tím, než je připustí k svatému přijímání, nepocituje nutnost s dostatečným předstihem poskytnout také snoubencům solidní školení sociální a lidské? Pro ty, kteří žádají o církevní sňatek, neexistuje žádná povinnost účastnit se po nějakou dobu předmanželských kurzů. Nerad bych zašel do extrému jako jeden přítel – kněz, který mi řekl: Kdyby nepřipravené páry věděly, co mají před sebou, co je čeká a co vlastně hodlají udělat, utekly by od oltáře... Každopádně je však nutné a důležité trvat na skutečnosti, že manželství je svátost a žádá si specifickou přípravu a školení.“

* * *

Zde mu však musím oponovat, jsem poněkud na pochybách. Jistě, že obdivuji nadšení a horlivost konvertity, který ve svém novém postoji překypuje „touhou něco konat“, když se navíc jedná o takového manažera jako on, muže činu, pragmatika, který nabádá a povzbuzuje všechny v církvi, kněze nevyjímaje, a jako katecheta si s velkým nasazením vyhrnuje rukávy, aby vytvářel a formoval.

Zdá se mi ale vhodné připomenout, že zde máme co do činění s tajemstvím víry. Nejedná se o „kurz“ nebo „cyklus lekcí“, který přijde vhod jako náhrada v případě, že dar chybí, nebo lépe – jelikož víme, že tento dar je nabízen všem – jestliže jsme odmítli nabídku. Právě víra tvoří nezbytný základ, který nelze opomenout, chceme-li odvozovat morální konsekvence – všude, i v manželství. Sama víra v pravdivost evangelia může a priori poskytnout jistotu, že „návod k použití člověka“ podle Nazaretského je jediný, který „funguje“, jelikož jak říká samo evangelium, „On ví, co je v srdci člověka“.

Obzvláště v této době, kdy již předpoklady a očekávání obecného vnímání a cítění jsou často v protikladu s předpoklady křesťanskými, se může „zvěstování“ morálky bez víry považovat za vězení, netolerantní násilí nebo v lepším případě za neuskutečnitelnou utopii. Za nereálné to považuje už sám Ježíš: „Beze mne nemůžete činit nic.“ (Jan 15,5) Kdyby se církev pokusila vnutit nebo jen navrhnout takový morální přístup všem nebo téměř všem (protože téměř všichni – alespoň v Itálii – volí pro svatební obřad kouzlo kostela), nevyprovokovalo by to potíže, pokud ne přímo vzpouru, jak ukázal například výsledek referenda o rozvodu?

Katolíci zajisté dosvědčují a potvrzují existenci „přirozené morálky“, která je vlastně právě taková, jakou kodifikovala církev. Závaznost a nezbytnost těchto předpisů či příkázání by mohly mít důvody čistě rozumové a mohly by být uznány a akceptovány kýmkoliv, agnostikem či ateistou. Na této bázi mimo jiné byla zahájena v Itálii kampaň

související s referendem proti zákonu o rozvodu. Ve výkonném výboru nebyli zástupci církve, nýbrž filosofové, vědci, politici, laici; ne všichni byli katolického vyznání; na jednáních se nemluvilo o víře, byla snaha udržet argumentaci na úrovni racionální. Iniciativa a obtíže spojené s kampaní za zrušení onoho zákona byly ponechány jiným, církev hrála spíše okrajovou roli. Ale dokonce i v ní byli lidé zastávající uvolnění zákona, projevující nejistotu až nesouhlas se zrušením zákona. Výsledky sčítání hlasů potvrdily to, co předem věděl každý, kdo si nedělal iluze. U většiny lidí řídicích se právě „přirozenou morálkou“, na jejíž zásady se odvolávali, nebyla tato morálka pouze utlumená, nýbrž jako by vymizela úplně, zadušena životním a kulturním prostředím hlásajícím téměř dvě století její opak.

Nebyl to snad sám Leonardo, kdo zažil radostné překvapení, když objevil, že katolický pohled je komplexem harmonie a jednoty, kde *vše souvisí se vším*? Není a nemůže být praktikována „částečná morálka“, například pro manželský život, a to ani po pilném navštěvování kurzu organizovaného farářem.

Na mysl mi přichází ta bouřlivá osobnost francouzské radikální levice z období mezi Belle Époque a Grande Guerre, Georges Clemenceau, a jeho slavná věta. „Francouzská revoluce, jejímiž jsme dětmi, je jednolité celek: ber nebo neber!“ vykřikoval ten, kterého Francouzi nikoliv náhodou pojmenovali le Tigre. Ten, kdo jako on postaví jakobíny před volbu ideologie, očekává její bezvýhradné přijetí a odmítnutí jiných ideologií v duchu doby. Tento přístup – všechno vzít nebo všechno ponechat – je ještě potřebnější

při celkovém pohledu na člověka, historii, na celý křesťanský svět, který ne náhodou byl schopen vytvořit Teologickou *sumu*, solidní a pevnou jako obrovské katedrály, kde jsou vyváženy obrovské tlaky a tahy, tíhy a protiváhy. Jedinečný celek, kde jeden kámen podepírá druhý a sám je podepírán jiným, kde nejsou jen izolované fragmenty etiky, která může, ale nemusí být respektována. Její moudrost a pozitivita se projeví výhradně, pokud zůstane kompletní. Celek pak stojí na nutném základě víry, bez níž by život, ono podivuhodné bytí, byl absurdní, nesmyslný, pokud ne nelidský.

* * *

Leonardo, racionální člověk, se mnou souhlasil, když viděl, že nedělám nic jiného, než že dovádím do důsledků křesťanskou logiku, jejíž cesty nevedou přes prostředky propagandy, a trval – a v tomto nemohu jinak než mu dát zcela za pravdu – na nutnosti „začít od začátku“, brát vážně opakované výzvy Jana Pavla II. k „nové evangelizaci“, která nehledí na zdání a dojmy a je snad právě tím, co svět hledá, i když podle slov sv. Pavla jakoby „tápe v temnotách“. Vzpomínám na jiného konvertitu z devatenáctého století, na burcujícího francouzského spisovatele Léona Bloye, který pronesl něco jako proroctví: „Přijde doba, kdy lidé budou tak unaveni lidmi, že postačí mluvit o Bohu, aby se rozplakali.“ Stále více jsem přesvědčen, že někam tam jsme dospěli.

Leonardo sám mi to také potvrzuje, aniž by se stavěl do role sociologa nebo „pastoralisty“, jak se říká expertům na tyto záležitosti, nýbrž – jako obvykle – na základě své osobní zkušenosti: „To jsem si ověřil i nedávno při modlitební vigílii, kterou jsem zorganizoval místo večere v mojí milánské farnosti San Babilo. Reagoval jsem tak na výzvu papeže k postu s úmyslem vymodlit si pokoj v těchto pohnutých dobách. Nejenže se připojili lidé, od nichž by se to nečekalo, obvykle ignorující katolické akce, ale nakonec jsem viděl, že jim účast byla potěšením, děkovali mi, že se jim otevřely perspektivy již zapomenuté nebo dřímající, které pouze čekaly na nové oživení. Přece jen se od nich vyžadovalo odříkání, vzdání se jídla; což se nemusí zdát mnoho, nicméně pro někoho to není snadné. Ale možná byli spokojeni právě proto. Potřebujeme znovu objevit alespoň symbolický náznak oběti, pokání, na které jsme ve svém blahobytu už zapomněli. Ostatně, jestliže jsem připravil do tisku knížku, která dává odpovědi na otázky týkající se víry a morálky od ní odvozené, bylo to proto, že při svých schůzkách zjišťuji, že stačí křesťanská témata pouze naznačit, abych byl zahrnut otázkami. Jako vydavatel jsem samozřejmě pozoroval masové rozšíření nového Katechismu katolické církve, onoho silného svazku o téměř osmi stech stránkách, a to nejen v Itálii, nýbrž po celém Západě. Je příliš snadné banalizovat a ironizovat situaci námitkou, že jen málokdo z těch, kdo si Katechismus obstarali, ho skutečně četli. Konec konců toto není podstatné, jsem přesvědčený, že mnozí si ho koupili, aby měli doma jakýsi referenční základ, garanci, zdroj, něco

jako kotvu, o níž se mohou opřít dnes nebo zítra. Jde tedy o jakýsi projev nostalgie, snad trochu zmatený a zastřený, předpokladu, že dříve nebo později u každého může přijít chvíle, ve které víra znovu získá na důležitosti. Jsem o tom stále více přesvědčen – mnoho lidí je disponovaných znovu naslouchat náboženské zvěsti, možná více, než bychom si sami mysleli. Pokud mám vyjádřit svůj dojem – zdá se mi, že v mém městě jsou kostely v neděli zaplněné více než před deseti lety. My věřící musíme mít více odvahy znovu nabídnout náš pohled a názor – ten ‚správný a pravý‘, který nemůže způsobit nic jiného, než že přinese dobro a radost našim bratřím. Musíme mít též odvahu ukázat naši radost a pýchu na to, že jsme katolíci.“

* * *

Musím mu přiznat nepochybnou důslednost až statečnost. Z jeho strany bylo třeba značné odvahy k sepsání a předložení těchto stránek, jež se snažíme společně zformulovat a které podle jeho záměru mají především úlohu apoštolskou – přesněji chtějí přispět k „nové evangelizaci“. Vzpomínám, kolik mne jako mladého redaktora stála náročná „Tuttolibri“ – kulturní příloha v turínských světských novinách „Stampa“, nebo jak jsem nesl kůži na trh s titulem *Hypotézy o Ježíšovi*, navíc bez zajištění nějakým solidním vydavatelem. Nakonec ho vydalo jedno náboženské nakladatelství, založené přímo sv. Donem Boscem, světcem, který založil řadu „oratorií“ vedených venkovskými kněžími. Vzpomínám na udivené obličejy a rozpaky mnohých ko-

legů, kteří byli a stále zůstali přáteli, nad tím, co vnímali jako neslušné a nevhodné: vydávat černé na bílém důvody vlastní víry! Tohle se přece nedělá.

Jejich nelibost byla dána i tím, že jsem byl žákem vážných profesorů, kteří ve sloupcích našeho uznávaného deníku publikovali své světsky orientované úvahy, v nichž byl nemyslitelný i jen pouhý náznak náboženského tématu. Tyto texty, i kdyby pak měly vyznít podivně, musely zůstat přísně bez podobného nádechu. Obzvláště jestliže měl mít tu nejhorší podobu – formu dogmatických „katolických pověr“.

Musel jsem tedy také vzbudit odvahu, ale s Leonardem se nemohu srovnávat. „Asi tomu těžko uvěříš, ale mezi věcmi, které dělám nejraději, je podávat alespoň malé svědectví v určitých kruzích a v prostředí mé profese, kde, jak se zdá, panuje negativní postoj k mým současným názorům.“ Domnívám se, že v tomto nadšení ho inspiruje také povzbuzení blahoslaveného Escrivy: „Když apoštolsky pracuješ, můžeš si být jist, že se vždycky jedná o to, učinit lidi šťastnými, ba velmi šťastnými. Pravda je neoddělitelná od opravdové radosti.“⁷ Tento člověk je instinktivně a přirozeně velkorysý. Všichni, kdo se s ním setkali – od vrátných po ředitele – se s tímto názorem ztotožňovali. Mohl by snad upřít jiným to, co jej učinilo bez přetvářky šťastným?

---

⁷Josemaría Escrivá, *Brázda*, Brno: Cesta 1995, bod 185.

* * *

Je ale čas vrátit se k dětem a jejich matkám, které se střídaly v nemocničním pokoji v Memorial Hospital.

Říká: „Stálo to čas, trpělivost i dobrou vůli ze strany nás všech, ale stálo to za to – znovu nastolit dobré vztahy mezi námi třemi rodiči, abychom dali dětem pocit kontinuity. Dětem jsem se mohl věnovat nejenom chvíli o letních či zimních prázdninách, k čemuž je bohužel odsouzen ten, kdo se po rozvodu znovu oženil. Moje vynucená citová svoboda a vzdání se snahy o vytvoření nové rodiny s sebou přineslo i to, že jsem byl stále k dispozici. Pro své děti se snažím být na dosah každý den, stále.“

Jaký je ve skutečnosti jeho vztah s dětmi, mi ukázala malá, nevýznamná událost. Schylovalo se k půlnoci a já obložený peřinami – abych přečkal mráz balkánského větru, který se honil v této rovinaté krajině – jsem si na posteli v příjemném pokoji pro hosty znovu prohlížel poznámky z toho dne, když zazvonil telefon. Mladý hlas žádal doktora Mondadoriho. Vysvětlil jsem, že toto není jeho pokoj a já nevím, jak hovor přepojit. Nemohl jsem ho ani jít zavolat, jelikož křídlo budovy určené pro hosty je oddělené od křídla domácích. Zklamání na druhém konci drátu. Byl to jeho mladší syn, jak mi řekl. Evidentně musel existovat pravidelný kontakt a na tomto čísle se obvykle ozýval tatínek.

Ráno jsem se o tom zmínil Leonardovi. Řekl mi, že v tuto hodinu obvykle už spí, ale nebyl by pro něj problém mluvit

se synem: „Všichni čtyři jsme zvyklí volat si v kteroukoliv denní i noční hodinu. Když jsem v zahraničí s časovým posunem, stává se, že mi volají ve chvílích úplně nemožných. Otcovské poslání vnímám takto: být dětem plně k dispozici a dávat jim přednost. Což, abychom si rozuměli, neznamená naprostou shovívavost a benevolenci. Naopak snažím se, aby nepodlehli jedné z nejzhoubnějších chyb moderní doby – domnění, že všechno je dovoleno a že každé přání by mělo být neprodleně splněno, snad i bez námahy. Nedávno jsem jako dárek pro ně nechal připravit pěkný balíček a do něj jsem vložil nějaké knihy s náboženským zaměřením. Vybral jsem samozřejmě evangelia, k nim jsem přiložil dopisy sv. Pavla a výtisk *Cesty*. Tyto knihy považuji za nejlepší lék na vlažnost a netečnost.

„Trochu jsem si dělal starosti, zda s tou svou horlivostí nebudu považován tak trochu za neodbytného, vytrvalého otravu (nic ve zlém, rozumí se...).“ Dobře víme, jak je to dnes s mladými a s dospívajícími. Vím to dokonce i já, který děti nemám, pouze jednoho synovce ve vzdáleném městě, kam se dostanu jen zřídka... Směje se! „Hodně o tom mezi sebou diskutujeme, nic nepadne z nebe, snažím se dětem vysvětlit křesťanský pohled, který jsem získal, a snažím se jim dávat příklad. Doufám, že jim to pomůže: když jsem byl v jejich letech, nikdo v rodině nebyl schopen poskytnout mi návod, jak si zařídit život, aby byl vskutku lidský. Ten jsem objevil až později sám, poté, co jsem skončil v tolika slepých uličkách.“

* * *

V jednu chvíli mne požádal, zda bychom mohli na pár hodin přerušit naše diskuze. Chtěl odjet do nedaleké Ostuni, kde byl toho dne trh vyhlášený v celém kraji. Nechtěl ho zmeškat. Přál jsem si ho doprovodit, abych poznal, jaké je jeho zdejší postavení. V podstatě jsem byl zvědavý, co se bude dít, až se tento prezident firmy ukáže na tržišti a osobně bude obstarávat zásoby zeleniny a všech možných potravin, místo aby tímto úkolem pověřil své lidi.

Tak tedy jedeme. První věc, kterou jsem zjistil, byla, jak vysoká je jeho popularita u těchto puglijských trhovníků – budilo to dojem, že ho znají všichni. Mnozí ho od pultů hlasitě zdravili jménem, někteří mu nabízeli, aby ochutnal jejich olivy, další sardinky, jiní mandarinky. Rozvíjely se hovory, které mě utvrzovaly o svěžesti jeho lombardského naturelu vzdáleném strnulému třídnímu kastovnictví a patriotské demagogii.

Jistě – vrozený dar, jak mi řekl – obohacený o víru, která nahlíží vždy a na každého jako na bratra. A to i když není v dobré náladě či když ten druhý není sympatický. Člověk, kdokoliv z nás, často vůbec není příjemný, někdy je až odpudivý. Nicméně z pohledu evangelia máme mít rádi každého člověka, ani ne tak pro něho samotného, jako spíše pro lásku Boha, který je Otcem všech. Toto je rozdíl mezi křesťanskou láskou a „světským“ lidumilstvím – tak křehkým a v podstatě tak iracionálním až absurdním, když přijde na konfrontaci s konkrétním člověkem, který často

ruku svého pomocníka či zachránce zraní, místo aby ji stiskl.

Všichni dobře víme, jak mnozí z těch, kdo řeční o „lásce k lidem“, nepodpoří konkrétního člověka z masa a kostí se jménem a příjmením. Mimo křesťanský pohled (který dává smysl a je motivem k lásce k bližnímu vždy a všude) je velice těžká cesta od teoretického ideálu k realitě, často plné zklamání a rozjitřené bolesti.

Ale dostalo se mi i jiného ujištění na onom jižanském trhu, kde se právě v těch dnech zaváděla nová měna, o níž bylo rozhodnuto na severu Evropy a která zde byla vskutku cizí a nevžitá. Leonardo se s veselím a zmatkem snažil na ni zvyknout. Zjistil jsem, že přišel ve skutečnosti nakoupit stovku proslulých artyčoků, aby je dovezl do Milána a tam jimi pak podělil svůj dům a děti.

Celkem konkrétní důkaz jeho snahy „zajistit kontinuitu rodiny“, i když jen s využitím artyčoků, což řekl současně vážně i s úsměvem. *Otec rodin*, který nakupuje pro své děti, i když mají různé matky. Je-li v Miláně, prakticky každý večer se jí u toho nebo onoho. Není-li to možné, ocení i chvíle, kdy může být sám s dobrou knihou ve svém bytě na via Mozart, nedaleko od náměstí Duse, kde prožil dětství s prarodiči. „Vychutnávám si čas, kdy mohu být sám, což bylo pro mne kdysi nepředstavitelné. Nemyslitelná byla především představa žít bez ženy po mém boku.“ Mám pocit, že jsem to od něj už slyšel.

Tato jeho zdrženlivost vzbuzuje až nedůvěru a snad i sarkasmus v prostředí, kde, jak říká, „si lidé při setkání vyměňují místo pozdravu ‚Come stai?‘ (Jak se daří?) spíše

otázku ‚Con chi stai?‘ (S kým žiješ?). Nikdo nepředpokládá, že by někoho mohla navštěvovat žena, aniž by se jednalo o nějaký románek. Jestliže mluvíš o zdrženlivosti, vzdělání pochybují, ostatní se smějí.“

Dlouhou dobu byl i on naladěný na stejnou vlnu, vlivem prostředí již – jak ho nazvat? – „podchlazeného“ a k tomu ještě s jakýmsi druhem DNA zděděným po dědečkovi a otci. S otevřeností cituje z mamčininy knihy vzpomínek, o které jsem se již zmiňoval: „Musím říci na rovinu – můj otec Arnold nebyl věrný manžel.“

* * *

Stále vzpomíná na Mimmu – záletníci nedebatují o „posvátnosti rodiny ani úctě dětí k matce“. Dnes se rovnou zajde k advokátovi kvůli rozvodu; mimochodem, už jsem zmínil, co o tom soudí Leonardo z pozice katolíka, jemuž je cizí každá okamžitá, vrtošivá revize etiky. Když žádal o rozvod manželství s Paolou (jediné platné podle církve, pro kterou jeho další, civilní sňatek neexistuje), byl vzdálen jakýmkoli náboženským hlediskům.

Nyní, když „prohlédl“, když se jeho náhled zásadně změnil, je přesvědčen, že onen rozvod „neplatí“. Přes rozsudek poroty a odloučené soužití je stále ještě oddán s matkou jeho dcery, s Paolou – a to do všech důsledků: „Jasně si uvědomuji, že kdybych šel s jinou ženou, dopustil bych se cizoložství vůči Paole. A to i přes to, že sama Paola to nechápe, směje se, považuje to za pošetilé...“

Dovolím si zde poznámku: především (podle jeho přesvědčení) zde hraje roli ono volání k Panně Marii, které může vyvolat téměř hysterický posměch ze strany „světa“ (o nějž se však nestará, jak mě ujistil), aby ulehčila a zmírnila okolnost, kterou sv. Pavel v listě Korintánům nazývá „ostnem“ v těle.

Utíkat se o pomoc tam Nahoru – to je rada, kterou nezapomněl uvést ve svém rukopisu pro ty, kdo stejně jako on objeví víru až po rozvodu a uzavření nového manželství, a přitom se nechtějí vzdát eucharistie. Jistěže: odříkání směšné, komické a bezvýznamné pro „svět“. Ale ten, kdo má zkušenost víry, si umí představit, jakou oběť tato okolnost znamená. V takových případech církev zastává jediné možné řešení: změnit vztah manželský na sourozenecký – tedy vyloučit to, co moralisté označují jako „manželský akt“. Ve svém textu Leonardo poznamenává: „Je ale tato cesta schůdná? Není to požadavek nesplnitelný, chtít od muže a ženy, kteří se milují a prožívají společný život, aby se zřekli sexuálního vztahu? Uvědomuji si, jak nepohodlná a nepopulární je podobná diskuze v dnešní společnosti, tolik upnuté na eros.“

On však nepolemizuje o záležitosti, která se navenek může jevit jako krutá, kterou by chtěl duch současné doby a pokoncilní obnova když ne překonat, tedy alespoň utlužit. Zde je tedy odpověď na námitky, které se v této věci stále omílají: „Proč církev odmítá podávat eucharistii rozvedeným, kteří znovu vstoupili do manželství? Není to projev nedostatku milosrdenství a odpuštění pro ty bratry, kteří již byli v životě dost postiženi dramatem odloučení a roz-

vodem a hledali vyrovnanost v jiném svazku? Pro zodpovězení této otázky musíme mít na mysli dva stěžejní pojmy křesťanství: *milosrdenství*, to ano, ale i *pravdu*. Tyto dvě hodnoty, jak připomíná svatý Pavel, by měly být vždy v souladu. Nuže, křesťanská pravda říká, že záměrem Božím je manželství nerozlučitelné. Církev ho vždy považovala za instituci ustanovenou Bohem, která vychází ze samotného aktu stvoření muže a ženy. Záměry Božího projektu nelze měnit. Ani my nemůžeme požadovat, aby církev upravovala vlastní chování a postoje podle jednotlivých případů a měnila morální zákony – jichž je vždy strážcem, nikoliv pánem – podle změn ve společnosti a aktuálních zvyklostí. Vira podle božského učení se k tomu staví jednoznačně: křesťanské manželství je obdobou svazku mezi Kristem a jeho církví. Ti, kteří selhali tím, že přijali závazek nového manželství, nemohou přistoupit k eucharistii – k projevu dokonalého spojení Krista s člověkem.“

Na otázku „co dělat?“ těch, kdo se nacházejí v takové „nestandardní“ situaci, Leonardo neváhá odpovědět: „Účinně může pomoci modlitba – tak nás učí církev a dokládá to zkušenost mnohých. Někdo s upřímností prosí Pána, a přesto jeho trýzeň nekončí. Ten, kdo si uvědomí, že zdrženlivost může být křížem, přijme ho na sebe a naloží si ho na záda, protože tak nás to učil Ježíš a protože ví, že bude-li kráčet po této cestě, spíše se mu přiblíží.“

Závěrem jeho tvrdá, ale opodstatněná výzva: „Není jiné cesty!“

Přirozeně jsme si dobře vědomi, že argumentace tohoto typu vyvolá dnes u mnohých spíše odmítnutí a vzpouru než

obdiv či uznání. Nejsme natolik naivní, abychom ignorovali mírně řečeno „nechápvavou“ reakci, kterou může vyprovokovat (ostatně – stačí vrátit se do doby svého agnostického mládí). Zvenčí se to může jevit jako směs biblicko-teologického přemítání a anachronické morálky, možná i s přísadou klerikálního sadismu. Jsme si toho dobře vědomi, ale stejně dobře chápeme: jsou to právě podobné situace, v podstatě mimořádné, kdy pohled z pozice víry vytváří mezi lidmi jistý druh nepřekonatelné bariéry, jakkoliv je na obou stranách dobrá vůle a poctivost. K tomuto tématu se ještě vrátíme.

V zájmu objektivity je však třeba připomenout jeden fakt: můj společník v diskusi se vyjadřuje způsoby dosti nepřijatelnými pro mnoho našich současníků. On se ale neomezuje na více méně fideistické nabádání a povzbuzování, na moralizující slova; k těmto slovům a výzvám připojil skutky. Každý den znovu a znovu s námahou usiluje o to, aby žil v souladu s vysokým ideálem (k čemuž je třeba pomoci samotného Nebe, dosvědčil s neochvějnou pokorou), což ale umocňuje radost. To je největší plod víry, jaký sám prožil.

* * *

Každopádně se vnucuje otázka: Pomyslel už někdy na to, že by se obrátil na církevní soud, aby si ověřil možnost nikoliv pouhého „rozvedení“ (jak se dnes někdy mylně říká), ale případného „uznání neplatnosti“ tohoto jeho manželství z mládí? Vždyť jeho uzavření bylo jistě doprovázeno skuteč-

nostmi, které mohou mít vliv na jeho platnost. Jestliže se už nějaký čas jeví církev při podobných zkoumáních jako benevolentnější, není to proto, že by chtěla licoměrně konkurovat a soutěžit v kategorii rozvodů, jak si myslí nevěřící volnomyšlenkáři nebo někteří, v oblasti morálky, poněkud liberální katolíci. Jak mi opakovaně potvrdili soudci a právníci těchto soudních tribunálů, je třeba vzít na vědomí realitu: nepochopení závažnosti a cílů svátostného manželství je dnes takové, že mnohé svazky jsou přes posvěcení v kostele skutečně neplatné.

Potrásá hlavou: „Ano, myslel jsem na to, ale je to cesta, kterou jsem vyloučil. Znamenalo by to pro mne popření celého svého dosavadního života, uznal bych tím, že ve skutečnosti Paola a já jsme byli oddáni jen zdánlivě. Kdepak, v podstatě se mi vrátila duševní rovnováha, stačí mi moje děti, moje práce a především vědomí, že to všechno má nějaký smysl. Samozřejmě – jestliže nehledáš příležitosti, ony si často najdou tebe, obzvláště pokud jsi osoba veřejně známá, se spoustou kontaktů a schůzkami v polovině světa, a pokud jsi z přirozených důvodů ve středu pozornosti. To se mi například přihodilo před časem s jednou Američankou, se kterou jsem se seznámil z pracovních důvodů. Ona potom přijela do Itálie a jako svobodná mi dala jasně najevo, že vztah se mnou by pro ni byl zajímavý. Velmi jasně a pravdivě jsem ji usměrnil v tom smyslu, že já se za svobodného nepovažuji. Přirozeně, neodsuzuji nikoho, každý má svůj vlastní život, který povětšinou vůbec neznáme, a každý má své důvody, které může hodnotit a soudit jen Bůh. Mluvím-li o sobě, pak si tedy jako věřící

nepřisuzuji právo ‚předělat si život‘, jak se říká stereotypním obratem.“

Říkám mu, že takoví jako on obvykle končívají klasicky: vztahem se sekretářkou, který se z profesionálního změni na citový a nezřídká i manželský.

Reaguje instinktivně: „Pro všechno na světě, to je to nejhorší, ne proto, že bych chtěl někoho odsuzovat, ale protože to tak objektivně je. Mám s tím velkou, velice smutnou zkušenost. Tentokrát ne osobní, nýbrž s mnoha takovými případy, kterých jsem byl svědkem ve firmě. Jde zde o zneužití, i když možná podvědomé, muže, který ze své prestižní pozice vytváří emoční nátlak na ženu. Potom je vážně ohrožena i její pracovní pozice. Jestliže románek skončí nezdarem, jak se často stává, ten, který musí odejít – totiž žena –, je na tom dvakrát hůře. Tyto vztahy vznikají, kromě jiného z velkého omylu: totiž z nepochopení, že čas a život v práci je v podstatě nereálný, formální, umělý. ‚Tahle žena mi rozumí, narozdíl od té mojí,‘ myslí si manager o asistentce. Když se tedy tito dva rozhodnou změnit soužití ve firmě v soužití rodinné, uvědomí si rozdíl. Ale to už je příliš pozdě. Jeho i její rodina – pokud nějakou mají – jsou už rozbité. Právě proto, že jsem prožil všechny zmatky, ke kterým jsem se přiznal a jichž lituji, mám právo říci: buďme na pozoru, neštěstí a nespokojenost narůstá právě tehdy, když podlehneme klamu a hledáme štěstí na úkor věrnosti. Snad stále platí staré úsloví: Lepší je žena, po jejímž boku se probouzíš, než ta, se kterou jdeš spát...“

* * *

Vratme se k tématu rozvodu. Naši současníci si myslí, jak jsou „moderní a dospělí“, když se pohoršují nad přísností církve. Protože jejich povědomí o evangeliu je jen mlhavé a často ho odmítají, aniž by ho kdy četli, nevědí, že jejich reakce „v duchu doby“ jsou ve skutečnosti stejné jako reakce rybářů a dělníků v antické Galilei.

Pro oživení paměti je zde úryvek z devatenácté kapitoly Matoušova evangelia: „Říkám vám: Kdo se rozvede se svou ženou z jiného důvodu než pro smilstvo a ožení se s jinou, dopouští se cizoložství“ (Mt 19,7). Apoštolové mu odpověděli „Když je to mezi mužem a ženou takové, je lepší se neženit“ (Mt 19,10).

Jak je zřejmé, pohoršené reakce „veřejného mínění“ nechyběly, ani když toto křesťanské ponaučení zaznělo poprvé.

Neméně poučná je i Ježíšova odpověď: „Všichni to nechápou, jenom ti, kterým je to dáno“ (Mt 19,11). Je to jen potvrzení toho, co už bylo řečeno výše: bez tajemného pohledu víry se jeví křesťanská morálka nepochopitelná, pokud ne přímo krutá a škodlivá. A každý opakovaný pokus narušit logický řád (který ukládá *nejdříve* hlásat víru a *potom* morální nároky) nevyvolá souhlas, nýbrž odpor, poněkud ospravedlněný samotným Ježíšem: „Všichni to nechápou...“

Leonardo, kterému bylo „dopřáno porozumět“ (samo-zřejmě bez nějaké jeho zvláštní zásluhy, což se týká všech.

„*Wir sind nur Bettler*“ – Jsme pouze prosebníci, říkal Luther; alespoň v tomto měl pravdu), se tedy nejen nepohoršuje, ale vidí dokonce pozitivum v tom, co je dnes na katolické morálce snad nejvíce nepochopené.

Leonardo dospěl i k tomu, že hájí negativní postoj církve v otázce předmanželských vztahů. Že si je rizika nepochopení skutečně vědom, prozrazuje hned počátek jeho „úvodního slova“ k pojednání o problému, se kterým se mu svěřil přítel teolog: „Už pouhé zavedení hovoru na téma předmanželských vztahů ve společnosti, která vnímá otázku sexuální aktivity jako individuální záležitost, znamená být oceňován znakem tmáře a zpátečníka. Osmnáctiletý chlapec nebo dívka, kteří ještě neměli sexuální poměr, se cítí být méněcenní. Proč diskuze na téma předmanželské zdrženlivosti okamžitě vyvolávají ironické reakce? Proč na zmínku o aktu úplného vzájemného odevzdání mezi mužem a ženou je odezvou smích, pokud ne přímo výsměch?“

Také na tato „proč“ má odpověď. Neváhá vzbudit údiv i u vlastních synů, když jim mluví o kráse ideálu, který definuje slovy: „Láska zahrnuje nejenom odevzdání těla požitkům erotiky, ale i odevzdání se člověku, se kterým sdílím život.“ A vždy těmto mladým připomíná objektivní pravdu, obtížně vyvratitelnou i z pohledu bezvěrectví: mnoho velkých neštěstí ve vztazích muže a ženy pochází z oddělování lásky a sexu, erósu a agapé – když užijeme řecké výrazy. Tomu, kdo si myslí, že podobné názory jsou snad vlastní jen starým řeholníkům uzavřeným před světem nebo profesorům etiky bez životních zkušeností, odpovídám: mohou pocházet i od toho, kdo „svět“ v plném slova smyslu dobře

poznal. A snad právě proto, jak on sám říká, si může dovolit takto mluvit.

Samozřejmě, jelikož ani my nejsme včerejší, ještě jednou připomínáme, ještě jednou zdůrazňujeme: diskuze tohoto typu se mohou jevit spíše jako naivní než moralizující. Ale nebyl by naivní spíše ten, kdo by byl přesvědčen, že tzv. sexuální revoluce (jak poznamenal kdosi – jediná úspěšná revoluce za posledních dvě stě let) skutečně přispěla k většímu štěstí mužů a žen? Ohlédneme-li se a hodnotíme-li následky, nemohl by právě člověk „prostý“ v evangelijním smyslu nahlédnout lépe a hlouběji než někteří světáci?

* * *

Tomu, kdo si ještě libuje v obvyklých otřepaných sloganech, je Leonardo připraven odpovědět takto: „Lidé jsou dezinformovaní, stále se s tím setkávám. Jejich obraz křesťanství je ve skutečnosti jeho karikaturou. Vykreslují ho jako nesmiřitelného nepřítele sexuality a erotiky. Na to říkám, že by stačilo přečíst si ve Starém zákoně Píseň písní nebo mnoho úvah Jana Pavla II., ve kterých se věnoval tématu lásky, té čistě lidské, aby si uvědomili, jak víra ve skutečnosti pohlíží na oblast sexuality.“

Je jasné, že pro člověka typu Leonarda nepřichází v úvahu ani schvalování potratu. Už jen z nutného respektu k tajemství početí: „Genetické lékařství jasně dokázalo, že v oplodněném vajíčku je zakódován úplný budoucí člověk – od barvy očí po tvar rtů – tudíž tajemný život začal od početí. Toto je racionální vysvětlení jednoznačného ne

církve ke každému přerušeni těhotenství. Každé embryo je tvor, se kterým je nutno jako s živým tvorem zacházet a respektovat ho. Jsem též přesvědčen, že je nutné odmítnout každý pokus ospravedlnit zabíjení nenarozených z důvodu nemoci nebo postižení. Nemůžeme to být my, kdo rozhodne o tom, kdo je vhodný k životu, a odstraňovat toho, kdo podle našeho zdání vhodný není. Církev má pravdu, když připomíná, že nejenom víra, nýbrž především rozum stojí na straně obrany života.“

Tyto věci není snadné říkat v jeho prostředí, vlastně nikde v našem světě, jehož mentalitu dobře známe. Říká: „Určitě se najde někdo, kdo mi dá titul bigotního pobožnůstkáře. Ale všiml jsem si jednoho rozporu: ten, kdo pohoršeně protestuje pokaždé, když církev pozvedá hlas, aby bránila život, je také první, kdo vyjde do ulic, aby se stejným pohoršením protestoval proti trestu smrti ve Spojených státech nebo kdekoli jinde ve světě... Je tedy nepřijatelné udělit trest smrti vrahovi a naopak legální ve jménu pokroku zabít někoho tak naprosto nevinného, jako je plod, který v sobě obsahuje kompletně celého člověka?“

Jako obvykle se však projevuje jeho typický optimismus, který je v souladu s temperamentní povahou vydavatele, muže činu. Je přesvědčen, že si pomaloučku razí cestu mentalita odlišná od té, která panovala „v mrazivých letech“, a to i v etice: „Před časem se mi v Cortině někteří známí důvěrně svěřili: „Při referendu v roce 1981 jsme volili bez zaváhání ve prospěch legalizace přerušeni těhotenství. Opravdu jsme si mysleli, že to je přínos pro lidstvo, znak modernosti, pokroku. Přesto už po nějaký čas máme po-

cit, že v té naší jistotě bylo něco špatně.' Sebekritika se mi zdála být upřímná a v podstatě ne překvapivá. Byla by nemyslitelná před deseti lety, nikoliv ale dnes. Až do nedávné doby jsme byli pevně přesvědčeni, že máme odpovědi na všechny otázky. Nyní alespoň začínáme chápat, že mnoho z těch odpovědí již nefunguje a možná byl chybný dokonce i způsob, jak jsme otázky kladli. Dříve či později to skončí zjištěním, že ‚tmářství‘ církve v těchto etických otázkách bylo ve skutečnosti prozřetelnou obranou, spíše prorockou, v zájmu opravdového dobra člověka. Ostatně, nebylo by to poprvé.“

* * *

Znovu tedy – vsadit na pravdivost učení té církve, která, jak je přesvědčen, má pravdu, té, která vyvozuje důsledky z učení evangelia. Ostatně, již dříve mi bez váhání řekl: nemohl by nebýt křesťanem, nemohl by nebýt katolíkem. Jestliže ještě jednou porovnáám jeho prožitky s mými, zdá se mi, že v jeho případě jsou – jak to říci? – více příhodné, více spontánní. Již od prvních řádek předmluvy ke knize *Překročit práh naděje* jsem měl dojem, že píšu něco, co by se v jistých církevních kruzích nelíbilo. Byl jsem přesvědčen, že jsem samotář, vzdálený od všech významných paláců „politického, kulturního a dokonce i církevního života“, když jsem psal: „Sám Jacques Maritain, který je mimo veškeré podezření a který byl velice drahý Pavlu VI., přece doporučoval – sice žertem, ale ne tak docela – těm, kdo

chtějí i nadále milovat a snad i bránit katolicismus, aby jistý ‚katolický svět‘ navštěvovali střídě a umírněně.“⁸

Někdo se možná urazí a dá mi to také na srozuměnou. Ale snad tomu tak nebylo u papeže, který četl rukopis se zřejmou pozorností a nežádal mne, abych ta slova vyškrtl. Možná se mýlím, ale vzpomínám si na to, jak se usmíval, že chápe, co jsem chtěl říci. Nebyl to právě Maritain (starý docent filosofie, dobře známý Karolu Wojtylovi), který rozlišoval mezi fascinující a okouzující „Osobou“ církve s jejím nezměrným duševním bohatstvím a již ne tolik úžasnými „osobami“ v církvi?

To, co jsem měl v úmyslu říci, zřejmě pochopil dobře i Mondadori, ale ještě upřesnil: „Víš, není pochyb o tom, že se mi dostalo privilegia, alespoň v této oblasti. Bylo mi dopřáno ocitnout se rovnou ve *vysokých kružích* církve. Nechci být nepochopen a být považován za elitu nebo vyběravého, chci říci, že Prozřetelnost mi dopřála přijít do kontaktu s osobami na vysoké duchovní úrovni, které v sobě spojují kultivovanost i vytříbený vkus. Přirozeně i já vím, že existuje druh katolického kýče, který nemá co do činění se svatou prostotou a jednoduchostí evangelia, že se často setkáme s medovou sentimentalitou, což je karikatura stylu Krista, který je mužný v pravém smyslu slova a vzdálený nasládlé rétorice. Také existují zdvořilí přitakávači, značně vzdálení od pravé lásky. Stejně jako ty vím o tomto fenoménu, který není příliš povzbudivý pro toho, kdo přichází zvenčí. Ale já jsem to přímo nezažil. A řeknu ti ještě něco:

---

⁸Jan Pavel II., *Překročit práh naděje*, Praha: Tok 1995, s. 8.

jeví se mi, že právě uvnitř církve kvalita lidí zřetelně a jasně převyšuje to, s čím se lze setkat mimo ni. V tomto tak často nepochopeném katolickém světě potkávám vynikající osoby, u nichž mám to štěstí čerpat poučení. Zjistíš, že mají okno otevřené do prostoru, který neexistuje nikde jinde. Ze setkání s některými kardinály, biskupy i s některými kněžími odcházíš obohacený a s hřejivým pocitem. Otevrou ti perspektivy daleko širší, než může nabídnout kultura bez víry, která ostatně už kulturou není. Připomínají mi večere nebo recepce v dědečkově milánské domácnosti nebo ve vile u jezera, když jsem byl ještě chlapec. Potkávaly se tam mimořádné osobnosti, jež – jak se mi dosud zdálo – jako by dnes neměly následovníky.“

* * *

Ptal jsem se ho, jestli by právě vlastnosti některých katolických „příslušníků“ nemohly, podle jeho zkušenosti, vyvolávat krize, jež umlčují v mnohých mladých lidech volání vnitřního hlasu, aby se plně angažovali v církvi, nemluvě o krizích při formaci v noviciátech a seminářích, odkud jich jistě mnoho odchází. Nezpůsobují tyto vlastnosti, že se některým povolání najednou začne jevit jako nějaká vzdálená vzpomínka? „Podle mě to tak není. Řečeno s nadsázkou – snad to tak musí být, protože na rozdíl od ostatních, katolíci přes den pracují, ale pak večer, možná i po nocích studují.“

Nevím, kdy to dělají, ale mohu potvrdit, že stát se křesťanem znamená zdvojnásobit úsilí, alespoň v oblasti se-

bevdělávání. Stejně jako moji ostatní kolegové ze „světa“ opravdu čtu a studuji – stejné knihy jako oni, stejné noviny jako oni. Ostatně, to mě formovalo a já jsem samozřejmě nikdy neměl v úmyslu s tím přestat nebo to i jen omezit. Navíc ale na rozdíl od těch, kdo se spokojí s jednostranným pohledem, čtu a studuji také knihy a noviny, které jsou zaměřeny na široký a mnohostranný náboženský svět, často ignorovaný, jako kdyby byl nezávažný a nedůležitý. V žádném případě však není pravda, že by to byla podřadná literatura, ačkoliv ani mnozí věřící přátelé ji neznají a nedělají nic, aby se s ní seznámili. Jestliže tedy obětuji čas a peníze na další rozšíření již přeplněné knihovny díly náboženskými i světskými, činím tak s vědomím, že to není „vzdělávání“ ve smyslu akademickém, osvětovém, a přesto je nanejvýš prospěšné.

Nicméně vím, že podobné vzdělávání může být někdy spíše překážkou než pomocí k věčné spáse – která je z hlediska víry nejvyšší hodnotou – *summum bonum*.

Čtu tedy a studuji, ale neztrácím ze zřetele, že pokaždé, když nám Nebe chtělo sdělit něco důležitého, nezvolilo si jako prostředníka intelektuála nebo významnou osobnost, nýbrž někoho jako Bernardettu Soubirousovou, dívku z Lurd, která je prototypem všech „nevzdělanců“, jak podle světského mínění, tak podle fundovaných odborníků na *scientia salutis*, tedy expertů v oboru spásy. Oboru, o němž každá stařenka na první ranní mši (pokud ještě takové stařenky existují) ví více než akademické sbory všech evropských a amerických univerzit.

Přirozeně – jako každodenní čtenář evangelia, kterým je už desítku let, ani Leonardo nezapomíná, že Ježíš děkoval Otci za to, že tyto věci skryl před moudrými a chytřými a odhalil je maličkým... Dobře ví, že v dějinách svatých jsou rozmanití lidé – géniové, vzdělaní, mimořádní učenci – avšak ve zřetelné převaze jsou muži a ženy, kterým by žádné centrum vzdělavců neotevřelo dveře. Mezi vrcholné katolické „učitele církve“ náleží i sv. Kateřina Sienská, která uměla číst jen s obtížemi a psát se naučila teprve ke konci svého života. Leonardo dále mluví o svém překvapení nad „úrovní a vlastnostmi“ mnohých lidí, se kterými se v církvi setkává. Netýká se to jen osob s vyšším postavením, ale i některých misionářů nebo řeholních a venkovských farářů, jako třeba jeho přítele dona Cosima z Ostuni. Nadšeně také mluví o řádových sestřích, jako například o těch třech, které potkává každým rokem v Cortině a u nichž oceňuje nejenom lidské ctnosti, ale i „moudrost“. Ta nemá základ v diplomech a titulech (které stejně často nechybí), ale především v jejich tajemném a současně hmatatelném a zřejmém vstřebání toho nejcennějšího, toho, co tradice nazývá *sensus fidei*.

* * *

Ještě před několika desetiletími bušili konvertité na brány církve, která vsutku budila dojem muničního skladu, nepohybné skály či pevnosti, jelikož stála pevně a rozhodně na svých základech teologických, liturgických, morálních, ale i na lidové zbožnosti. Katolický svět je opravdu

„jiný“ se svým specifickým výrazivem, s řádem a předpisy, s perspektivou odlišnou od všeho ostatního. Heslo kartuziánů – snad nejpřísnějšího i nejstabilnějšího mezi náboženskými řády – připomíná stroze a hrdě, ale současně i pokorně: *Stat crux dum volvitur orbis*. Kříž stojí pevně a nehybně, zatímco svět se otáčí. Heslo, které by se mohlo v podstatě aplikovat na celou církev. Obrátit se tedy znamenalo opravdu překročit práh, vstoupit do „jiného“ prostoru, začlenit se do společenství odděleného a zároveň nekompromisně soupeřícího se světem.

Leonardo však prožil zkušenost se vstupem do církve pokoncilní, kde mnohé záležitosti dozrály, kde ale probíhá v rozličných sférách mnoho změn směrem k otevřenosti, která doznala oživení a současně prožila i krize a nejistoty při přeměně starého v nové. Církev, která v nemnoha letech zažila kromě jiného i největší krveprolití kněží a řeholníků za svou dvoutisíciletou historii. I když se názory různí a závěry druhého Vatikánu nejsou ještě zcela uvedeny do života, alespoň jedno je jisté: ať je to dobře nebo špatně, je to církev, která je značně odlišná od té, do které Leonardo kdysi vstoupil křtem. Vnímá to jako problém?

Ne, není to vůbec žádný problém, říká přesvědčivě. Jako žádného konvertitu, ani jeho nezajímají debaty kléru a rozdílné názory, jak reformovat duchovní správu, záležitosti, které v minulých desetiletích trápily ty, kdo již byli „uvnitř“ a mohli si dovolit ztrácet čas a energii podobnými problémy. On hledal v církvi především svátosti: odpuštění hříchů, eucharistický chléb, očekával, že zde zažije to,

čemu se říká bratrská láska. Podstatné je, že toho se mu díky Bohu dostalo.

Jeho reakce na situaci, s níž se při vstupu do církve setkal, je typická pro katolíka s důvěrou k Petrovu nástupci – zástupci samotného Krista na zemi: „Máme-li takového papeže, jak může někdo mluvit o krizi? Mně stačí následovat ho, věřím a důvěřuji jeho učitelskému úřadu a odborníkům přenechávám všechny teorie a výklady. Jak jsem již řekl – vyhýbám se komplikovanosti, nemám rád ty uměle vyvolávané problémy. Pro věřící, jako jsem já, je evangelium jasné a prosté, alespoň v tom, co považuji za podstatné. Mimochodem, mluvíme-li o papeži: vzpomínám, že dříve bylo vzácné, když se v novinách objevila nějaká informace týkající se církve. Teď je to obráceně. Není to nějaký výrok Jana Pavla II. nebo nějaká jeho iniciativa, kterou by novináři propírali a komentovali v médiích. Nyní jsou oni sami iniciátory. Z redakce *Buona Notizia* se přijdou informovat a dotazovat. Jaká krize tedy? Navíc, jestliže mám nějaký problém či otázku, pročtu si znovu Katechismus – právě ten, který doporučil, potvrdil a schválil tento papež – stále věrný tradici, i když v jazyce přizpůsobeném dnešní době. V církvi není nikdo sám, nikdo nežije svou vlastní vírou jako individualista. Udržovat kurs víry bez chyb a úchylek nám také pomáhá duchovní vedení od spolehlivého kněze.“

* * *

Nezapomínám na skutečnost, že jeho duchovní směřování je svěřeno Opus Dei, o jehož solidnosti, spolehlivosti a sta-

bilitě jsem přesvědčen. V tomto často mytizovaném Dile nikdy nebyl prostor pro bezmyšlenkovité „přítakávání“, ale stejně tak ani pro nerozvážené experimenty, pro nebezpečné výklady koncilních dokumentů, fenoménu, který poznamenal prvních dvacet let po druhém Vatikánu a který přivedl nemálo církevních společenství do ohrožení odloučení.

Z objevů, které jsem udělal, když jsem pátral v této prelatuře, k tomu mohu uvést jedině: V sedmdesátých a osmdesátých letech se objevily různé verze katechismů *ad experimentum*, tj. každá biskupská konference publikovala texty výslovně provizorní a dočasné, kde se zkoušely nové výklady katolické doktríny ve světle koncilní obnovy. V Opus Dei se však pozastavili a nechali ověřit, jak provizorní texty korespondují s předkoncilními katechismy – s tridentským a s katechismem Pia X. U provizorních byly odhaleny zmatky způsobené experimenty a bylo od nich upuštěno. V období očekávání oficiálních dokumentů římské církve mohl být i nadále používán „starý“ text, který koncil zajisté nikdy neodvolal. Teprve v roce 1992 Svätý stolec odevzdal do tisku definitivní text nového Katechismu, konečný a závazný pro různá jazyková národní vydání.

Shrnuto – v rukou někoho takového, jako jsou pokračovatelé Escrivy de Balaguer, neriskuje konvertita ani na konci dvacátého století, že by byl vtažen do víru nejistot třeba i dogmatických, které se po nějaký čas projevovaly (a možná ještě projevují) v některých katolických kruzích, především těch, pro něž Druhý vatikánský koncil nebyl normálním 21. všeobecným sněmem v historii církve, ný-

brž novým mýtickým začátkem, přelomem v kontinuitě církevních dějin.

Výsledkem průpravy a formace víry, již jsem řízením osudu svědkem, je klid a pokoj, jaké pozoruji u Leonarda, který kromě jiného věnoval jednu kapitolu své „příručky“ právě kněžskému celibátu. Cituji: „Mnozí mi říkají: klérus je v krizi, protože kněz už nemůže adekvátně reagovat na impulsy současného světa. Důvod? Jelikož není ženatý, nemá zkušenost s rodinným životem a společným soužitím, což by mu umožnilo lépe poznat požadavky věřících, a tudíž vykonávat účinnějším způsobem svou službu.“

I zde se odvolává na svou zkušenost z křesťanského života, nikoli na teoretické úvahy: „Toto je námitka, se kterou nelze souhlasit. Zním mnoho kněží, kteří prožívají celibát dobrovolně a s vyrovnaností a kteří, když si zvolili toto poslání, cítí plné spojení lidské realizace se službou Kristu. Uvědomuji si, že není snadné prakticky prožívat takové povolání v naší společnosti. Všechno se zdá být proti celibátu – od stylu života stále více světského a požívačného, přes útoky médií až k rozborům sexuologů a antropologů, podle nichž je život bez partnera přímo masochistickou volbou, škodlivou zdraví fyzickému i psychickému. Když narazíme na toto téma s přáteli kněžskými, obvykle slýchávám odpovědi bez sociologických analýz a citací vědců: Odevzdali jsme se Kristu celí, ačkoli je to ‚pošetilost podle světa‘, jak říká sv. Pavel, a podle jeho slov se snažíme prožívat naše povolání, včetně celibátu, nejpozitivnějším možným způsobem – jako svědectví o Bohu a plně k dispozici lidem.“

* * *

Slova prostá, ale důležitá, projev pozitivního přístupu. Přiznávám, že jsou mi útěchou. Ujišťují mne, že ještě existují lidé a prostředí, kde nezklamalo očekávání vkládané do staré dobré církve, zdánlivě tolik zdrcené, ale pro toho, kdo ji opravdu zná i zevnitř, žijící bohatým, pulzujícím, stále se měnícím životem.

Nicméně i Leonardo patří do početného zástupu laiků, kteří nemohou pochopit, proč se dnes někteří kněží tváří, že jsou stejní jako všichni ostatní, počínaje chováním, hovorovým výrazivem a konče oblečením. I on – jako mnozí z nás – si je přeje naopak odlišné, jako snadno rozpoznatelné svědky tajemství Kristova, svědky toho, který vstoupil do dějin, který je přijal zcela za své, ale který dal právě jim pokyn, aby byli ve světě, nikoliv ale světští. Obyčejných lidí máme až až. Nám je třeba nositele tajemného znamení kněžského svěcení, který by nebyl jako my, nýbrž by byl prostředníkem (přitom ale stále nehodným pro své lidské vlastnosti), skrze kterého přichází láska, odpuštění a útěcha evangelia.

Podle Leonarda by měla církev lépe využívat své možnosti, v prvé řadě mediální, například *Osservatore Romano*. „Je to deník Svatého stolce, tedy nadnárodní, s dlouhou tradicí a redaktory s otevřenýma očima a nastraženýma ušima, roztroušenými ve všech koutech světa. Tyto noviny by mohly mít obrovský vliv, byly by schopny hravě překonat leccjaký *Herald Tribune*, v současné době nejrozšířenější

deník v mezinárodním měřítku. Naproti tomu *Osservatore Romano* má i nadále značně omezený okruh čtenářů, čítající snad pouze vlastní zaměstnance. Přiznávám, bylo by mi potěšením využít mých zkušeností vydavatele v takovém projektu.“

Ale Leonardo není pouze vydavatelem, je také úspěšným organizátorem významných uměleckých akcí, z nichž některé se staly tradicí v prestižních lokalitách a těší se značnému ohlasu veřejnosti. Takové je tedy jeho nutkání něco podnikat, „být užitečným“. Usiluje v tomto smyslu i o akci s náboženským podtextem: „Už po nějaký čas se snažím přesvědčit vysoké hodnostáře, vatikánské úředníky a vlivné katolické laiky o vhodnosti uspořádat velkou výstavu o Bibli. Záměr je tento: ukázat, jak významní umělci lidstva vyobrazili Nový zákon od Zvěstování přes Ježíšovo Nanebevstoupení až k Seslání Ducha svatého. Taková výstava by vyžadovala spolupráci s předními světovými muzei. Ukázala by, jak bylo po tisíce let evangelium společným jmenovatelem, srdcem a hnací silou kultury. Právý opak křesťanského tmářství! Druhým záměrem podniku by měla být pomoc Svatému otci v jeho snaze o užší vztahy s východními křesťany, aby křesťanství – jak říká – mohlo ‚dýchat oběma plícemi‘. Na výstavě by byl skutečně zřetelně demonstrován mimořádný přínos dějinám kultury umění nejen církve římskokatolické a řeckokatolické, ale i církve pravoslavné.“

* * *

Co se týče strategie podnikání v kultuře, jsou lidé přesvědčeni, že směr udávají kromě požadavků trhu také *lobbistické tlaky*, více či méně tajné a skryté. Některé komentáře o Leonardovi mluví v termínech jako zednář, žid, dokonce i homosexuál... Zkrátka firma Mondadori, největší italské vydavatelství, jedno z největších v Evropě, je podle nich jedno z předních míst, kde se praktikují podobné skryté machinace. Odpověď je jasná a jednoznačná: „Samozřejmě, že i já jsem podobné řeči zaslechl. Dávám ti ale své slovo, že za třicet let této činnosti jsem si nikdy nevšiml, nikdy se mi nezdálo, že by někdo konkrétní byl takto ovlivněn.“

Tato slova jsou v souladu i s mou dlouhodobou zkušeností: moje texty, i když mnohdy až „provokativně katolické“, nebyly nikdy odmítnuty světskými vydavateli. Naopak, vždy je zařazovali do seznamu svých titulů. Když pak byly publikovány, nikdy nebyly předmětem nějakého bojkotu nebo jiné formy diskriminace v celém řetězci od redakce k tisku, distribuci, k jejich pozici v knihovnách až po čtenáře. Jsem si jist, že tento přístup není motivován tolerancí, ohledy nebo pluralismem vydavatelů, nýbrž zdravým konkrétním zájmem široké veřejnosti čtenářů.

Kdo se pohoršuje nad tím, že se kniha považuje za „produkt“ jako každý jiný a má výhrady proti tzv. „kulturnímu průmyslu“, nebere na zřetel aspekt nikoli nepodstatný, totiž zájem ekonomický, jež je jedním z prvořadých (a to jak

u soukromého nakladatele, tak u významné vydavatelské firmy). Ekonomický zájem totiž obvykle převáží případné ideologické zábrany. Finanční zájem velí vydat knihu – ať už je její obsah jakýkoliv, třeba i netolerantně katolický – pouze za předpokladu, že je rozumná naděje prodat dostatečné množství výtisků, aby se vrátily náklady a snad byl i nějaký zisk.

Knížní titul, stejně jako každé jiné zboží uvedené na trh, není nic jiného než nabídka, která musí nutně vyvolat poptávku. Nikdy jsem si nedělal iluze, že se vydavatelé vyjadřují o mých knihách pochvalně a poskytují jim prostor ve svých edicích z čistě lidských sympatií. Jsem realista a dobře vím, že důvody, které převažují, jsou finanční. Aby nebylo nutné vyhlásit bankrot, musí se zaměřit pozornost na překročení kritické hranice mezi náklady a výnosy. Tedy trh bránící se vstupu *kultury* může prozrazovat i stupeň svobody *the open society*, otevřené společnosti tak drahé Karlu Popperovi (i nám dvěma, pokud by to někoho zajímalo) – to se týká i knih, jež by měly rovněž přinášet patřičný zisk. Pokud by toho nebylo, pak by se muselo počítat s dotacemi od mecenášů a sponzorů, což je pochybené a znepokojivé. Jsou to právě finanční bilance v červených číslech, a nikoliv vydavatelský průmysl v číslech černých, co je vážným nebezpečím a hrozbou pro svobodu kultury.

Přirozeně, že při těchto úvahách, které jsme mezi sebou vedli, nás poněkud rozladilo vědomí, že současná kultura je křesťanstvím téměř nedotčená. Jestliže se křesťanství po nějaký čas neobjevuje, nebo se objeví jen jako nevý-

znamná epizoda na kulturním jevišti světa, není to pro nějaké „spiknutí“ či „komplot“, jak se často pro útěchu traduje v katolickém prostředí. Vinu nenesou neexistující skupiny nejhorších „intrikářů a spiklenců“, ale chabá nabídka titulů. Nedostatečná na to, aby vzbudila zájem a nepřivedla politováníhodného vydavatele do ztráty.

V každém případě se snad shodneme, že je to další podnět k procvičení toho, v čem by měli mít věřící nějakou praxi – totiž ke zpytování svědomí.

IV

V jisté fázi hovoru jsme se dostali k tématu peněz.

Bylo to nevyhnutelné, prostě jsme se k tomu dříve nebo později dostat museli. Vskutku, podle běžných představ by měl po každém obrácení zákonitě následovat „efekt svatého Františka“: ostentativně se vzdát všeho vlastnictví, prodat veškerý majetek a hodnotám přidělit správné pořadí, jak velí přítomná chvíle, aby pak celý zbytek života dotyčný strávil v chudobě. Podobně jako světec z Assisi, ale také jako Albánka z Kalkaty matka Tereza: ani ne tak chudí, jako spíše žebráci, a také zcela odkázáni na dobročinnost.

A proti tomu zde my dva mluvíme o Kristu sedíce v pohodlných divanech ve velkém obývacím pokoji starobylé panské usedlosti, zrekonstruované s velkou péčí a zřejmě s obdobně vysokými náklady. Ani jeden z nás se neobléká do hadrů z pytloviny, ani si v této nemilosrdné zimě nenazouvá sandály na bosé nohy. Na konci rozhovoru se pak sejdem u kamen, abychom připravili zeleninovou polévku, ale spíše očekáváme, že budeme zavoláni domácí služebnou, která během našich hovorů, připravuje prosté, ale chutné puglijské pokrmy. Až se za několik dnů vrátíme do našich domovů v pádské nížině, nebudeme obvazovat rány ani nevěnujeme celou noc tomu, abychom zachránili

otrokyně sexu od mafiánského vydírání, ale budeme pokračovat v naší práci zaměřené na knihy a noviny.

Pro všechno na světě, ať hned někdo kvůli tomu nepasuje Arnoldova vnuka na krále Kroisa. Zůstává ale faktem, že vůbec není chudý, i díky příjmu odpovídajícímu odpovědnosti prezidenta velkého podniku.

Tak tedy, Leonardo, jak vyřešíme tu záležitost s penězi?

Odpověď nezní jako od člověka, který by se trápil nějakým komplexem, spíše je to odpověď optimistická a jistá, prostá vši domýšlivostí: „Samozřejmě se na to upřímně ptám sám sebe – abych se ujistil, že si nehledám alibi nebo výmluvy. Jsem totiž přesvědčen, že problémem není bohatství, ale nezávislost a svoboda vůči němu. Jsou lidé, kteří mají peníze za konečný cíl. A jsou tací, kteří pouze dobře dělají svou profesi, a tudíž se zákonitě dopracují odměny. Nepovažuji ji však za smysl svého života. A nikdy nezapomínám, že peníze jsou samy o sobě takřkajíc neutrální: mohou se využít ke konání velkého zla, ale i velkého dobra. Mohou být použity k egoistickým cílům, nebo mohou být dány, pokud jde o správnou věc, do služeb bližních. V každém případě je nutné udělat z nich služebníka, nikoliv pána. Jelikož usiluji o to, aby tomu tak bylo, nemám problém ve svědomí, nemám v úmyslu změnit profesi ani vzdát se odpovídajícího honoráře. Můj zpovědník mi často připomíná: Nacházíš se ve výjimečné situaci, tvou povinností není vzdát se jí, spíše ji využít co nejlépe ve službě dobru.“

Faktem je, že Leonardo Mondadori je veden po cestách víry duchovním rádcem z Opus Dei – jejich zakladatel opa-

koval: „Ze sta duší nás jich zajímá sto. Duše vesničana v Andách stejně jako bankéře z Wall Street.“ I tomuto druhému, finančníkovi, byl monsignor Escrivá připraven doporučit, aby pomyslel na cokoliv s výjimkou opuštění jeho banky. Jestliže uvěřil a přijal evangelium, vzniká i pro něj povinnost duchovně směřovat ke svatosti, a to aniž by opustil svou profesi, naopak – musí se snažit, aby se stal nejlepším, nejúspěšnějším bankéřem. A tudíž, dle logického sledu, pravděpodobně i nejbohatším.

Návrhy a doporučení tohoto blahoslaveného Aragoňana by měly být pobídkou pro každého křesťana. Samotný Nový zákon udává program pro ty, kteří se těší úspěchu na tomto světě. Je to na konci prvního listu sv. Pavla Timoteovi: „Bohatým doporuč, aby nebyli pyšní, nevkládali naději do nejistého bohatství, ale do Boha..., aby konali dobro, aby se obohacovali dobrými skutky, byli připraveni obdarovávat, aby byli šlechetní, aby si odkládali stranou majetek pro budoucnost, pro získání pravého života“ (1Tim 6,17).

Je zřejmé, že jsme značně vzdáleni od nutnosti (kromě konkrétně povoláných) opustit všechno, ale stojíme zde tváří v tvář požadavku, abychom majetek užívali k dobročinným účelům, k čemuž apoštol jasně vyzývá. A naopak, podle duchovních vůdců krácejících ve stopách Escrivy de Balaguer, se nesmí vylučovat z křesťanského života nikdo, ani bankéř, i ten může jednou být ozdobou oltáře. To ale vyvolává v širokých křesťanských kruzích nepochopení (když ne přímo odpor). Zavání to demagogií, která má málo společného s autentickým evangeliem, zato se zaštiťuje evangeliem deformovaným (možná nevědomě) podle ko-

munistických šablon materialistické filosofie, jako by snad neexistovala jiná chudoba než ekonomická.

* * *

Na toto téma jsme s Leonardem diskutovali dost dlouho: panuje zde mnoho nedorozumění, mýlek a ideologických předsudků, a to nikoli kvůli nedostatkům v textu Písma! Měl jsem pocit, že bych měl uvést alespoň něco z našich dialogů, že by to mohlo mít velký význam pro toho, kdo se zajímá o víru a související témata. Můj společník mi potvrdil, že je mnoho těch, kdo váhají před branou církve a ptají se, zda a jak by se mohlo jejich vysoké sociální postavení slučovat s vírou. Více než jedno století marxistické propagandy zanechalo své špinavé stopy i po současné namáhavé pastoraci.

Zdi všech Berlínů by padly zbytečně a památka desítek milionů mučedníků by byla pošlapána, kdyby nenásledovala očista. Nejde samozřejmě o vychytralé sladění pojmů Bůh a mamon, ale o snahu jednat podle pravdy ve smyslu Zjevení, podle záměrů a praxe církve v osmnácti stoletích před nástupem kolektivistických ideologií. To je: obnovit takový křesťanský pohled, jímž by církve neposílala nikoho do vyhnanství, v němž by nebyla snad jen nějakým „daňovým příznáním“ ani by nepraktikovala „přednostní práva“ pro žádnou třídu sociální ani ekonomickou, všichni by byli považováni za děti stejného Boha a všechny by nabádala k osvobození od (hmotných) věcí a k milosrdenství vůči nejpotřebnějším bratrům.

Každopádně, kdokoliv čte Nový zákon bez ideologických klapek na očích, nemůže nesouhlasit s Oscarem Ullmanem, jedním z nejvýznamnějších protestantských biblistů a teologů dvacátého století (člověkem zcela věrohodným, neboť je považován za příslušníka „pokrokové strany“, pokud mám použít politického výrazu): „Ježíš nevyzývá chudé ke vzpouře, nýbrž bohaté k solidaritě.“

* * *

Marxisticko-leninské blouznění, které postihlo i náboženské oblasti, oklamané a podvedené jeho „evangelijním“ zdáním a dojmem, bylo nejtragičtější a krvavé, ale nikoliv první. Během staletí musela katolická církev čelit neustálým bludařským hnutím šířícím se z řad přímo posedlých nemajetných. Jestliže však měla v minulosti tato posedlost motivace asketické či duchovní, od devatenáctého století až dosud jsou její hnací silou důvody politické, jak ukazují jisté studie, podle kterých se zdá, že spíše než o náklonnost k chudým jde o projev zášti a útoků vůči bohatým. Papež musel z titulu svého úřadu bojovat proti utopiím extrémistů nebo propagandě ideologů, kteří zapomněli na komplexnost křesťanství, kde je vše v souladu se vším a pro které je typická a dominantní rovnováha *et-et*, nikoliv disharmonie *aut-aut*. Chceme-li zůstat u tématu peněz, ty mohou být nebezpečím či příležitostí, překážkou spásy či prostředkem k dosažení vysokých ideálů. Skutečně, křesťanský život není nic jiného než následování Krista a snaha se mu připodobnit: „Jak jsem já udělal

vám, tak máte dělat i vy“ (Jan 13,15), toto je program, který zanechal svým učedníkům. Nuže tedy, přečteme-li evangelium znovu, zjistíme, že není důvod pro dosti častou prezentaci Ježíše jako chudého, pokud ne přímo jako ubožáka – podle názvosloví marxistů rovnou proletáře.

Pravdou je, že ten, který je pro věřící Mesiášem předpovězeným izraelskými proroky, nepříslušel k nejnižším společenským vrstvám, nýbrž ke střední třídě, jistě ne nuzné či strádající. Řecký termín, kterým evangelia popisují Josefovu profesi „téhton“, se téměř vždy překládá jako „tesář“, „truhlář“, ale (a všichni biblisté jsou v tom zajedno) pojem znamená ve skutečnosti cosi jako „podnikatel“, „manažer“, představitel firmy pro výrobu širšího sortimentu než jenom nábytku, rámu a náradí ze dřeva. Od svatého Justina – mučedníka, Palestince a vzdáleného příbuzného Josefa, víme, že jeho dílna byla známá nejen v Nazaretu, ale v celé Galileji především výrobou dřevěných pluhů a chomoutů pro tažný dobytek. Tedy specializovaná výroba, zákonitě s dobrými příjmy. V takovémto prostředí prostém chudoby – díky specializované, odborné pracovní činnosti Josefově – Ježíš prožil svých prvních třicet let.

Pokud jde o vznešenou a dojímavou vizi křesťanské chudoby v jesličkách (nikoliv náhodou „vymyšlených“ sv. Františkem z Assisi, s jeho osobním povoláním k chudobě, radikální výzvou k obnažení, které by ale bylo mylné generalizovat) – chceme-li tedy vidět Narození v betlémské jeskyni jako důsledek nedostatku peněz, pak vezme, že je to výklad jistě dojímavý pro děti, ušlechtilé naivní duše a lidové vypravěče, avšak ignorující okolnosti uváděné sv.

Lukášem: jestliže se Maria a Josef uchýlili do chléva (mluví se o „jeslich“), který sloužil v nouzi jako útočiště pro karavany, bylo to proto, že „v zájezdním útulku nebylo pro ně místo.“ (Lk 2,7) A nebylo tam místo nikoliv proto, že dvojice z Galileje neměla peníze, nýbrž proto – jak evangelista upřesňuje – že malý Betlém byl přeplněn lidmi, kteří přišli kvůli sčítání lidu.

Ani útěk před Herodem a exil v Egyptě nemusel být strastiplný. Matouš popisuje tajemné „mudrce od východu“, kteří, aby uctili dítě, „otevřeli své pokladnice a obětovali mu zlato, kadidlo a myrhu“ (Mt 2,10). Jelikož není řeč o tom, že by Ježíšovy rodiče tyto královské dary odmítli (v této oblasti a v té době by odmítnutí bylo urážkou), ani že by je darovali chudým, je zřejmé, že peníze utržené za jejich prodej mohly být významnou podporou pro pobyt na březích Nilu.

* * *

Jsou to stále evangelia, která nás dostatečně informují o tom, že jejich ústřední osobnost nebyl žádný chudák nebo ubožák, a to ani v dobách svého veřejného působení. U Lukáše nalezneme pasáže, které jsou ve zkreslujících výkladech často zamlčovány: „Potom chodil od města k městu, od vesnice k vesnici a kázal a hlásal radostnou zvěst o Božím království. Bylo s ním Dvanáct (apoštolů) a některé ženy, které byly uzdraveny od zlých duchů a nemoci: Marie, zvaná Magdalská, z které vyšlo sedm zlých duchů, dále Jana, manželka Herodova správce Chuzy, Zuzana

a mnoho jiných, které se o ně staraly ze svého majetku“ (Lk 8,1). Zámožné, oddané ženy, které se o Proroka, jenž jim učaroval a byl pro ně požehnáním, jistě postaraly „svým majetkem“, zřejmě značným, pokud mu nemělo nic scházet. Kromě jiného je zmíněna manželka správního úředníka – jakéhosi prvního ministra, jednoho z nejbohatších – Heroda Antipy. Je faktem, že společenství dvanácti apoštolů a sedmdesáti dvou učedníků nežebralo ani nežilo ze dne na den, ale mělo vlastní správu, jejímž pokladníkem byl Jidáš Iškariotský. Tato pokladnice – upřesňuje sv. Jan – kryla výdaje u příležitosti náboženských svátků, jako jsou Velikonoce, a na almužny těm, kdo neměli skutečně nic. Pokud jde o onen postesk při jednom z kázání: „Lišky mají doupata a ptáci hnízda, ale Syn člověka nemá, kam by hlavu položil“ (Lk 9,58), má být chápán jako projev odloučení od rodiny, kmene – na Východě naprosto nepřijatelného –, ale nikoliv jako znak tísnivé finanční situace, vzhledem k podpoře movitých dobrodinců.

Podíváme-li se na apoštoly, někteří z nich byli bohatí, jako výběrčí daní Matouš, a většina z nich byli řemeslníci a příslušníci rybářských spolků na Tiberiádském jezeře pověstném hojností ryb, kde tudíž musely být i dobré příjmy. Jak vyvozuje významný biblista Giuseppe Ricciotti ve své známé knize *Život Ježíše Krista*⁹ (jeden z mnoha bestsellerů vydavatelství Mondadori), apoštolové „museli patřit ke střední třídě a jistě ne k proletariátu“.

---

⁹Česky vyšlo jako *Život Ježíše Krista*, Praha: Vyšehrad 1947.

Ve chvíli obnažování Ježíše před křížováním se kati pozastavovali nad elegancí tohoto odsouzence, který byl oblečen do roucha, o kterém bychom dnes řekli, že je „značkově“, a které, jak víme z antických zdrojů, bylo v Galileji ceněnou vzácností: „Suknice byla nesešivaná, v jednom kuse setkaná odshora až dolů“ (Jan 19,23). Elegantní svršek, vůbec ne nutný, který – jak poznamenává evangelista – vojáci nechtěli zničit roztržením, a proto o něj losovali. Ostatně – oděv odpovídající důstojnosti a vážnosti toho, koho všichni oslovovali vysoce čestným titulem „rabi“ – mistře, jehož si považovali za čest přijmout ve svém domě jako hosta, k němuž chodily pro radu významné osobnosti. Tedy žádný ubožák, ale ani politováníhodný člověk (přesně takový dojem by chtěly vyvolat některé výklady), alespoň ne do závěrečné katastrofy. I v této chvíli však jeho společenské postavení bylo natolik významné, že donutilo veleradu jednat výhradně kvůli němu na výjimečném nočním zasedání vedeném nejvyššími autoritami Izraele.

Josef z Arimatie, který poskytl svou rodinnou hrobku pro tělo onoho umučeného, byl, jak říká sv. Matouš, „bohatý člověk“, nicméně „i on byl Ježíšovým učedníkem...“ (Mt 27,57) Sv. Marek dodává, že to byl člověk nejen bohatý, ale i dosti významný: „vážený člen velerady“ (Mk 15,43). Sv. Lukáš uvádí, že tento vážený boháč byl „ušlechtilý a spravedlivý člověk“ (Lk 23,50). Nikoliv náhodou z něj křesťanská tradice brzy udělala svatého. Při uctivém ukládání těla se k zámožnému Josefovi z Arimatie připojuje i jeho vrstevník jak z hlediska sociálního postavení, tak skvělých majetkových poměrů – Nikodém, o němž Jan říká: „člen

židovské velerady“ (Jan 3,1). Ten k uctění Ukřižovaného přinesl „směs myrhy a aloe, asi sto liber“ (Jan 19,35), to je téměř třiatřicet kilogramů masti vzácné a velmi drahé, kterou si mohl dovolit pouze někdo velmi dobře postavený.

Ostatně kontakty Krista s bohatými (samozřejmě nejenom s nimi, nikdy na to nesmíme zapomenout, abychom text nechápali špatně a neupadli do opačného omylu) začaly ihned od počátku jeho veřejného působení. Skutečně se nepohyboval mezi chudáky, usuzujeme-li podle služebníků a množství kvalitního vína na svatbě v Káně, které se zúčastnil se svou matkou. K svatebčanům museli mít vztah přátelský nebo příbuzenský – zde máme další doklad o jeho dobrém sociálním postavení.

Vztah nikoliv nevraživý, spíše přátelský vůči všem, včetně bohatých, je doložen na zřetelném příkladu Zachea, který byl podle Lukáše „vrchní celník, velmi bohatý“ (Lk 19,2). Právě proto, že byl zasažen otevřeností ducha tohoto mladého proroka, který s ním nejednal s obvyklou demagogií a hněvem jako rozvášnění náboženští představitelé, Zacheus zvolal: „Hle, Pane, polovinu svého majetku dám chudým“ (Lk 19,8). Druhou polovinu však si ponechá pro sebe, a musela to být suma značná, zajisté taková, aby se udržel mezi nejmajetnějšími ve městě, považovaném za nejbohatší v Palestině. Přesto Ježíš neváhá říci: „Dnes přišla do tohoto domu spása. Vždyť i on je potomek Abrahámův“ (Lk 19,9). Tolik Lukáš.

Největší Ježíšův přítel, mimo okruh apoštolů, byl bezpochyby Lazar, kterého, jak říká sv. Jan, „měl rád“ (Jan 11,3) stejně jako jeho sestry Martu a Marii. Kristus ho podle

evangelisty „miloval“ (Jan 11,36) tak, že pro něj udělal nejokázalejší zázrak – vzkříšení čtvrtý den po uložení do hrobu. Lazar žil zajisté v nadprůměrně dobrých podmínkách a jeho dům, kde byl Mistr častým hostem, se nacházel v Betánii, nejbohatším předměstí Jeruzaléma, jež bylo považováno za opravdovou oázu zeleně a chládku ve vyprahlém kraji Judeje.

* * *

Jestliže přejdeme k učedníkům Krista (kromě apoštolů, jež jsme již zmínili) – upřímného přítele a dobrodince chudých, který ale nespílá bohatým a ani se od nich nedistancuje – narazíme na Pavla, který se musel před věřícími z Korintu bránit výtkám a kárání „pro obstarávání tohoto bohatého daru“ (2Kor 8,20). Pravděpodobně se jedná o výnos z milodarů: „nadbytek“, který nemůže pocházet od výhradně chudých věřících. Při pozdravech v závěru dopisů tohoto Pavla jsou často jmenováni kromě neznámých, pravděpodobně chudých, i významní a bohatí lidé.

Prvním pokřtěným, pomineme-li skupinu apoštolů, je jeden z nejbohatších Etiopanů, eunuch, „komoří a hodnostář u etiopské královny – kandaky, vrchní správce jejího celého pokladu“ (Sk 8,27), který byl určen pro křest zvláštním andělským zjevením, jak se píše ve Skutcích apoštolských. V antickém Orientu výraz „eunuch“ neznamenal nutně „kleštěnec“, nýbrž často označoval muže těšícího se důvěře krále. Každopádně jde o člověka mimořádně bohatého, který se nevracel do Etiopie pěšky jako oby-

čejný poutník, ani na oslu nebo na koni, nýbrž jel ve voze, jak odpovídalo jeho vysokému postavení. Luxusní vůz, do kterého Filip, učedník „vyvolený“ andělem, neměl zábrany nastoupit. Jedním z prvních pokřtěných pohanů je i Kornélius – vysoký úředník z kmene Italiků, s mnoha služebníky a úředníky, v takovém postavení, že mohl rozdávat okázalé almužny.

Jak se tedy ale vypořádat s „velbloudem“ (nebo snad lodním lanem, v originále jde o vícevýznamové slovo), který projde „uchem jehly“ (nebo malou branou pro zvířata; i zde se jedná o dvojznačný výraz) snáze než bohatý do Božího království? V celé Bibli se vyskytují zdánlivé protimluvy, které mají být mezi sebou navzájem uvedeny do souladu *et-et*. Těžký úkol, který obyčejný katolík raději přenechává magisteriu, učitelskému úřadu církve. Jak ukazuje historická zkušenost, každé vytržení textu Písma ze souvislosti vede na scestí a často i do neštěstí. Je tedy třeba dávat pozor na anachronismy, na to, aby termíny v původním evangeliu starém dva tisíce let a přeložené z aramejštiny do řečtiny, odtud do latiny a nakonec do našich dnešních moderních jazyků, měly shodný význam s těmi, jaké užíváme dnes.

Abychom si ušetřili filologické diskuze, musíme zopakovat, že zajisté nikoliv naše duchovnost, ale naopak materialismus vykládá pojmy chudoba a bohatství především jako nedostatek nebo naopak dostatek majetku – totiž přesně v materialistickém smyslu. Naopak v biblickém pojetí patří výrazy „chudý“ a „bohatý“ do sféry, o níž my, uzavření ve své hamižnosti lidí často nemyslicích na nic jiného

než na peníze, nemáme ani pojem. V Písmu (ať Starém, nebo Novém zákoně) výraz „chudoba“ vyjadřuje v první řadě stav duchovní chudoby a pokory před Bohem: „chudý“ je ten, kdo přistupuje před Stvořitele, aniž by si připisoval zásluhy, a svou spásu svěřuje pouze jeho milosrdenství. „Chudý“ je ten, kdo se nedomnívá, že si vystačí sám, a kdo vkládá svou důvěru v Boha samotného. Jde o postoj v duchovním smyslu, který může být klidně doprovázen vlastnictvím hmotného majetku, za předpokladu, že se současně dbá na příslušnou Ježíšovu výstrahu a jeho vážné varování.

* * *

Zajisté je třeba volit mezi Bohem a mamonem, přičemž ovšem nesmíme upadnout z neznalosti do omylu, že totiž termín mamon (jak se mnozí domnívají) je synonymem pro „peníze“. Je to výraz pro kananejskou modlu, kterou uctívali pohané. Ježíšovo napomenutí je tedy spíše než odsouzením peněz (se kterými se má nakládat, jak jsme již řekli, opatrně a s rozvahou volit způsob jejich užití – neboť mohou sloužit jak dobru, tak zlu) vážným varováním před zbožňováním pozemských dober, výzva ke znovuzískání svobody a vyhrazení adorace Stvořiteli, nikoliv něčemu stvořenému, i kdyby se to třpytilo jako modly ze zlata.

Setkáváme se i s dalším závažným omylem, s oblibou zneužívaným v těchto desetiletích některými náboženskými skupinami, a to s názorem, že prvotní církev v Jeruzalémě

byla „komunistická“. Ve čtvrté kapitole Skutků apoštolů se píše: „Obec věřících měla jedno srdce a jednu duši. Nikdo neříkal o ničem ze svého majetku, že je to jeho vlastní, ale měli všechno společné“ (Sk 4,32). Stačí však pokračovat v četbě a hned v následující kapitole narazíme na událost s Ananiášem a jeho manželkou Safirou, napomínanými a káranými od Petra za to, že pokrytecky ošidili apoštoly při prodeji pozemku. Vůdce apoštolů zmiňuje, že vlastnictví všeho společně je omezeno pouze na ty, kdo by se k tomu cítili zvláště povoláni. „Když jsi to pole měl, copak nepatřilo tobě? A když jsi ho prodal, nemohl jsi s výtěžkem volně nakládat?“ (Sk 4,32) My dodáváme – jenom pro to by nebyla menší jejich víra v Ježíše, který řekl „blahoslavení chudí“, avšak také s dodatkem „v duchu“ (což se dnes jen málokdy připomíná; spíše by se mělo překládat „blahoslavení ti, kdo mají ducha chudých“). Tzn. blahoslavení ti, kdo mohou vlastnit majetek – všimli jsme si, že samotné evangelium jich zmiňuje mnoho a dosti blízkých jeho hlavní osobě – ale nelpí na něm, nevkládají do něj svou naději. Z hlediska přísně náboženského, nedefor-movaného moderními politickými kategoriemi, je skutečně ubohý ten hříšník, který je nedostatečně bohatý na milost Boží, kterou se ani nesnaží hledat. Jedině v tendenčních bádáních, které si mezi sebou vyprávějí ti, kdo by chtěli udělat z evangelia příručku pro revolucionáře nebo pro členy odborového svazu, je materiálně „chudý“ v každém případě pozitivní, ušlechtilý, solidární člověk, milý Bohu jen z toho prostého důvodu, že jeho peněženka je prázdná. Evidentně i v evangeliu najdeme „špatné“ chudé, kupřii-

kladu ty z davu, kteří dali přednost Barabášovi před Nazaretským, nebo sluhy velekněze, kteří po něm plivali a bili ho, nebo bezejmenné kolemjdoucí, kteří ho uráželi na kříži. A jsou i bohatí „dobří a spravedliví“, jako mnozí, kteří témuž Ježíši dobrořečili, jimž byl přítelem. Také mnozí z těch, které církev zapsala do seznamu blahořečených a svatých, byli „velcí a významní“ lidé světa, někteří z nich dokonce králové či princové.

Hřích – opravdové neštěstí a zlo – hrozí všem, ať už jsou jejich ekonomické podmínky jakékoliv. Z tohoto pohledu, který má větší význam a váhu než moderní povrchní společenská hodnocení, jsou chudí boháči a bohatí chudáci, chudoba a bohatství nejsou měřitelné podle nízkých měřítek ideologů. Křesťanský Bůh nehledí na náprsní tašku, zda je plná nebo prázdná, ale na srdce, které může být otevřené nebo uzavřené, nezávisle na rozměrech peněženky.

* * *

Leonardovo srdce... (mám pocit, že to mohu říci, aniž jsem překročil hranici jeho rezervovanosti, která se zdála nepřekročitelná) nezdá se mi, že by chybělo srdce mému společníkovi, kterého mám před sebou. Když jsem se ho zeptal, jaká je asi jeho „největší neřest“, kterou se cítí nejvíce ohrožen, nezaváhal: „Myslím, že je to právě lakota!“ Jak dříve nešetřil penězi, aby si dopřával potěšení a rozmary, zdá se, že teď jimi nešetří pro druhé, pro úplně jiné účely.

Pod tlakem mých otázek poněkud utlumil svou zdrženlivost a naznačil některé příklady, kam směřovala jeho ekonomická výpomoc. Věrný diskrétnosti nezmínil žádná jména ani neuvedl nic bližšího. Informace omezil na konstatování, že nyní mu není jako křesťanovi cizí úmysl brát vážně všechna Ježíšova slova včetně onoho: „Neshromažďujte si poklady na zemi, kde je kazí mol a rez a kam se zloději prokopávají a kradou. Shromažďujte si však poklady v nebi, kde je ani mol, ani rez nekazí a kam se zloději nemohou prokopat a krást. Vždyť kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce“ (Mt 6,19).

Navzdory blahobytu, ve kterém žije, není posedlý hromaděním majetku, když pomyslíme (a zdá se, že právem) na situaci a budoucnost jeho tří dětí, které peripetie v jeho rodině uvedly do zvláštních, nestandardních podmínek. I pro takové případy jsou tu ku pomoci slova evangelia, kde Jan Křtitel na otázku lidí: „Co máme dělat?“ (Lk 3,10) odpovídá: „Kdo má dvoje šaty, ať se rozdělí s tím, kdo nemá žádné“ (Lk 3,11). Tedy ať mu dá jedny, ne oboje. Vzpomeňme, že obdobně tomu bylo i u Zachea.

Dále se svěřil, že bere vážně výzvu zpovědníka („tvé výjimečné situace využij ve službě dobru“) a využívá svých bohatých zkušeností a prestiže svého jména při pomoci záslužným projektům. Snaží se tedy využívat nejen svých ekonomických možností, ale působit i na ostatní vydavatele a významné podnikatele. Vyprávěl mi o jedné záležitosti v Miláně a v Římě, kdy se mu podařilo cosi jako zázrak – získat a uvolnit tučná konta pro účel, který mu leží na srdci, aniž by si tím vysloužil (i díky svému způsobu

jednání, jak vlídnému, tak houževnatému, které evidentně zdědil po dědečkovi) pověst dotěrného člověka, kterému je lépe se vyhnout...

Při organizování dobročinných aktivit uplatňuje kromě jiného i své zkušenosti podnikatele. Upřednostňuje účelnost a konkrétní záměry menších dimenzí před rozsáhlými, které mohou nadchnout účastníky diskuze, ale jsou obtížně realizovatelné. Hovořil o aktivitách, jichž se zúčastnil v poslední době, o velké dodávce injekčních stříkaček na jedno použití do Mozambiku. „Zjistilo se, že jednou z příčin šíření hrozných epidemií v této africké zemi (a nejen tam) je používání jedné stříkačky pro více pacientů. Nedostatek prostředků nedává jinou možnost. Dozvěděli jsme se o tom a snažíme se je opatřit.“

Konkrétní záměry, které jsou také kontrolovatelné. Některé „dobročinné“ akce totiž pro svou nepřehlednost nadělají více škody než užítku.

* * *

Připomněl jsem mu jednu větu, kterou jsem opakovaně slyšel v prostředí Opus Dei – kde je běžným jazykem španělština – v době, kdy jsem shromažďoval materiál pro svou knihu: *Sin beneficio, non hay beneficiencia* – „Nejsou-li prostředky, není žádná dobročinnost.“ Pokud tedy nepřichází nic z druhé strany, shora, od primárních ekonomických zdrojů, není co rozdávat. Mezi největší příklady „materiálního milosrdenství“ předložené Ježíšem jako ukazatele cesty k věčnému životu, patří slavné podobenství

o dobrém Samaritánovi v Lukášovi. Tento milosrdný člověk by nemohl pro přepadeného a zraněného nic udělat, pokud by nebyl majetný, a tudíž by nevlastnil zvíře, na které ho naložil, a neměl by také peníze („dva soldy“, což nebylo málo, ale on přislíbil další při návratu), aby je dal hostinskému na výdaje za péči a léčení.

František se opravdu radikálně obnažil a zbavil všeho, co vlastnil, ale potom založil řád bratří oficiálně nazvaný „žebreví“, protože si své živobytí zajišťovali žebráním. A odkud by se vzalo toto živobytí, jestliže ne od lidí, kteří neměli ono zvláštní povolání k františkánství a kteří si svou práci vydělali dostatek nejenom pro sebe sama, ale i na živobytí těch, kteří si zvolili chudobu a spoléhali na dobrotu a milosrdenství druhých?

Podle křesťanského přístupu má každý splnit až do důsledku to, k čemu je povolán. Je zde i to, co církev nazývá „povoláním k dokonalosti“: vybidnutí vyhrazené jen pro některé, aby následovali „evangelijní rady“ definované většinou jako „čistota, chudoba a poslušnost“. Samozřejmě toto není jediný způsob, jak dojít spásy. Každý křesťan, ze kterého se nestane řeholník, je povolán k tomu, aby dosáhl svatosti tím, že bude žít podle evangelia v normálních podmínkách své rodiny a svého zaměstnání.

Právě toto zdůrazňoval Escrivá de Balaguer a žádal od svých následovníků, aby ve svém životě jednali v duchu, který nazýval *lo raro de non ser raro* – zvláštnost nebýt zvláštní. Nevolit tedy okázalé a mimořádné způsoby, jako poustevník nebo jako mnich v klášteře, když jsem – jako doktor Leonardo Mondadori – třeba manažerem, na jehož

činnosti závisí kromě jiného i osudy tisíců lidí. Nikdy se ale nesmí zapomínat na nutnost odpoutání se od majetku proto, aby vznikl prostor pro víru, o čemž mi Leonardo vyprávěl jeden příklad za všechny: „Již jsem ti říkal o své sběratelské vášni, která v jisté době hrozila, že se stane posedlostí. Z vášně, obzvláště pro staré tisky, se stala jakási nenasytnost. Obětoval jsem mnoho času i peněz, abych je získal. Když jsem si tedy uvědomil, že je v ohrožení moje svoboda ve vztahu k věcem a majetku, nezaváhal jsem a všechno jsem prodal. Nikdy bych nebyl schopen dojít k tak drastickému, tak srdcervoucímú rozhodnutí – sběratelé uměleckých předmětů mne jistě chápou – kdyby mne nemotivovaly výzvy evangelia, abychom byli svobodní a měli ducha chudých nebo abychom neuvěznili svá srdce v bohatství, obecně, ve věcech.“

* * *

Tento krásný statek, kde se nacházíme, přináší spíše praktické problémy než výdaje, říká Leonardo. Jestliže ho udržuje, je to proto, že ho využívá k tomu, aby přilákal a shromáždil děti (což považuje spíše za potěšení než za povinnost), ale i jako prostředek apoštolátu.

Ještě jednou mi opakuje, že jeho vysvětlení není žádné alibi, výmluva nebo pokus o ospravedlnění. „Moji hosté jsou lidé zvyklí na komfort a pohodlí a vnímají ke kráse. Jako hostitel nemohu ignorovat to, co očekávají. Můj zpovědník trvá na zásadě, že při apoštolátu se mám projevit a působit obzvláště účinně: je to bližní, kdo může nej-

účinněji evangelizovat svého bližního. Pro moje bližní je toto místo přiměřené a vhodné. Když přijdou sem (a v tomto harmonickém prostředí cítí pohodu a téměř rodinnou atmosféru), mohou být nahlodáni, když přijde řeč na náboženská témata, jimž nemohou nebo nechtějí čelit, pokud jsou v městském prostředí pod tlakem povinností a starostí. A sám pro sebe se trochu ironicky usmívám, když v neděli ráno všem oznámím, že odjíždím do Ostuni na mši a táži se jich, zda mě náhodou nechtějí doprovodit. Musím říci, že poprvé se tvářili překvapeně a byli trochu nesví, když nemohli odmítnout – i když jsem dal jasně najevo, že se mají rozhodnout zcela svobodně... Po čase mi děkovali za zážitek, který byl pro mnohé z nich zcela nový nebo víceméně zapomenutý a který má tak hojivé účinky. Víš, tady je nedělní mše svatá ještě stále pro lidi svátkem. Samozřejmě, že ani v Ostuni nejsou všichni svatí, něco by asi chybělo. Ale v tavním krásném dómu (jehož nádherné gotické průčelí mimo jiné svědčí o kráse, kterou víra inspiroje kdekoliv), plném mužů a žen ze všech společenských vrstev, různého věku, si všimneš vroucnosti, spontánnosti ve víře, což působí na moje hosty a ještě zesílí účinky, o kterých jsem už mluvil.“

Abych citoval ještě jeden bod z *Cesty*: „Vyhledávej umrtvování, která neumrtvují druhé.“¹⁰

Je třeba poznamenat, že „my“ se musíme, ne můžeme umrtvovat. Přesně tak, jak dokumentuje spis s obviněními proti Opus Dei, jež v italském parlamentu předložili krajní

---

¹⁰Sv. Josemaría Escrivá, *Cesta*, Brno: Cesta 2004, bod 179.

liberálové a komunisté. Ti obvinili Dílo, že doporučuje svým věřícím „středověké“ praktiky pokání, jako třeba žíněné roucho. Opravdu není jasné, proč by na tom mělo záležet politikům, kteří pak nutili vládu k vyšetřování. Svěprávní dospělí lidé si snad mohou konat pokání, jaká chtějí. Ať už je způsob umrtvování jakýkoli, není pochyb, že mezi věřícími z Opus Dei a příznivci se svědomitě dodržuje jako zákon další napomenutí evangelia: „A když se postíte, nedělejte ztrápený obličej jako pokrytci... Když se však postiš ty, pomaz si hlavu a umyj si tvář, abys neukazoval lidem, že se postiš, ale svému Otci, který je ve skrytosti...“ (Mt 6,16)

Tedy žádné okázalé vzdání se příjemných věcí, nýbrž odpoutání ve skrytosti, při zachování vlastní svobody a odpoutanosti vůči věcem, žádný výstřední životní styl, nýbrž odpovídající osobnímu společenskému stavu. Leonardo mi dal pochopit, jak má vypadat snaha o vlastní křesťanský růst v rámci individuálních okolností.

Dodává: „Alespoň prozatím cítím, že mým úkolem je snažit se vydávat svědectví především v prostředí, kde se pohybuji – způsobem života, který toto prostředí s sebou přináší. Zůstávám však zcela otevřený budoucnosti, a tudíž i vnuknutím, kterých se mi možná dostane. V současné době cítím ve svědomí povinnost pokračovat v životním stylu stejném jako doposud. Pokud mi ale Bůh popřeje čas, za několik let bych mohl dělat – co já vím – něco jako doktor Schweitzer, který opustil všechno a odjel do Afriky léčit malomocenství v nemocnici z hliněných chýší. Prozatím věřím, že těm, kteří dělají podobné věci, pomáhám

plody své práce. Jestliže se jednoho dne vnitřní hlas změní, modlím se, abych měl dostatek sil ho uposlechnout.“

* * *

Pokračujeme hovorem o ideologickém schématismu, který si dnes vybírá oběti i v řadách osob významných a s dobrou vůlí, které však, jak se zdá, ztratily smysl pro realitu. O takovém schématismu svědčí událost z nedávné doby, jejíž ústřední osobou je farář, kterého znám. Ten při každé příležitosti hřímal z kazatelny nebo ve sloupcích svého občasníku proti konzumismu a vyzýval své věřící k prostému, jednoduchému životu, který by byl opakem hříšného trhu, aby bojkotovali alespoň „zbytečné potřeby, které přinesl kapitalismus“. Kéž by křesťané, úplně všichni, vydávali příklad zcela prostého každodenního života!

Jednoho dne však oznámilo vedení továrny na kosmetiku, která sídlila v okrese a která byla po desítky let zdrojem příjmů desítek lidí, že se hodlá přemístit do jisté východní země, kde je pracovní síla významně levnější. Nu a teď se opět projevil tento zapálený kněz a začal hřímat znovu, tentokrát proti bezcitnému vedení, které aniž by hledalo jiná řešení, chce cynicky připravit o chléb spoustu otců a matek s dětmi. Všichni se totiž věnovali výrobě drahých kosmetických přípravků, jako krémů, rtěnek, parfémů, pudrů a deodorantů (z morálního hlediska nic škodlivého, nic přebytného). Co nejdále tedy od podstaty chudoby, od farářova hlásání o nadbytečných potřebách, a na-

opak co nejbliže k odsouzenému a zamítanému konzumuismu?

Už dávno víme, že život je značně složitější a vymyká se jakémukoliv schématu. Hlásání evangelia, jakkoliv nezbytné pro věřícího člověka, svatosvaté odmítání všeho zla včetně sociálního, musí být v souladu s realismem a s vědomím, že Kristus nám přislíbil svět zcela oproštěný od protikladů, veskrze bratrský, bez rozdílů, v dokonalém míru. Přislíbil nám ho, ale nikoliv na tomto světě. Dokladem toho jsou tragické zkušenosti dvou posledních století, kdy každý pokus politiků o vybudování ráje na zemi skončil pravým opakem, totiž strašným peklem. A každý pokus ve sféře náboženské nutit všechny lidi, aby žili jako mniši – s pominutím faktu, že k takové volbě je povolán jen málokdo – nevede k poctivému životu, ale spíše k pokrytectví a později ke vzpouře nebo přinejmenším k distanci od kazatelů, kteří vyžadují něco, co nechtěl ani sám Ježíš, jak neúprosně dokládá případ Kalvína nebo Savonaroly.

Na toto téma jsme hovořili během přestávky, kdy ustal ledový vítr a my jsme se odhodlali vyrazit na procházku po pozemcích usedlosti, obklopeni štěkajícími psy, zblázněnými radostí z toho, že pán se zase vrátil, zatímco osli a koně natahovali hlavy v očekávání mrkve nebo alespoň pohlázení.

Snad je to všechno banální. Nebo jde také o vnímání oním *common sense* – zdravým rozumem, který s sebou duch prostoty vždy přináší, ale který je nicméně často podceňován nebo se jím dokonce pohrdá. Při pohledu na toto vše jsme mezi sebou diskutovali: tato jeho usedlost

poskytuje stabilní zaměstnání několika lidem a příležitostnou – ale dobře ohodnocenou – práci dělníkům a řemeslníkům nezbytným pro stálou údržbu. Kromě toho obnoveným pěstitelstvím a chovem podporuje místní zemědělství. Přijíždějí a odjíždějí hosté, a i když je to v malém, znamená to pohyb peněz v mnoha odvětvích, od obchodníků na obyčejném tržišti až k bývalému vetešníkovi, z něhož se stal starožitník vyhledávaný cizinci, ke zřízcům místního letiště i službám u dálnice. Mimoto právě příklad Leonarda Mondadoriho, na něhož mnozí hledí se sympatiemi, uvedl věci do pohybu, jeho puglijská usedlost, až donedávna zanedbaná, spustila koloběh aktivit, stala se dominantou – symbolem, uvedla do pohybu činnosti nejrůznějšího druhu a dala tak impuls konjunktury v této jižní oblasti.

Drobtý Epulonovy pro chudáka Lazara? Již nějaký čas jsem proti každému ústupku vůči extrémistickým janse-
nistům (ne náhodou odsuzovaným pro kacířství a bludařství, právě pro *aut-aut* a nikoli *et-et*, v rozporu se vším, co je katolické). On mne pak ubezpečoval jako prostý obyčejný člověk, ne jako nějaký unylý sebevědomý ředitel, že dobré ekonomické a sociální zařazení není proviněním, které by mělo být odmítnuto, ale spíše příležitostí, která se má využít s pohledem upřeným na konečnou účetní uzávěrku, kde se bude zkoumat „srdce a ledví“.

* * *

Tato škola spirituality, která ho přivedla zpět a navrátila ke křesťanskému způsobu života, mu tedy dopřála pochopit,

jaký by měl být postoj k penězům, vztah „normálního“ křesťana, který necítí zvláštní povolání k zasvěcenému životu, jako kněz nebo mnich s věčnými sliby. Tedy žádné démonizování, spíše svoboda, odstup, distance od každého jejich zbožňování, povinnost být prospěšný nejenom sám sobě, ale i potřebným. Samozřejmě těm opravdu potřebným – dnes je už obtížné rozhodnout, co je chudoba a kdo jsou chudí a jaké by měly být prostředky účelné pomoci. Již jsme viděli a zažili, jak se po různých katastrofách vyrojí spousty „dobrodinců“, neomluvitelných pokrytců, kteří organizují kampaně v tisku nebo v televizi.

Jeho zpovědník ho rovněž vede k postoji, že věřící nemusí mít obavy přijmout svůj úspěch v profesionální sféře ani osobní prestiž, jestliže se k tomu (jak se téměř zákonitě stává) dopracoval tím, že vzal svou práci vážně, a jestliže ji pojímá jako způsob posvěcování. Ani v tomto směru blahoslavený Escrivá neměl pochybnosti: „profesionální věhlas, který je tvou udicí na chytání lidí“.¹¹ Nebo také: „potřebuješ profesionální prestiž, abys přitáhl ostatní a pomohl jim“. A tvrdě dodává: „tak to chce Bůh“.¹² Tedy prestiž nikoliv jako konečný cíl pro sebe sama nebo jako prázdný motiv, nýbrž jako prostředek apoštolátu. Je třeba poznamenat, že tato „prestiž“, dosažená s námahou a motivovaná pouze nadpřirozeným pohledem, je důležitou a závažnou věcí dosažitelnou v každém oboru, žádný není vyloučen. Tedy nejen povolání „prestižní“ podle světa – vedoucí, podnikatel, kvalifikovaný specialista, umělec. Je možné, ba

---

¹¹Sv. Josemaría Escrivá, *Cesta*, Brno: Cesta 2004, bod 372.

¹²Sv. Josemaría Escrivá, *Brázda*, Brno: Cesta 1995, bod 781.

nutné zahrnout jak vynikajícího prezidenta velké vydavatelské firmy, tak spolehlivé taxikáře, policisty, dělníky, zemědělce, ženy v domácnosti nebo služebné.

Během mého výzkumu, ke kterému mne přivedl záměr napsat knihu o Opus Dei, jsem byl překvapen zjištěním (z přímých setkání, ale i ze statistik o sociálních podmínkách jeho příznivců), že většina lidí v této „neorganizované organizaci“ – jak ji nazýval její zakladatel – náleží k nižší střední třídě. Ať už je sociální zařazení jakékoliv, je jediný cíl, jediný důraz, jediná výzva: dosáhnout mety svatosti působením ve svém zaměstnání, v němž naplníme své poslání a podaří se nám žít zcela podle evangelia. Slovy blahoslaveného Escrivy: „Nejdůležitější práce není ta, která zaujímá první místo podle světských měřítek, nýbrž ta, která je vykonávaná s největší láskou k Bohu.“

Leonardo se mi přiznal, že tento přístup pro něj znamenal při znovuobjevení víry další důvod k radosti: „Vždycky jsem miloval svou práci. Ale nyní vím, proč to všechno dělám, vím, že nasazení vší mé energie má smysl. Víím, že všední dny nesměřují jen ke smutnému konci v penzi, která dříve nebo později čeká všechny, nejsem jako ti, kdo se nechají deprimovat smutkem kvůli uplynulému času, kvůli příležitostem, které se už nikdy nevrátí. Víím, co může znamenat takový konec především pro ředitele nebo manažera, pro toho, kdo je z titulu své pozice povolán udělovat pokyny, nikoli je přijímat, a to se všemi riziky a obtížemi, s námahou, ale také s uspokojením z řešení problémů, které život přináší... Trvá desetiletí, než takového postavení dosáhne, a pak hle, když by si – pro svou zkuše-

nost, znalosti, vyrovnanost, jež získal během dlouhé doby námahy – konečně mohl svou práci užívat, nadejde hodina, kdy má přenechat místo jiným. Přišel čas odpočinku, přičemž jako perspektiva zůstane pouze beznadějná černá díra smrti. ‚Díra‘, která ve světle víry naopak rozzáří radostnou Naději.“

Souhlasím – radost. Ale s ní i konkrétní výsledky. Říká: „Ani v tomto případě nesáhnu k teoriím, ale ke své zkušenosti z posledních deseti let: zjistil jsem, že na vše, co se koná v osobním vztahu k Bohu, vyzařuje silné světlo a teplo – a to přináší konkrétní plody.“ Tedy vlastně další vyvrácení (pro případ, že by ho vůbec bylo třeba) marxistických hloupostí – směšných, kdyby nepřivolaly tragédii, kterou všichni známe – o „náboženství jako opiu lidstva“, o tom, že věřící je blokován ve snaze budovat svět, protože je „upnutý na nebe“. Ale také vyvrácení blábolů Nietzscheho, „onoho pána, který považoval křesťany za pomatené, ale byl to on sám, kdo skončil v útulku pro nebezpečné blázný“ – jak ho popsal Malcom Muggeridge, anglický katolický spisovatel – nuže, tedy vyvrácení Nietzscheho s jeho teoriemi (které nacismus vzal vážně) o křesťanství jako „útěchy pro slabochy, zlomené, neschopné“, s jeho žvaněním o Ježíšovi přijatelném jen pro zklamané, vyčerpané, děti a paničky.

Odověď není v knihách, nýbrž ve zkušenosti, a to evidentně ne pouze Mondadoriho. Ten kdo zná náboženské prostředí zevnitř, autenticky, dobře ví, že víra neubírá energii, nýbrž dodává sílu. V historii svatosti nalezneme jeden působivý moment – je plná mužů a žen, kteří byli současně

mystici i *lidé činu*, lidí milosrdných a vlídných, a přitom odvážných dobrodruhů v nejlepším smyslu slova.

* * *

Přesto se ho táži, jak může někdo tak hluboce věřící jako on, kdo tolik dychtí dostát své víře, sedět na křesle ředitele vydavatelství, jež nese jeho jméno, ale knihy a periodika jím vydávané nezřídka kolidují s jeho náboženským postojem? Na stole se každým dnem hromadí vydané noviny a čerstvě vytištěné týdeníky a měsíčníky: nejsou mnohé z jejich titulů a obálek příčinou nějakého problému ve svědomí?

„Naše vydavatelská firma,“ říká, „nikdy nebyla a nikdy nebude místem, které by poskytovalo prostor pro publikace určitého politického nebo ideového směru. Na toto téma jsme často diskutovali s Mauriziem Costem, naším delegovaným administrátorem, a shodujeme se v názoru na věc.“

Vskutku, vzpomněl jsem si, jak se Leonardova matka ve svých vzpomínkách svěruje, že Arnoldovým snem byla vydavatelská firma pro všechny Italy, takové, jací jsou, ne jenom pro část z nich. Tento člověk by chtěl být vydavatelem pro masy, velkým průmyslníkem v současné kultuře nejen pro intelektuální elitu, realista, který bere svět takový, jaký je, žádný utopista, který chce změnit svět podle nějakého schématu.

Vnuk mi potvrzuje: „Přesně tak, tradičně jsme a chceme i zůstat firmou skutečně ‚ekumenickou‘, pokud jde o zprostředkování informací, otevřenou v 360 stupních, která

poskytuje prostor myšlenkám všech, kdo je chtějí vyjádřit. Mimoto, nejenže neprovádím žádnou cenzuru, ale – i když je to absurdní – ani bych nemohl, i kdybych chtěl. Jako v případě všech prezidentů, moje pravomoci jsou omezené téměř výlučně na prohlášení.“

Skutečně, pokud se zaměřím pouze na hledisko náboženské, v katalogu Mondadori jsou vedle sebe rovnocenně, ve vyváženém poměru zastoupeny texty autorů věřících i nevěřících, zavilých zastánců kněží i jejich pronásledovatelů. Což je správné – firma s takovou historií a velikostí má informovat, nikoliv soudit. Ptám se tedy, zda Leonardo ze své pozice hraje nějakou roli ve vydavatelském programu. „Mým úkolem jistě není blokovat některé tituly, ale spíše doporučovat k tisku jiné místo těch, o jejichž vhodnosti nejsem přesvědčen. Tato doporučení nicméně zůstávají na úrovni osobního názoru. Jen jednou jedinkrát jsem zasáhl: byl to text s výsledky jakéhosi průzkumu, při němž jeden novinář oklamal nic netušící kněze dobré vůle a zpovídal se z vymyšlených hříchů, aby pozoroval jejich reakce. Nejenom já sám, ale i nevěřící řídicí pracovníci odsoudili tuto záležitost, ne z hlediska zajímavosti či sympatie, nýbrž pro ubohý podvod, záležitost nevhodnou pro jakéhokoliv solidního vydavatele.

Byla to nejenom potupa a urážka věřících i kněží při vykonávání jejich úřadu, ale i nebezpečný precedens pro svobodu a opatrnost všech. Takže i s mou intervencí byla kniha zablokována. Autor se musel obrátit někam jinam. Opakuji ale, že toto byl ojedinělý případ, a opravdu si nemyslím, že by se jednalo o nějakou cenzuru z nábožen-

ských ohledů, spíše o záležitost serióznosti a cti, jelikož šlo o případ za hranicemi vkusu. Samozřejmě že některé noviny přišly s jedovatými útoky, jako bych skoro spáchal atentát na kulturu, nejspíš proto, abych se zalíbil kněžím... Jsem samozřejmě rozmrzelý z takového šíření klepů nebo pomluv v novinách, kdykoliv, pod jakoukoli záminkou nebo i bez ní. Mám dojem, že dnes prostě platí takováto smutná pravidla hry.“

Nepomyslel jsi tedy někdy na to, že bys opustil velkou budovu tvaru kosmické lodi v Segrate a hledal vydavatelství podle svého přesvědčení? „V této branži, jakmile vystoupíš z vysoké hry, nikdy se tam už nevrátíš. Když jsem byl kdysi na jistou dobu propuštěn od Mondadoriho kvůli rozbujelé válce mezi významnými akcionáři, založil jsem vydavatelství, kterému jsem dal svoje křestní jméno: tedy *Leonardo*. Uvědomoval jsem si obtíže, ne-li až nemožnost nějak podnikat s omezenými a nedostatečnými prostředky. Jednou jsem mluvil o této mé zkušenosti s Giannem Agnellim. Patron automobilky se usmál a řekl mi: ‚Dobře ti rozumím. Kdybych opustil Fiat, nebylo by moc elegantní, abych si otevřel autodílnu...‘ Jestliže mi to umožní důvěra představenstva, zůstanu na svém místě v přesvědčení, že pozitiva převažují nad negativy. Jak jsem již řekl, nezasa-huji nikdy do profesionálních rozhodnutí vedoucích v otázkách výběru knih a novin. Pokud jde o jejich zablokování, vystoupil jsem jen několikrát, a to pouze s návrhem, spíše z pozice přítele než vedoucího pracovníka. Nicméně jsem přesvědčen – a měl jsem s tím vícekrát zkušenost – že by

bylo dobré, kdyby všichni věděli, že ve vydavatelství přesto existuje určitá kritická hranice.“

Tedy katolický realismus i zde: pragmatický přístup k situaci, kterou osobní respekt a vážnost mohou vylepšit, volba toho nejlepšího z možného, ne utopistické sny. Vyváženost při hodnocení aktiv a pasiv v čistě duchovním ohledu.

Ale podle magisteria je realismus darem správně pojeté víry a tradiční pojem „rozvážnost“ je první z hlavních ctností, o které křesťan musí usilovat.

* * *

Katechismus se svými otázkami a odpověďmi, který jsme četli jako děti, šel bez zbytečných slov a ohledů přímo k jádru problému, který bychom nyní chtěli naznačit. Tedy zcela jinak, než je tomu v některých současných dokumentech, kde dříve, než se dospěje k vlastnímu tématu, je třeba pročitat se stránku za stránkou sociologií, teologií, poznámkami redaktora a odkazy na historii. Když pak dojdeme k věci, o které by se mělo vlastně pojednávat, hromadí se často další odkazy na jiné texty, kde se totéž říká a neříká, potvrzuje a popírá, a možná se na konci dočkáme nikoliv odpovědi, ale odkazu na „další doplnění“ v jiném dokumentu...

Samozřejmě trochu dramatizují, ale je nepochybné, že v církvi stejně jako kdekoliv jinde nadbytek slov provází úbytek účinku. Dávno jsou pryč doby, kdy Svatému stolci stačily pouhé dva výrazy k tomu, aby dal odpověď na otázky

víry a morálky, které mu předkládali biskupové z celého světa: *Licet* a *Non licet* – je dovoleno, není dovoleno. Takto stručně, bez dodatku a vysvětlení, které si každý věřící může nalézt sám, když bude studovat dva zdroje Zjevení: Písmo a tradici. Těmito lapidárními verdikty byla záležitost uzavřena: *Roma locuta*, není co dodat...

Ve starém katechismu tedy měla každá odpověď méně jak dvacet slov, a to i na onu stěžejní otázku o smyslu života, na kterou může dát odpověď pouze náboženství. O smyslu, který je opravdu velkou otázkou, kolem níž se točí a vždy bude točit neklidné hledání člověka. Tedy na otázku „Proč nás Bůh stvořil?“ byla odpověď stručná, ale jasná: „Bůh nás stvořil, abychom ho poznávali, milovali, jemu sloužili v tomto životě a radovali se s ním pak v příštím životě v nebi.“

Nebe, tedy jednoznačný odkaz na poslední věci tam nahoře.

Když jsem vedl rozhovory s Janem Pavlem II., ponechal volnost mojí iniciativě, nenutil mi nějaké schéma. Cítil jsem potřebu zeptat se, proč církev, dnes tolik hovorná o všem, jako by mlčela o podstatném: o věčném životě. Zeptal jsem se tedy následovně: „Svatosti – ráj, očistec, peklo, existují ještě?“ Papež se nad tím ani nepohoršil, ani se nenechal vyprovokovat, dal mi za pravdu, co se týče oné „diskrétnosti“ (nazvěme to takto) jisté pastorace, snažil se vysvětlit důvody a nakonec jasnými slovy potvrdil, že „ráj, očistec, peklo stále existují, ještě stále jsou důležitou součástí víry, která by bez přijetí těchto skutečností nebyla úplná“.

Leonardo Mondadori se při návratu k víře nechal vést Tridentským katechismem, potvrzeným Svatým stolcem, používaným i po Druhém vatikánském koncilu. Jeho víra tedy není vírou okleštěnou, jak se dnes často stává, vírou zaměřenou na minulost a opomíjející věčnost.

Je stručný jako katechismus a stejně tak výstižný, když shrnuje, co považuje za „cíl a smysl života“: „Žít v míru s Bohem, milovat ho s radostí a potom spočinout v pokoji s ním.“ A podivuje se, že v pracovním prostředí vidí okolo sebe „mnoho těch, kteří se vždy při rozhodování řídí momentálními zájmy a nestarají se o to podstatné, to konečné, věčné“. Mezi evangelijními podobenstvími, která nejčastěji zmiňoval a která ho nejvíce oslovují, je to o pánovi domu, který při odjezdu na cesty každému ze služebníků dá úkol ke splnění, s morálním ponaučením, které z něj vyvozuje Ježíš: „Bděte tedy, protože nevíte, kdy přijde pán domu..., aby vás, až znenadání přijde, nezastihl, jak spíte.“ (Mk 13,35)

Připomněl jsem mu, že stejné překvapení jako on vyjádřil Pascal ve své známé myšlence: „Je známkou nepochopitelné zvrácenosti, že se lidé zaobírají prchavými zbytečnostmi, pomíjivými věcmi a nezajímají se o jednu jedinou opravdu stěžejní a hlavní věc, totiž věčnost.“ Lze si také všimnout, že mnozí zapuzují myšlenku na možnou budoucnost po smrti ani ne tak ze zlé vůle, jako spíše proto, že si myslí, že problém nemá řešení.

Co se dá očekávat, Leonardo, v konečném cíli, o kterém nás ujišťuje Naděje? Dostal jsem vyčerpávající odpověď, prohlášení bezmezná důvěry: „Vstup do světa světla, kde

konečně bude zřejmý smysl všeho. Osvobození od hranic, které nás tady dole omezují, a plné využití našich sil a možností. Konečně láska bez hranic, hojnost radosti bez omezení, té radosti, ze které je nám zde dole dopřána jen vybledlá, vždy nedostatečná předzvěst.“

* * *

Konstatuji však, že jeho pozitivní pohled je prost klamného pokušení „eschatologické“ posedlosti, upnutí se na „záhrobní“, což může být typické pro některé konvertity: „Na smrt, soud, věčnost myslím každý večer při modlitbě, když zpytuji svědomí za uplynulý den. Myslím na tyto věci s vyrovnaností, s vědomím Boží spravedlnosti, ale i jeho milosrdenství. A pak také cítím útěchu při každém Zdrávas Maria, kde se opakuje: „...pros za nás hříšné, nyní i v hodině smrti naší.““

„Poslední věci“ (obzvláště ty znepokojující) obtěžují, jak se zdá, více nevěřící, se kterými se setkává, než jeho, věřícího. Nikoliv náhodou se poslední ze čtrnácti bodů jeho odpovědí na otázky skeptických přátel týká právě pojmů „démon“ a „peklo“.

Ona posedlost „peklem“ ze strany údajných ateistů mne překvapuje. Dlouho jsme mluvili na toto téma s kardinálem Ratzingerem ve dnech našeho setkání. Není zvláštní, že jakmile významný představitel církve otevře témata jako peklo a démon (v současné době se tak stane zřídka, nicméně stává se to), vzedme se v prostředí „nevěřících“ silný rozruch, ozývají se ironické a sarkastické poznámky a útoky

kvůli tomuto domněle znovuoživanému středověkému tmářství? Zahánění strachu pomocí sarkasmu? U každého v hloubi duše, zcela na dně, občas vyvstane otázka: „A co kdyby, ó hrůzo, tohle všechno byla pravda?...”

Reakce „ateistické“, nicméně však nápadně nevyrovnané. To kontrastuje s vyrovnaností věřícího, který ví, že Kristův příslib se vztahuje především k věčnému životu v blaženém společenství s ním. Věřící přece ale ví, že ráj není lágr, není to nějaké vězení, byť ze zlata, kam by bylo povinností vstoupit, kam by byli dopraveni i ti, kdo se vzpírají. Tam vstupuje pouze ten, kdo chce, dobrovolně.

Lidská svoboda je vždy respektována až k možným tragickým důsledkům: tvrdošíjnému odmítnutí nabídnutého štěstí, svoboda volby i pro krajní zápornou odpověď na Lásku, rozhodnutí se pro věčné odloučení od Otce. Volbu „zatracení“, abychom použili termín z náboženského slovníku.

Leonardo je o tom přesvědčený: „Peklo je v podstatě tragická součást svobody, kterou Stvořitel ponechal svým tvorům. Svobodní jsou až do té míry, že si mohou zvolit věčné trápení v odloučení od Boha místo věčného blaha.“ U něj se vždy projevuje optimismus pragmatického člověka: „Jestliže využijeme tuto svobodu, kterou nám Bůh ponechal, až v poslední minutě před smrtí, abychom žádali odpuštění v upřímné opravdové zpovědi, pak i to postačuje jako splátka k vykoupení celého života, tíže hříchů a zla.“

Leckdo mluví s rozhořčením o církvi – mimochodem o církvi minulosti – s jejím neustálým připomínáním smrti, o znepokojivém neznámu, které otvírá, mluví se o „výchově

strachem“, kterou údajně dříve praktikovala katolická pastorační práce. I kdyby tomu tak bylo, mohlo se jednat jen o „moudrou výchovu“: nebylo by užitečné poněkud navodit tuto obavu, abychom byli ve střehu? Den za dnem jdeme vstříc riziku v bezmyšlenkovitosti, z níž by mohl vyrušit jen nějaký silný podnět. Někteří – i z řad teologů – se nutí do hypotéz, že peklo asi existuje, to ano, ale že by mohlo být prázdné. Jiní se přece jen přiklání k názoru, že i kdyby bylo prázdné, hrozí, že to budeme právě my, kdo vstoupí jako první. Skutečnost je taková, že katolická církev v záležitosti „posledních věcí“, jak jen může, „vyzývá k naději a důvěře v Kristovo milosrdenství“, což mi potvrdila i slova Leonarda o možnosti spásy pro všechny, dokonce i na poslední chvíli. Je to *sensus fidei*, který vycítil z textu Janova prvního listu, kde se říká: „to uklidní před ním naše svědomí, když by nám něco vyčítalo, neboť Bůh ví všechno dokonaleji a lépe než naše svědomí“ (1Jan 3,19). V rukopise mého společníka je závěrečná kapitola, jak jsem již zmínil, nazvána „A potom?“ Pod tímto titulem však není žádný text.

Je zde jen několik veršů z listu Pavla Římanům. Jsou to slova, kterými se Leonardo snaží shrnout smysl všeho toho, co řekl a co ve svém životě, jak ujišťuje, zažil: „Nyní však jste osvobozeni od hříchu a dali jste se do služby Bohu. A užitek z toho je vaše posvěcení a nakonec věčný život. Neboť odplata za hřích je smrt, dar Boží však je věčný život v Kristu Ježíši, našem Pánu“ (Řím 6,19).

Čeká mě odlet domů, musím se rozloučit. On ještě zůstane: přijíždí skupina přátel a známých z Říma. Lidé významní, samozřejmě, tváře známé z novin a televizních obrazovek. Vím, že až se téma hovorů stočí na marnosti beze smyslu nebo na obvyklé pomlouvání, pán domu se je bude snažit usměrnit k těm tématům, jež mu leží na srdci. Pro některé z nich to bude zajímavé, jiní se budou tvářit nezúčastněně, další budou těžko skrývat pobouření. Ale kdo ví, připomíná mi, jaké následky, třeba i za dlouhou dobu, může vyvolat v koutku srdce nějaké slovo, které se v tuto chvíli zdá nedůležité.

Před odjezdem ještě zajdeme do místní kaple Panny Marie Růžencové, jejíž soška je umístěna ve výklenku nad malým oltářem. Není náhodou, že v této oblasti je Panna Maria uctívána tak často s růžencem v ruce. Tento statek, stejně jako mnoho jiných v Puglii, má opevnění proti muslimským nájezdníkům, kteří se po staletí vylodovali na nedalekém pobřeží a masakrovali, pobíjeli, zapalovali, a ty, kteří přežili, odvlékali do otroctví. Svátek Panny Marie Růžencové církev slaví v den, kdy bylo dosaženo velkého vítězství u Lepanta, které zničilo islámskou převahu – alespoň v jadranské oblasti. Tato soška je starobylá, mně ale v myslí znovu vyvstávají soudobé scény z další nové agresivní expanze lidí věřících v Korán.

V tomto kostelíku visí obraz místního patrona, svatého Oronza. Pokud vím, patří mezi svaté z dávné historie, o nichž víme jen málo nebo skoro nic, s výjimkou toho

nejdůležitějšího: zvolili mučednictví před zapřením víry. Křesťané před sedmnácti, možná osmnácti stoletími.

Ano, máme dlouhou historii, my, pro které Ježíš nebyl jen židovský potulný kazatel, jeden z mnoha, narozený v době vlády Augusta a odsouzený za Tiberia. My, pro které tento ukřižovaný není mrtvý, o němž se mluví, nýbrž živý, k němuž se promlouvá. Prošli jsme celou historií od vykročení s Abrahámem z dalekého města Uru Chaldeců a jsme stále ještě zde, samozřejmě s vědomím, že jsme určeni k tomu, abychom byli „malým stádem“, „kvasem těsta“, malými, možná chudými „hořčičnými semínky“. Nejsou snad tato slova z evangelia naším osudem? Nejsme právě k tomu povoláni? Ten, kdo rozpozná Boha v rysech Žida odsouzeného k potupnému trestu určenému otrokům, neočekává triumfy v tomto životě. Věří snad ale někdo, že současné skomírání křesťanství, které musíme vzít bez nostalgie na vědomí, znamená konec tvrdošíjného, urputného křesťanstva, které vsadilo na evangelium a které se – v mnohých či nemnohých – v každé generaci tajemně obnovuje?

Nikdo neví, do jakých podmínek dospějeme na konci historie: možná bude loď vedená Petrem vlnobitím poničena tak, že z ní zbude zchátralý prám nebo přetížený záchranný člun. Je to důležité? Podstatné je, že i na konci věků bude platit příslib, kterého se nám dostalo u Cesareje Filipovy, na úpatí hory Hermon: „a brány pekelné ji nepřemohou...“ (Mt 16,18) Až do toho dne, zdá se, bude církev jen *menšínová*, ale ne *okrajová*: nebude vůdčí silou, spíše kvasem v historii.

Zavazadla jsou již naložena, Ibrahim čeká za volantem dodávky, je třeba pospíšet si, silnice jsou namrzlé, letiště daleko. Tisíc kilometrů odtud mne čeká klávesnice počítače, moderního nástroje k tomu, abych vyprávěl příběh současný a zároveň starobylý, jako je víra sama. Podotýkám, že to není příběh budoucího svatého, žádný portrét náboženského hrdiny bez bázně a hany, ale příběh obyčejného člověka, jako jsme všichni, hříšníka s nedostatky a omezeními, jemuž se ovšem – ne pro zvláštní zásluhy, spíše pro nevyzpytatelnou a tajemnou milost – dostalo daru „být svědkem vzkříšení“.

Nikdo – to říkám ze zkušenosti – nemůže udělat takový objev, aniž by cítil naléhavou potřebu sdělit druhým, že pro všechny existuje nabídka: totiž naděje. A je to naděje, která má své Jméno a svou Tvář. Není to ideologie. Je to Osoba.

Leonardo Mondadori
Vittorio Messori

OBRÁCENÍ

Z italského originálu *CONVERSIONE*
vydaného nakladatelstvím
Arnoldo Mondadori Editore v roce 2002
Přeložil: Pavel Kucharský

Odpovědná redaktorka: Klára Bourová
Sazba: Vlastimil Boura

Vydala Academia Bohemica, Gorazdova 20, 120 00 Praha 2
v roce 2009 jako svou 1. publikaci

Tisk: powerprint s.r.o., Praha

Vydání první